

SELSKAPSKONTROLL AV
IVAR IKS

EIERKOMMUNENE
MAI 2017

INNHold

Denne rapportens målgrupper er kontrollutvalgene, andre folkevalgte, selskapet, eierrepresentanter og administrasjonen i eierkommunene. Rapporten er et offentlig dokument og skal være tilgjengelig også for media og andre interesserte.

Behovene varierer, men her er en leserveiledning med to nivåer for hvor dypt rapporten kan behandles:

1. Innholdsfortegnelsen, sammendraget og høringsuttalelser
2. Hovedrapporten med innledning, faktabeskrivelse med vurderinger og anbefalinger, samt vedlegg

Innhold	3
Sammendrag	4
Høringsuttalelser	11
Rapporten	13
1 Innledning	14
1.1 Formål og problemstillinger	14
1.2 Kontrollkriterier og metode	15
2 Faktabeskrivelse og vurderinger	16
2.1 En oversikt over IVAR.....	16
2.2 Kommunenes eierstrategi overfor IVAR	19
2.3 Selskapets styring av IVAR.....	21
2.4 Selskapets avtaler med eierkommunene	26
2.5 Selskapets anlegg, beredskap og tilsyn	28
2.6 Selskapets driftsregnskaper og kostnadseffektivitet	37
2.7 Større investeringer og deltagelse i andre selskaper	42
2.8 Selskapets praktisering av selvkostreglene	51
2.9 Offentlige anskaffelser og offentlighet	56
2.10 Etikk, arbeidsmiljø og miljøvern	60
2.11 Oppfølging av datterselskap og tilknyttede selskap	65
2.12 Selskapets oppfølging av kommunenes eierstrategi	70
2.13 Eiernes oppfølging av IVAR.....	71
2.14 Status på godt kommunalt eierskap	76
Vedlegg	78

SAMMENDRAG

KORT OM IVAR OG SELSKAPSKONTROLLEN

IVAR er et av eierkommunenes viktigste selskaper ettersom det skal sørge for en sikker, trygg og rasjonell vannforsyning, avløpshåndtering og avfallsbehandling. Selskapets ordinære virksomhet er selvkostbasert slik at all drift og investeringer skal betales av innbyggerne som bruker tjenestene. IVAR har også litt næringsvirksomhet. Resultatene fra denne virksomheten har ikke vært gode. Næringsdelen føres imidlertid for seg og påvirker ikke IVAR sin selvkostdel.

Denne selskapskontrollen gjelder konsernet IVAR. Morselskapet IVAR IKS anlegger og driver kommunaltekniske fellesanlegg for vann, avløp og renovasjon i de 13 eierkommunene i Sør-Rogaland. Selskapets tjenester utføres etter selvkost for kommune. Det heleide datterselskapet IVAR Næring AS ivaretar næringsdelen til IVAR. Til sammen utgjør de to selskapene konsernet IVAR. Omsetningen for konsernet var i 2016 på 594 millioner kroner hvor av ca. 581 millioner kroner gjaldt selvkostdelen, mens ca. 13 millioner kroner gjaldt næringsdelen. Antall stillinger utgjør rundt 200 årsverk.

Selskapskontrollen omfatter også eieroppfølging av datterselskapet og tilknyttede selskaper og IVAR sin samhandling med disse selskapene, og samhandlingen mellom energigjenvinningselskapene. For de tilknyttede selskapene har vi ikke sett på andre forhold. De tilknyttede selskapene har mange flere eiere enn eierkommunene i IVAR IKS. I tillegg har tre av selskapene også private eiere og hvor vi dermed ikke har innsynsrett. Dette gjelder bl.a. et av energigjenvinningselskapene. Selskapskontroller av de tilknyttede selskapene kan være aktuelt ved en senere anledning dersom eierne går inn for det.

VÅRE FUNN BESKRIVES I DET NEDENSTÅENDE

Kommunenes eierstrategi overfor IVAR

Det ble høsten 2012 utarbeidet forslag til felles eierstrategi for selskapet. Eierstrategien er vedtatt av alle kommunene som på det tidspunkt var med i den interkommunale eierskapsgruppen i Sør-Rogaland. Dette omfatter da de middels og større eierkommunene (med unntak for Strand kommune som kom med i eierskapsgruppen i 2016).

Alle eierkommunene bør i prinsippet vedta en og samme felles eierstrategi. Kommunene vil imidlertid kunne ha noe ulike meninger om eierstrategien for det enkelte selskap. Arbeidet med en felles eierstrategi skal avklare dette og hvor en bør komme frem til felles entydig eierstrategi.

Utkastet til felles eierstrategi fra eierskapsgruppen skulle sendes til behandling i alle kommunestyrene. Det viser seg at kommunene utenfor eierskapsgruppen (primært de små eierne) likevel ikke har behandlet forslaget til eierstrategien politisk. Dette kan nok skyldes at den ikke har gått videre til rette personer fra postmottaket e.a. Forslaget har heller ikke vært oppe i representantskapet til IVAR (som orienteringssak). En slik orienteringssak ville gjort alle eierne mer oppmerksom på eierstrategien.

Det viser seg også at den politiske behandlingen i kommunene i eierskapsgruppen ga avvik hos en av eierne. Dette gjelder Sola kommune. De fleste avvikene her er av liten praktisk betydning. Unntaket er selskapets risikoprofil. Den felles eierstrategien angir en moderat risikoprofil, mens vedtaket i Sola kommune angir en lav risikoprofil. IVAR må for risikoprofilen forholde seg til moderat risikoprofil slik som det store flertallet av eierne har bestemt.

Anbefalinger

- Alle eierkommuner bør informeres om forslaget til felles eierstrategi. På denne måten kan også de mindre eierkommunene behandle og forankre denne i kommunestyret.
- Den felles eierstrategien bør også behandles av representantskapet i IVAR (som orienteringssak).

Det fremgår av eierstrategien at den skal oppdateres en gang i valgperioden. Ettersom eierstrategien er fra høsten 2012, nærmere det seg nå en revisjon. Både eierrepresentantene (representantskapet) og selskapet (styret) mener at det er behov for å oppdatere eierstrategien, men at arbeidet bør skje etter at ny kommunestruktur er avklart i Stortinget.

Er det en tilfredsstillende styring av selskapet?

Vi finner selskapets styring av IVAR stort sett tilfredsstillende. Det er imidlertid enkelte forhold som er anmerket og bør forbedres.

Formelle forhold

Ved vår kontroll var styret i gang med en skriftlig egenvurdering. Dette har ikke vært gjort tidligere. Det står ikke eksplisitt i kommunenes eierstrategi, styrets styreinstruks og KS sine anbefalinger at egenvurderingen skal være skriftlig, men dette anses underforstått da egenvurderingen er svært viktig for styringen av selskapet.

Styrets egenvurdering betyr i korthet at styret selv skal se på selskapets strategiske utfordringer og så vurdere egen kompetanse og kapasitet opp mot disse, samt se på om egen arbeidsform er tilstrekkelig. I tillegg kommer egne vurderinger av generell habilitet dersom et styremedlem har avtaler/oppgaver med selskapet utover sitt styreverv. Det samme gjelder nærstående til et styremedlem.

Selskapets formelle styring av IVAR er ellers i tråd med lovregler og KS sine anbefalinger. IVAR sin styreinstruks og daglig leder sin stillingsbeskrivelse synes klar nok på den interne ansvars- og oppgavefordelingen. Samlet godtgjørelse til styret er på 454.267 kroner for 2016 og kan anses som moderat.

Anbefaling

- Styret bør hvert år foreta en skriftlig egenvurdering mht. kompetanse, kapasitet og habilitet.

Hvordan sikrer selskapet kvaliteten og beredskapen for tjenestene?

Vi har ved vurderingene forholdt oss til en oversikt over selskapets beredskapsarbeid og innholdet i beredskapsplanene, tilsyn fra aktuelle tilsynsinstanser og Norsk Vann sine sammenligninger av kvalitet med andre VAR-selskaper.

IVAR synes å ha tilfredsstillende beredskap og kvalitet på tjenestene. Det er utarbeidet ROS-analyser og beredskapsplaner slik lovreglene krever og selskapet er ISO-sertifisert for alle tjenestene. Det var imidlertid enkelte mangler ved noen anlegg og forhold.

Mattilsynet har i perioden 2014-2016 gitt selskapet noen få pliktpåpekinger vedrørende vann. Dette er Mattilsynets mildeste reaksjonsform. Det var ingen varsler om vedtak (såkalte pålegg). Manglende reservevannforsyning ved Strand vannverk fikk ikke pålegg ettersom IVAR allerede hadde satt i gang en prosess for å vurdere alternative vannforsyninger og styrke vannforsyningen.

NVE avdekket to avvik. Avvikene gjaldt manglende beredskapsøvelse for vassdragsanlegg innen de tre siste år og mangler ved kompetanseplanen. IVAR har måttet lukke disse avvikene ettersom lukking av avvik er krav fra NVE.

Norsk Vann har foretatt benchmarkinger for vann- og avløpstjenestene i 2015 (Bedre VANN). Dette gjelder 7 selskaper for vann og 5 selskaper for avløp (IVAR inkludert).

Ved Norsk Vann sine sammenligninger av kvalitet med andre VAR-selskaper (2015) kommer Strand vannverk og Grødalrenseanlegg dårlig ut. Manglene ved Strand vannverk er det samme som påpekt av Mattilsynet ovenfor. Grødalrenseanlegg gjaldt rensekrav som var betydelig overskredet det året. Manglende overholdelse av rensekrav på Grødalrenseanlegg skyldes utslipp fra industrien. IVAR har funnet løsning på denne utfordringen og kravene skal nå overholdes.

Hvor kostnadseffektivt drives selskapet, f.eks. sett i forhold til lignende selskaper?

Ved Norsk Vann sine sammenligninger av kostnader med andre VAR-selskaper (2015) kommer IVAR godt ut. Selskapet hadde nest lavest selvkost både for vann og avløp. For avløp var IVAR også omtrent på nivå med den laveste. IVAR sine årlige kostnader pr. innbygger var 302 kroner for vann og 594 kroner for avløp. Kostnader på avfalls-

området er ikke vurdert da det her ikke foreligger tilstrekkelige data. I tillegg foretas avfallsinnsamlingen av andre selskaper enn IVAR.

Ettersom de andre selskapene er en god del mindre enn IVAR, skal dette i prinsippet slå ut ved sammenligningene ved at IVAR har langt flere innbyggere å fordele kostnadene på. IVAR har imidlertid mange flere anlegg enn de andre selskapene. Dette trekker andre vegen. IVAR hadde ved sammenligningen totalt 15 eide anlegg, mens de andre selskapene bare hadde mellom 2 og 4 eide anlegg. På grunn av behovet for nye investeringer og skjerpede krav fra myndighetene, vil IVAR sin selvkost for vann og avløp øke en god del de kommende årene.

Hvilke risikovurderinger blir gjort før større investeringer og deltagelse i andre selskaper?

Vår gjennomgang viser at det på eiernivå er etablert et bevisst forhold til risiko, hva slags nivå den skal ha, og at det er etablert et rammeverk for oppfølging av dette. Dette vises gjennom eiernes definerte nivå for den risiko selskapet skal være eksponert mot, og at styret og administrasjonen forholder seg eksplisitt til denne ved forberedelse av investeringsbeslutninger. Det er i vår gjennomgang av enkeltinvesteringer ikke avdekket at det er gjort investeringsbeslutninger som er i strid med selskapsavtalen herunder bestemmelsen om eiernes vedtak om vesentlige investeringsbeslutninger. Gjennomgangen viser også at beslutningene om de enkelte investeringer er foranlediget av risiko- og konsekvensanalyser, hvor det etter vårt syn ikke fremkommer at det er fattet vedtak som avviker fra eiernes målsatte risiko.

Blir selvkostreglene for tjenestene ivaretatt av selskapet? Er det et tilfredsstillende skille mellom selvkostdelen og næringsdelen?

Vi finner ingen feil eller mangler ved IVAR sin håndtering av selvkostreglene. Selvkostdelen og næringsdelen er funksjonelt og regnskapsmessig skilt i to selskaper. Næringsdelen er svært liten, men det meste utføres av IVAR IKS og med videresalg til IVAR Næring AS. Regnskapet i IVAR IKS er bygget opp slik at selvkostdelen føres for seg som eget resultatområde fordelt på de tre VAR-områdene. Det er rutiner for at kostnader kommer på det rette resultatområde og for fordeling av fellestjenester.

IVAR fører i dag selvkostmidler som fordring/gjeld i balansen (ikke som selvkostfond). På den måten unngår en at bundne selvkostmidler fremstår/inngår som en del av selskapets egenkapital.

Hvordan praktiserer selskapet lovregler om offentlige anskaffelser og offentlighet?

Selskapets praktisering av lovregler om offentlige anskaffelser synes tilfredsstillende. IVAR har utarbeidet en anskaffelsesstrategi med organisering av roller og den praktiske gjennomføringen av regelverket om offentlige anskaffelser. Vår direkte kontroll av utvalgte anskaffelser avdekket ikke rene avvik. IVAR har vært påklaget noen få ganger til KOFA. Ved to av klagesakene fant KOFA brudd på regelverket om offentlige an-

skaffelser. Den første saken er så langt tilbake i tid som 2004 og gjaldt bruk av ulovlig tildelingskriterium. Den andre saken er 3-4 år gammel, men gjaldt et mindre forhold.

På IVAR sine nettsider er det mye informasjon om selskapets virksomhet og tjenestene. Det kan vurderes også å ta med kommunenes eierstrategi her. Selskapet har utarbeidet rutiner for å ivareta lovreglens og eierens krav til offentlighet og meroffentlighet.

Hvordan håndterer selskapet etikk, arbeidsmiljø og miljøvern?

Selskapets habilitetsrutiner og selskapets etiske retningslinjer anses tilfredsstillende. Habilitetsreglene i forvaltningsloven følges. Selskapets styreleder er også ordfører i en av eierkommunene. Her er det viktig å være bevisst de ulike rollene dette gir og ev. habilitetskonflikter.

Det er kun styreleder som også har registrert styrevervet i IVAR i KS sitt styrevervregister. Registrering i kommunesektorens eget styrevervregister vil i seg selv skape økt bevissthet om de ulike rollene en lokalpolitiker har og herunder være til nytte ved vurdering av representantenes habilitetssituasjon. Det finnes også andre aktuelle registre for slik registrering

Selskapets system og rutiner vedrørende arbeidsmiljø og miljøvern synes å dekke de krav som stilles i lovreglene. Vi har ikke her gått i detaljer i IVAR sitt HMS-system, men dette systemet er en del av selskapets kvalitetssystem for hvor IVAR er ISO-sertifisert.

Det avholdes jevnlig arbeidsmiljøundersøkelser. Den siste undersøkelsen (2015) ga en god score på viktige måleparametere. Den var også en del bedre enn den forrige undersøkelsen (2013). Sykefraværet har de siste årene vært relativt lavt og innenfor selskapets mål.

Anbefaling

- Alle eierens styremedlemmer bør registrere styrevervet i IVAR i KS sitt styrevervregister.

Hvordan følger selskapet opp datterselskaper og tilknyttede selskaper?

Eieroppfølgingen av datterselskap og tilknyttede selskap foretas ved styresaker i datterselskapet. Det er der en jevnlig oppfølging av IVAR Næring AS, mens tilknyttede selskaper følges opp etter at de har avlevert årsberetninger og årsregnskaper.

Resultatene fra de tilknyttede selskapene har ikke vært gode for den perioden vi har sett på (2013-2016). Dette slår ut i IVAR Næring AS sine resultater ettersom selskapet må innarbeide sin andel av resultatene i sin egen drift. IVAR Næring AS har hatt underskudd i alle sine tre driftsår og utbetaling av utbytte til IVAR IKS har derfor ikke vært aktuelt. IVAR sin etablering og satsning i de tilknyttede selskapene skyldes imidlertid gjerne også klima- og miljøpolitiske mål fra eierkommunene til IVAR. Nærings-

formålet til IVAR Næring AS er dermed ikke så fremtredende. Dersom de dårlige resultatene fortsetter i årene som kommer, kan eierne måtte gå inn mer kapital eventuelt avvikle virksomheten dersom dette er et mulig alternativ. For 2016 har de tilknyttede selskapene et samlet underskudd på 12,5 millioner kroner (foreløpige tall). IVAR Næring AS sin andel av dette underskuddet er på 4,4 millioner kroner.

IVAR har gjennomgående styrerepresentasjon i mor- og datterselskap. I utgangspunktet er dette uheldig av habilitetsgrunner. Det er imidlertid bare mindre transaksjoner og ingen anbud mellom selskapene. Transaksjonene faktureres med påslag for å ivareta prinsippet om armlengdes avstand. Det er heller ingen andre eiere i datterselskapet.

Gjennomgangen viser at IVAR har regulert sentrale forretningsmessige mellomværende i skriftlige avtaler. Videre synes de kommersielle betingelsene også å være behandlet og forankret i objektive og markedsmessige betingelser, herunder leienivå på fast eiendom og priser på håndtering av avfall.

I de avtalene som vi har gjennomgått kommer hensynet til partene til syne ved flere anledninger. Dette gjelder inngåelse av avtaler på markedsmessige vilkår, betydningen av likebehandling mellom partene og en balansert regulering av løpende avtaleforhold. På tross av det ikke er foretatt en fullstendig gjennomgang av alle avtaler, kan våre funn indikere at hensynet til armlengdes prinsipp er tilfredsstillende ivaretatt i selskapets samhandling med datterselskap og tilknyttede selskap.

Følger selskapet opp eierstrategien til eierkommunene?

Selskapet følger opp kommunenes eierstrategi. Kravene i kommunenes eierstrategi er stort sett omfattet av andre problemstillinger i selskapskontrollen. Dette er da vurdert andre steder i dette sammendraget.

I kommunenes eierstrategi er det krav om åpenhet/meroffentlighet, overholdelse av selvkostregelverket, moderat risikoprofil, samfunnsansvar (etikk og miljø), moderat godtgjøring til styre og representantskap samt verdiskapning og samfunnsnytte.

Det siste kravet som går på verdiskapning og samfunnsnytte er ikke omtalt i mandatet. Verdiskapning og samfunnsnytte er imidlertid en naturlig del av selskapets virksomhet som leverandør av samfunnskritiske tjenester på VAR-områdene, og det vil derfor være inkludert ellers i rapporten.

Hvordan er eiernes oppfølging av selskapet lagt opp?

Eierne sin styring skal skje gjennom selskapets eierorgan som er representantskapet. Representantskapet har behandlet ordinære lovmessige saker. De har også behandlet fullmakt ved grunnverv og særlig store investeringer slik selskapsavtalen krever. I tillegg har de fått orienteringer om hovedplaner på VAR-områdene og store investeringer.

Politiske avklaringer forut for eiermøter og instruering av eierrepresentanter blir brukt av formannskapet/kommunestyret der det er relevant (ved viktige saker og til dels generelt ellers). Eierrepresentanten vil ellers være «bundet av» ev. politiske vedtak som kommunen måtte ha på området.

Eierstyring kan kun skje gjennom representantskapet. Det avholdes også uformelle eiermøter med ordfører og rådmenn og kontaktmøter med den enkelte eierkommune. Kontaktmøter med den enkelte eierkommune gjelder en generell orientering om selskapets virksomhet.

Uformelle eiermøter representerer både fordeler og ulemper. På den ene side er det ønskelig at eierne, både på politisk og administrativt nivå, er godt informert om de vesentligste strategiske problemstillingene i et viktig selskap der kommunen har eierinteresser. På den annen side er det en viss fare for undergraving av styrets stilling dersom det på møtene fra eiernes side gis uttrykk for styrende synspunkter.

Representantskapets godtgjørelse er på 193.450 kroner for 2016. KS anbefaler at eierkommunene fastsetter og utbetaler representantskapets godtgjørelse. I IVAR ligger dette under selskapet selv. Representantskapets godtgjørelse skal imidlertid normalt holde seg innenfor styrets forslag. Godtgjørelsen skal også være moderat. Vi anser dette tilstrekkelig for å sikre habiliteten til eierrepresentantene.

Styrevalg - spesielt for viktige selskaper - bør foretas gjennom valgkomite og hvor habilitets- og kompetansevurderinger blir tillagt vekt. I styrene skal det løses oppgaver til beste for selskapenes utvikling og i samsvar med eiernes krav. Det vises til KS sine anbefalinger. Habilitet i denne sammenheng gjelder generell habilitet.

Valgkomiteen for IVAR har ikke med skriftlige begrunnelser ved innstillingen på styrekandidater. Slike begrunnelser kan i varierende grad ligge hos eierkommunene i forbindelse med deres innspill til valgkomiteen på egne styrekandidater.

Vi ser det som vesentlig at valgkomiteen på selvstendig grunnlag gjør egne skriftlige vurderinger ved innstillingen på styrekandidater. Dette gjelder spesielt for selskaper med en slik betydning/viktighet som IVAR. Valgkomiteen vil i dette arbeidet kunne bygge på skriftlig materiell fra kommunene mht. styrekandidatenes erfaring, kompetanse og habilitet.

Anbefaling

- Valgkomiteen for IVAR bør selv skriftlig begrunne sitt forslag ved innstillingen på styrekandidater.

HØRINGSUTTALELSER

SELSKAPETS HØRINGSUTTALELSE

Vi mottok selskapets kommentarer 19.04.2017

Uttalelse til Rogaland Revisjons selskapskontroll av IVAR IKS

Vi har mottatt Rogaland Revisjon IKS sitt forslag til rapport i forbindelse med selskapskontroll av IVAR IKS.

Vi har lest rapporten og har følgende kommentarer:

- Selskapet har samarbeidet godt med Rogaland Revisjon og gjort tilgjengelig alt materiale som har blitt etterspurt. Arbeidet har til dels vært krevende også fra IVAR sin side, men begge parter har vært opptatt av å gi så godt grunnlag for rapporten som mulig.
- Rogaland Revisjon kommer med fem anbefalinger som i hovedsak går på eiernes og styrets overordnede styring av selskapet. Administrasjonen vil imidlertid ta en tilretteleggende rolle i oppfølgingen av anbefalingene når styret og representantskapet har behandlet rapporten.
- IVARs ordning med å gi lån til ansatte opp til kr 200 000 blir påpekt av Rogaland Revisjon som poengterer at selskapet i prinsippet ikke kan ta opp lån til annet enn investeringer og refinansiering av lånegjeld, og i og med at IVAR i hovedsak driver til selvkost kan det ikke tas opp lån til ansattlån. Nå er det slik at IVAR som følge av tidligere års næringsvirksomhet har en del fri egenkapital, men ledelsen i IVAR har likevel tatt Rogaland Revisjons anmerkning i rapporten til følge og har avvirket ordningen. Innvilgede lån vil imidlertid løpe som avtalt.
- Rapporten fra Rogaland Revisjon vil bli behandlet i IVARs styre og representantskap.

EIERNES HØRINGSUTTALELSE

Vi mottok eiernes kommentarer 18.05.2017. Eierne her er de kommunene som er med i den interkommunale eierskapsgruppen; Stavanger, Sandnes, Sola, Klepp, Hå, Time, Gjesdal og Randaberg. Dette er de samme kommunene som har vedtatt den felles eierstrategien overfor IVAR. De øvrige eierkommunene - herunder Strand kommune som kom med i eierskapsgruppen fra 2016 - har fått oversendt høringsuttalelsen.

Eierkommunene merker seg selskapets uttalelse som fremgår av rapporten. Generelt bemerkes fra eierkommunene at som hovedregel skal selskaper som kommunene eier ikke yte lån eller ha slik ordninger overfor ansatte. Lån til ansatte i IVAR IKS bør avvikles så snart som praktisk mulig iht. inngåtte avtaler.

Rogaland Revisjon IKS gir fem anbefalinger etter gjennomført selskapskontroll av IVAR IKS, hvor fire angår eierkommunene direkte. Eierkommunene tar rapporten til orientering og gir følgende felles uttalelse til anbefalingene:

Alle eierkommuner bør informeres om forslaget til felles eierstrategi. På denne måten kan også de mindre eierkommunene behandle og forankre denne i kommunestyret.

Eierstrategien er en del av samlede eierskapsdokumenter overfor IVAR IKS. Disse ajourføres ved f.eks. opptak av nye deltakerkommuner, og endringer av selskapsavtalen, saker som behandles av alle eierkommunene. At en eierkommune har egne tillegg til felles eierstrategi og eller ulike syn f.eks. om risikoeksponering er en naturlig del av kommunalt selvstyre. Det skaper uansett nødvendig forutsigbarhet for representantskapets utøvelse av eierskapsoppgavene.

Den felles eierstrategien bør også behandles av representantskapet i IVAR (som orienteringssak).

Eierkommunene støtter anbefalingen. I samarbeid med selskapet vil eierkommunene bidra til at det i løpet av høsten blir lagt frem orienteringssak om eierstrategien. Når det gjelder fremtidig kommunestruktur og eventuelle konsekvenser for selskapet, er dette forhold som en kommer tilbake til i egen orientering i løpet av 2018, avhengig av fremdriften i arbeidet med foreslått etablering av «Nye Stavanger» og «Nye Sandnes».¹

Alle eiernes styremedlemmer bør registrere styrevervet i IVAR IKS i KS sitt styrevervregister.

Eierkommunene har lagt til rette for registrering i styrevervregisteret og de folkevalgte er oppfordret om å ta registeret i bruk. Dette som en del av tilrettelegging for merofentlighet om kommunenes eierskap i selskaper. Det enkelte by-/kommunestyre har imidlertid ingen sanksjonsmuligheter når det gjelder bruken. Registeringen er et valg som treffes av den enkelte folkevalgte.

Valgkomiteen for IVAR bør selv skriftlig begrunne sitt forslag ved innstillingen på styrekandidater.

Eierkommunene slutter seg til anbefalingen og det vises til eierstrategiens punkt 2.2. om retningslinjer for styresammensetning i selskapet. I andre felles selskaper benyttes f.eks. kort CV for kandidatene som innstilles til styret. Det forenkler valgkomiteens arbeid med begrunnelser for samlet innstilling til styret når det gjelder kollegiets samlede erfaring, kompetanse, kapasitet og mangfold ut fra selskapets egenart og behov. Eierkommunene har for øvrig i eierstrategien fremholdt at ved fremtidig revidering av selskapsavtalen vil det bli vurdert hvorvidt valgkomite også skal avtalesfestes.

¹ Sammenslåinger av kommunene Stavanger, Rennesøy og Finnøy, og av kommunene Sandnes og Forsand.

RAPPORTEN

1 INNLEDNING

1.1 FORMÅL OG PROBLEMSTILLINGER

Formålet med selskapskontrollen av IVAR IKS, er både en ordinær kontroll med styringen og oppfølgingen av selskapet, samt en analyse av utvalgte forhold knyttet til selskapets drift og utvikling.

Iht. kontrollutvalgenes bestilling skal følgende problemstillinger besvares:

1. Er det en tilfredsstillende styring av selskapet?
2. Hvordan sikrer selskapet kvaliteten og beredskapen for tjenestene?
3. Hvor kostnadseffektivt drives selskapet, f.eks. sett i forhold til lignende selskaper?
4. Hvilke risikovurderinger blir gjort før større investeringer og deltagelse i andre selskaper?
5. Blir selvkostreglene for tjenestene ivaretatt av selskapet?
6. Er det et tilfredsstillende skille mellom selvkostdelen og næringsdelen?
7. Hvordan praktiserer selskapet lovregler om offentlige anskaffelser og offentlighet?
8. Hvordan håndterer selskapet etikk, arbeidsmiljø og miljøvern?
9. Hvordan følger selskapet opp datterselskaper og tilknyttede selskaper?
 - a. Eieroppfølgingen
 - b. Samhandlingen (avtaler og transaksjoner mellom nærstående parter)
10. Følger selskapet opp eierstrategien til eierkommunene?
11. Hvordan er eiernes oppfølging av selskapet lagt opp?

Hovedfokuset i selskapskontrollen er på selskapets drift og utvikling (forvaltningsrevisjon). Selskapskontrollen omfatter også datterselskaper og tilknyttede selskaper. Det vises til problemstilling nr. 9. IVAR har ett datterselskap (IVAR Næring AS som er hel-eid av IVAR IKS) og seks tilknyttede selskaper (som ligger under IVAR Næring AS).

Vi utførte en selskapskontroll av IVAR IKS i 2009/2010. Hovedfunnene den gang var manglende eierstrategi hos eierne og store feil på selvkostfondene for vann og avfall. Eierkommunene har siden den gang utarbeidet en felles eierstrategi for selskapet (2012). Vi hadde i februar 2011 et møte om selvkostfondene med selskapet og dets revisor. Det ble der skissert et opplegg for hvordan selvkostfondene skulle rettes opp. Selskapet rettet deretter opp selvkostfondene ved årsregnskapet for 2010.

Vi bruker i rapporten bare kortnavnet IVAR/selskapet og med dette mener vi IVAR IKS. IVAR Næring AS har svært liten aktivitet/omsetning og ingen ansatte. IVAR Næring AS og de tilknyttede selskapene omtales for seg i eget punkt i rapporten. IVAR IKS sitt interne regelverk på ulike områder gjelder også for IVAR Næring AS så langt det passer.

1.2 KONTROLLKRITERIER OG METODE

Kontrollkriteriene er krav eller forventninger som brukes for å vurdere funnene i undersøkelsene. Kontrollkriteriene skal være begrunnet i, eller utledet av, autoritative kilder innenfor det reviderte området, f.eks. lovverk og politiske vedtak.

Rapporten bygger på informasjon fra selskapets styre og administrasjon/ledelse. Vi har dessuten benyttet informasjon fra eierne (representantskapet). I tillegg kommer direkte kontroller, dokumentgranskning og informasjon fra andre. Den samlede dokumentasjon er tatt med i dokumentliste i vedlegg.

Informasjonsinnhenting og vurderingene er i hovedsak gjort med utgangspunkt i følgende kilder:

- Lovregler om interkommunale selskaper
- Lovregler om beredskap på VAR-området
- Lovregler om selvkost for VAR-tjenester
- Retningslinjer for beregning av selvkost for kommunale betalingstjenester
- Veileder for beregning av kommunale avfallsgebyr
- Aksjelovens kapittel 4 om Transaksjoner mellom selskapet og aksjeeiere mv.
- Lovregler om offentlige anskaffelser og offentlighet
- Forvaltningsloven og lovregler om arbeidsmiljø
- Selskapets selskapsavtale
- Selskapets tjenesteavtale med eierkommunene
- Samarbeidsavtaler med enkelte eierkommuner
- Kommunenes eierstrategi overfor IVAR IKS (2012)
- Sammenligninger med andre selskaper ut fra KOSTRA og benchmarking
- KS Anbefalinger om eierstyring, selskapsledelse og kontroll (2015)

Sentrale kontrollkriterier er nærmere omtalt ved de punkter i rapporten hvor de hører hjemme. Kommunenes eierstrategi overfor IVAR inneholder også en rekke føringer som er kontrollkriterier. For oversiktens skyld har vi samlet alt dette i punkt 2.12, jf. problemstilling nr. 10.

Vi har også engasjert eksternt kompetanse. Dette gjelder risikovurderinger før større investeringer og deltagelse i andre selskaper, IVAR sin samhandling med datterselskapet og tilknyttede selskaper², samt samhandlingen mellom energigjenvinnings-selskapene. Det vises til problemstillingene nr. 4 og nr. 9b omtalt i rapportens punkt 2.7 og 2.11. Vi har her benyttet advokat Øyvind Schage Førde fra Romerike Revisjon IKS. Han har vært med på å utvikle NKRF sin veileder for selskapskontroll og har mangeårig praksis på området.

Vår samlede vurdering er at metodebruk og kildetilfang har gitt et tilstrekkelig grunnlag til å besvare kontrollens formål og de problemstillinger kontrollutvalget vedtok.

² IVAR sin samhandling med tilknyttede selskaper foregår gjennom IVAR Næring AS.

2 FAKTABESKRIVELSE OG VURDERINGER

2.1 EN OVERSIKT OVER IVAR

KORT OM SELSKAPET

IVAR IKS ble stiftet 01.12.1999 ved en videreføring av det daværende interkommunale selskapet, men nå etter den da nye loven om interkommunale selskaper.

IVAR står for «interkommunalt vann, avløp og renovasjon» og er et interkommunalt selskap som har til formål å anlegge og drive kommunaltekniske fellesanlegg for vann, avløp og renovasjon i eierkommunene. IVAR leverer drikkevann og tar imot og behandler avløpsvannet til eierkommunene. IVAR tar imot og sørger for viderehandtering av avfall. Eierkommunene selv samler inn avfallet via sine innsamlingsordninger.

SELSKAPETS EIERE (EIERKOMMUNENE)

Selskapet eies av 13 kommuner i Sør-Rogaland, med et samlet innbyggertall på 337.546 (iht. SSB 01.01.2017).

Dette er følgende kommuner:

Tabell 1 IVAR IKS - Eierkommunene og deres eierandeler

Eierkommune	Eierbrøk
Stavanger	39,957 %
Sandnes	21,971 %
Sola	7,665 %
Klepp	5,649 %
Hå	5,536 %
Time	5,469 %
Strand	3,710 %
Gjesdal	3,458 %
Randaberg	3,183 %
Rennesøy	1,453 %
Finnøy	0,943 %
Hjelmeland	0,852 %
Kvitsøy	0,162 %

Den enkelte kommunes eierandel i selskapet er den andel kommunens innbyggertall utgjør av samtlige kommuners innbyggertall. Dette tallet revideres hvert fjerde år. Siste gang i 2015. Beregningen av eierandeler gjøres med utgangspunkt i folketallene ett år forut for den perioden de skal gjelde for.

Nesten alt salg som IVAR har gjelder eierkommunene. Det vises her til punkt 2.4 om selskapets avtaler med eierkommunene. Salget inngår da som en del av kommunenes gebyrgrunnlag/selvkost på VAR-områdene overfor abonnentene (innbyggerne).

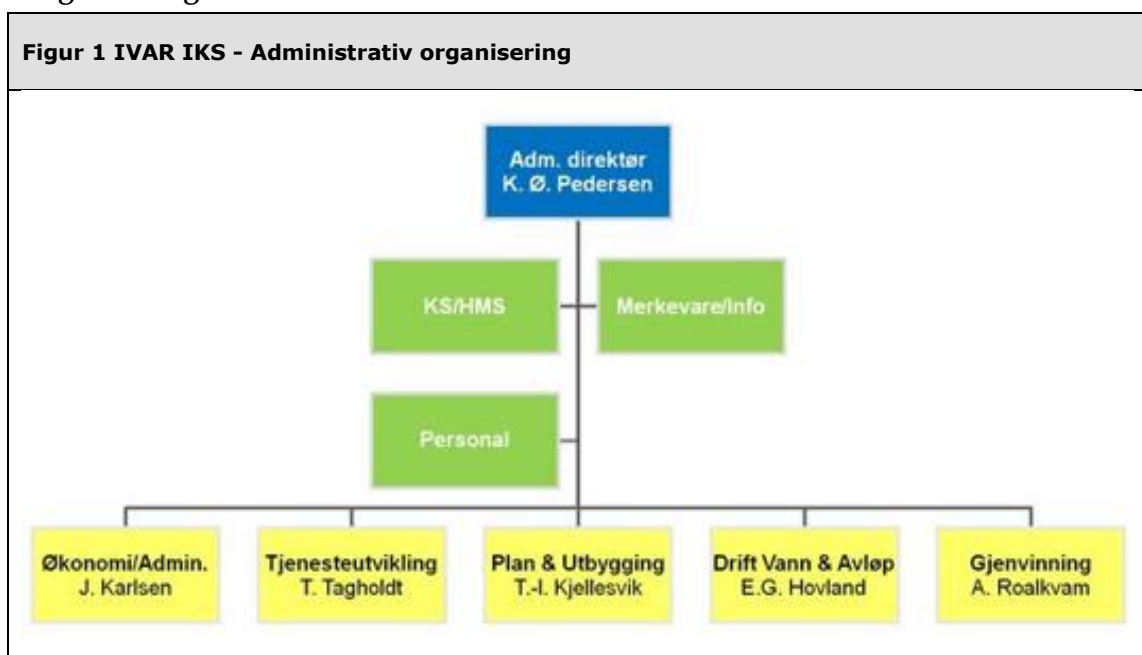
SELSKAPSFORM (IKS – INTERKOMMUNALT SELSKAP)

IKS-formen kan anses godt tilpasset for virksomheter som håndterer kommunale oppgaver i egenregi for eierne (deltakerne) og hvor det ellers ikke er aktuelt med fortjeneste/utbytte (typisk virksomheter som driver med kultur, idrett eller under selvkostregimet). Slike selskap opprettes gjerne når dette gir en effektivitet i kommunenes tjenes-teproduksjon. Dersom det drives næring med fortjeneste/utbyttmuligheter i et IKS, vil dette ofte være skilt ut i heleide datterselskaper som er aksjeselskaper.

SELSKAPETS ADMINISTRATIVE ORGANISERING

Selskapets hovedkontor ligger på Mariero i Stavanger. Gjennomsnittlig antall stillinger i 2016 var 243,5, og utgjør rundt 200 årsverk. I tillegg kommer 11 lærlinger.

Organiseringen kan vises slik:

SELSKAPETS SAMFUNNSMESSIG BETYDNING

IVAR er et viktig selskap for eierkommunene og innbyggerne ut fra at det skal sørge for en sikker, trygg og rasjonell vannforsyning og avløpshåndtering. Det samme gjelder mottak og behandling av avfall (renovasjon).

SKATTE- OG AVGIFTSMESSIGE FORHOLD

IVAR IKS som et interkommunalt selskap, er i utgangspunktet en skattepliktig virksomhet. Det vises til skatteloven § 2-2.1g. Ifølge skatteloven § 2-32.1 gjelder skatte-

plikten ikke selskap som ikke har erverv til formål. IVAR IKS driver etter selvkost for eierkommunene og er dermed unntatt skatteplikt for dette. Iht. selvkostprinsippet skal det her heller ikke forekomme overskudd over tid. IVAR Næring AS sin virksomhet er naturlig nok skattepliktig som næring på vanlig måte. Både IVAR IKS og IVAR Næring AS er omfattet av merverdiavgiftsloven. Det vises til merverdiavgiftsloven §§ 2-1 og 3-1. VAR-området har i alle år vært omfattet av merverdiavgiftsreglene.

IVAR har siden 2014 organisert sin virksomhet slik at selvkostvirksomheten skal håndteres i IVAR IKS i tråd med IKS loven, mens næringsvirksomheten skal håndteres i tråd med aksjeloven gjennom det heleide datterselskapet IVAR Næring AS. Det er i IKS'et også noe aktivitet som defineres som næring. Vi omtaler dette nærmere under punkt 2.8 om selskapets praktisering av selvkostreglene.

HØRING ENDRINGER I IKS-LOVEN

Det har vært på høring endringer i IKS-loven med høringsfrist 20.02.15. Endringer er enda ikke satt i verk. Departementet (KMD) ønsker mer tid til å vurdere saken. Sentrale spørsmål i høringen er om IKS-formen skal forbeholdes virksomheter av såkalt «ikke-økonomisk aktivitet» og hva som ligger i dette begrepet.³

Vi har sett på høringsuttalelsene fra IVAR og Norsk Vann⁴. IVAR sin høringsuttalelse gikk også til eierkommunene.

IVAR skriver i sin avslutning:

«Som det fremgår ovenfor er en innføring av begrenset ansvar for alle interkommunale selskaper en enkel regel, men det medfører ikke at en unngår problemstillinger knyttet til EØS lovgivningen og statsstøttereglene slik en kan få inntrykk av når en leser utredningen. Den samme problemstillingen vil komme igjen for de aller fleste ved spørsmål om å stille kommunale garantier. Et sentralt moment sett fra vår side er at en ved innføring av begrenset ansvar fjerner muligheten for kommunale rettssubjekter å organisere seg som et selskap med ubegrenset ansvar. Hvorfor skal det være vanskeligere for to eller flere kommuner å drive sine tjenester i et samarbeid/selskap enn det er for en kommune å drive samme tjenesten alene?»

En må legge til grunn for vurderingen at IKS er profesjonelle selskap som kan forholde seg til regelverk på EØS området. Grensdragning og kontroll er i utredningen pekt på som problemer, men dette blir ikke noe annerledes for IKS enn det er for kommuner og andre offentlige instanser. Dermed burde alt ligge til rette for at det bør være IKS med ubegrenset ansvar også i fremtiden.»

³ For nærmere informasjon viser vi til vedlegget «Høring endringer i IKS-loven».

⁴ Norsk Vann som er fagorganisasjonen for vann og avløp for norske kommuner og selskaper.

Norsk Vann konkluderer bl.a. med dette:

«I stedet for å endre rammebetingelsene for kommunenes allmennyttige monopoltjenester, mener Norsk Vann at departementet bør vurdere om bestemmelsene for hvilke selskap som kan organiseres etter IKS-loven bør strammes inn. IKS som i dag driver næringsvirksomhet kan flytte denne ut i aksjeselskap og beholde sin kjernevirksomhet i IKS'et. IKS som ikke driver næringsvirksomhet, som vann- og avløpsselskapene, må sikres dagens betingelser med ubegrenset ansvar og vern mot konkurs.»

2.2 KOMMUNENES EIERSTRATEGI OVERFOR IVAR

KONTROLLKRITERIER (KS SINE ANBEFALINGER OG EGNE VURDERINGER)

KS sine anbefalinger om eierstyring, selskapsledelse og kontroll (anbefaling nr. 5):

«For å underbygge vedtektene/selskapsavtalen og regulere styringen kan det være hensiktsmessig å utarbeide andre styringsdokumenter. Disse er ikke lovfestet, men er ment å sikre bevist eierstyring og å tilstrebe åpenhet og gjennomsiktighet i kommunal tjenesteproduksjon når den er organisert i selskaper. Det er først og fremst eierne, det vil si de folkevalgte, som har behov for slike dokumenter.»

Det tenkes her på selskapsspesifikke eierstrategier overfor det enkelte selskap. En slik eierstrategi vil gi selskapet klare signaler om eiers overordnede mål, rammer og risiko som det kan orientere seg etter og som eieren har forpliktet seg til. Vi ser videre for oss at den er felles for eierne da det kan være vanskelig for selskapet å orientere seg etter flere eierstrategier spesielt dersom disse er motstridende.

UTVIKLINGEN AV KOMMUNENES FELLES EIERSTRATEGI

Vi utførte i 2009/2010 en selskapskontroll av selskapet på vegne av kontrollutvalgene i alle eierkommunene. Vi anbefalte at eierkommunene utformet en eierstrategi overfor IVAR.

KS anbefaler også at kommuner utformer eierstrategier overfor sine selskaper. Flere av eierkommunene i IVAR har videre vedtatt at det skal utformes selskapsspesifikke eierstrategier for selskapene som inngår i kommunenes eierportefølje.

På bakgrunn av de ovennevnte anbefalingene og vedtakene, tok rådmennene i flere av eierkommunene initiativ til å utarbeide et utkast til eierstrategi overfor IVAR. Arbeidet ble utført av den interkommunale eierskapsgruppen i Sør-Rogaland. Representanter fra administrasjonen i IVAR har også vært involvert i prosessen. Utkastet til felles eierstrategi var klart i august 2012.

Den interkommunale eierskapsgruppen i Sør-Rogaland

Rådmennene i kommunene Stavanger, Sandnes, Sola, Klepp, Hå, Time, Gjesdal og Randaberg samt Rogaland fylkeskommune bruker en felles arbeidsgruppe i sitt saksforberedende arbeid i eierskaps spørsmål. Strand kommune deltar når det er saker med relevans for Strand. Arbeidet i gruppen utføres på nærmere oppdrag fra rådmennene. Det kan være utarbeidelse av felles sak knyttet til et selskap, spesifikke oppgaver angående et selskap og eller generell oppfølging av eierpolitiske tema.

KOMMUNENES FELLES EIERSTRATEGI

I eierstrategien har kommunene slått fast at de skal være en langsiktig eier og legger således til grunn at IVAR forblir et offentlig heleid selskap.

Den felles eierstrategien til kommunene i eierskapsgruppen er helt like. Unntaket gjelder Sola kommune nevnt nedenfor. Vi har i vedlegg tatt med Stavanger kommunes eierstrategi overfor IVAR og de politiske vedtakene for kommunene i eierskapsgruppen.

Eierstrategien skal bidra til å styrke og tydeliggjøre kommunenes eierstyring av IVAR. Eierstrategien vil bl.a. fastsette rammene for kommunenes eierstyring og uttrykke forventninger til selskapets virksomhet. Selskapets styrende organ og den enkelte eierkommune har ansvaret for å operasjonalisere strategien. Kommunene har en målsetting om å være en aktiv, tydelig, forutsigbar og langsiktig eier av IVAR. I punkt 2.12 ser vi på selskapets oppfølging av kommunenes eierstrategi.

VURDERINGER VEDRØRENDE KOMMUNENES EIERSTRATEGI OVERFOR IVAR

Alle eierkommunene bør i prinsippet vedta en og samme felles eierstrategi. Kommunene vil imidlertid kunne ha noe ulike meninger om eierstrategien for det enkelte selskap. Arbeidet med en felles eierstrategi skal avklare dette og hvor en bør komme frem til felles entydig eierstrategi.

Utkastet til felles eierstrategi fra eierskapsgruppen skulle sendes til behandling i alle kommunestyrene. Det viser seg at kommunene utenfor eierskapsgruppen (primært de små eierne)⁵ likevel ikke har behandlet forslaget til eierstrategien politisk. Dette kan nok skyldes at den ikke har gått videre til rette personer fra postmottaket e.a. Forslaget har heller ikke vært oppe i representantskapet til IVAR (som orienteringssak). En slik orienteringssak ville gjort alle eierne mer oppmerksom på eierstrategien.

Det viser seg også at den politiske behandlingen i kommunene i eierskapsgruppen ga avvik hos en av eierne. Dette gjelder Sola kommune. De fleste avvikene her er av liten praktisk betydning. Unntaket er selskapets risikoprofil. Den felles eierstrategien angir en moderat risikoprofil, mens vedtaket i Sola kommune angir en lav risikoprofil. IVAR

⁵ Kommunene Strand (med i eierskapsgruppen fra 2016), Rennesøy, Finnøy, Hjelmeland og Kvitsøy.

må for risikoprofilen forholde seg til moderat risikoprofil slik som det store flertallet av eierne har bestemt.

Anbefalinger

- Alle eierkommuner bør informeres om forslaget til felles eierstrategi. På denne måten kan også de mindre eierkommunene behandle og forankre denne i kommunestyret.
- Den felles eierstrategien bør også behandles av representantskapet i IVAR (som orienteringssak).

Det fremgår av eierstrategien at den skal oppdateres en gang i valgperioden. Ettersom eierstrategien er fra høsten 2012, nærmere det seg nå en revisjon. Både eierrepresentantene (representantskapet) og selskapet (styret) mener at det er behov for å oppdatere eierstrategien, men at arbeidet bør skje etter at ny kommunestruktur er avklart i Stortinget.

2.3 SELSKAPETS STYRING AV IVAR

Det som gjelder spesifiserte forhold/problemstillinger i selskapskontrollen er omtalt for seg i rapporten, jf. punktene 2.4-2.12. Disse forholdene/problemstillingene må også tas med når en vurderer om det er en tilfredsstillende styring av IVAR.

2.3.1 DEN FORMELLE STYRINGEN

KONTROLLKRITERIER (LOVREGLER, SELSKAPSAVTALEN OG KS ANBEFALINGER)

Lovregler og selskapsavtalen

Forvaltningen av selskapet hører under styret, som har ansvar for en tilfredsstillende organisasjon av selskapets virksomhet. Styret skal påse at virksomheten drives i samsvar med selskapets formål, selskapsavtalen, selskapets årsbudsjett og andre vedtak og retningslinjer fastsatt av representantskapet, og skal sørge for at bokføringen og formuesforvaltningen er gjenstand for betryggende kontroll. Daglig leder forestår den daglige ledelse av selskapet og skal følge de retningslinjer og pålegg som styret har gitt. Styret skal føre tilsyn med daglig leders ledelse av virksomheten. Det vises til IKS-loven §§ 13 og 14 samt selskapsavtalen § 14.

KS sine anbefalinger om eierstyring, selskapsledelse og kontroll

Mange av KS sine anbefalinger går på styret i selskapene. Anbefalingene nr. 9-17 gjelder «bare» styret. Vi gjengir ikke alt dette her, men de viktigste anbefalingene anses for å være det som går på styrets kompetanse og habilitet (anbefaling nr. 9, 10, 12 og 15).⁶ Dette inkluderer utarbeidelse av styreinstruks og styrets årlige egenrevisning.

Styreinstruks er kun lovkrav⁷ for aksjeselskaper med ansatterepresentanter i styret, men KS anbefaler styreinstruks også for andre selskaper. Lovreglene krever at instruks bl.a. skal inneholde regler om hvilke saker som skal styrebehandles og daglig leders arbeidsoppgaver og plikter overfor styret. Instruks skal også inneholde regler for innkalling og møtebehandling. KS vektlegger videre at styreinstruks og instruks for daglig leder er særlig klar når det gjelder intern ansvars- og oppgavefordeling.

STYRETS GENERELLE HABILITET OG STYRETS KOMPETANSE

Styrevalg - spesielt for viktige selskaper - bør foretas gjennom valgkomite og hvor habilitets- og kompetansevurderinger blir tillagt vekt. I styrene skal det løses oppgaver til beste for selskapenes utvikling og i samsvar med eiernes krav.

Det benyttes valgkomite ved styrevalget i IVAR. Innstillingen til valgkomiteen har ikke med skriftlige begrunnelser for forslaget til styrekandidater. Vi har i punkt 2.13.3 om eiernes styrevalg omtalt og vurdert dette nærmere.

De fleste av styremedlemmene er nye. Unntaket er styreleder som har vært med lenge i styret (også som styreleder). De andre er nye i 2016, men hvor ny nestleder skyldes rokeringer i Stavanger kommune. Det vises til vedlegget om styremedlemmer i IVAR.

DEN FORMELLE STYRINGEN AV IVAR

Styresaker 2014-2016/2017

Det avholdes 6 faste styremøter i året. I tillegg er det et styremøte om strategi (strategisamling).

I perioden har det foruten rene lovmessige saker, vært saker som gjelder kvartalsvis/halvårig rapportering om økonomi og anlegg, orienteringer om hovedplaner for vann og avfall/renovasjon, IVAR sin anskaffelsesstrategi, IVAR sin omdømmeundersøkelse, saker om det nye sorteringsanlegget, forskjellige typer orienteringssaker etc.

⁶ Vi har i vedlegg tatt med en ove4rsikt over alle KS sine anbefalinger. Det vises også til punkt 2.14 om status for godt kommunalt eierskap). Det som gjelder bruk av valgkomite er tatt med i punkt 2.13 om eiernes oppfølging av IVAR.

⁷ Aksjeloven § 6-23.

Formelle forhold

Styret har utarbeidet styreinstruks.

IVAR sin styreinstruks har følgende inndeling:

Tabell 2 IVAR IKS - Styreinstruks (innhold)
<p>IVAR sin styreinstruks</p> <ul style="list-style-type: none"> • Styrets ansvar og oppgaver • Styrets saksbehandling og arbeidsform • Styrets fullmakter • Styrets erstatningsansvar • Daglig leders oppgaver og plikter overfor styret

Iht. styreinstruksen: «Daglig leder står for den daglige ledelsen av selskapets virksomhet og skal følge de retningslinjer og pålegg styret gir. Den daglige ledelse omfatter ikke saker som etter selskapets forhold er av uvanlig art eller stor betydning.» Styret har i tillegg utarbeidet stillingsbeskrivelse for daglig leder.

Vi har tatt med hele styreinstruksen og daglig leders stillingsbeskrivelse i vedlegg. Vi har i vedlegg også tatt med en oversikt over de strategiplaner (handlingsplaner) som selskapet forholder seg til. Dette omfatter mange planer osv. Det kan her spesielt vises til selskapsavtalen, tjenesteavtalen, økonomiplaner og hovedplaner på VAR-områdene.

Styret har utarbeidet mal/innholdsfortegnelse for egenvurdering. Dette har vi tatt med i vedlegg. Iht. sin egen styreinstruks skal styret årlig foreta en skriftlig egenvurdering av utført arbeid og kompetanse. Det samme står i kommunenes eierstrategi overfor selskapet. Styret var ved vår kontroll i gang med å foreta en skriftlig egenvurdering.

Ved vår selskapskontroll i 2009/2010 var det heller ikke foretatt skriftlig egenvurdering av styret. Den gang ble det vist til at kravet i styreinstruksen var ganske nytt. Kommunenes eierstrategi var på det tidspunktet enda ikke utarbeidet.

Samlet godtgjørelse til styret er på 454.267 kroner for 2016. Eiernes kjønnsrepresentasjon i styret er i samsvar med IKS-loven § 10 (som henviser til aksjeloven § 20-6). Selskapet/styret har vurdert styreansvarsforsikring som ikke nødvendig.

VURDERINGER AV SELSKAPETS FORMELLE STYRING AV IVAR

Ved vår kontroll var styret i gang med en skriftlig egenvurdering. Dette har ikke vært gjort tidligere. Det står ikke eksplisitt i kommunenes eierstrategi, styrets styreinstruks og KS sine anbefalinger at egenvurderingen skal være skriftlig, men dette anses underforstått da egenvurderingen er svært viktig for styringen av selskapet.

Styrets egen vurdering betyr i korthet at styret selv skal se på selskapets strategiske utfordringer og så vurdere egen kompetanse og kapasitet opp mot disse, samt se på om egen arbeidsform er tilstrekkelig. I tillegg kommer egne vurderinger av generell habilitet dersom et styremedlem har avtaler/oppgaver med selskapet utover sitt styreverv. Det samme gjelder nærstående til et styremedlem.

Selskapets formelle styring av IVAR er ellers i tråd med lovregler og KS sine anbefalinger. IVAR sin styreinstruks og daglig leder sin stillingsbeskrivelse synes klar nok på den interne ansvars- og oppgavefordelingen. Styrets godtgjørelse anses som moderat.

Anbefaling

- Styret bør hvert år foreta en skriftlig egen vurdering mht. kompetanse, kapasitet og habilitet.

2.3.2 ANDRE FORHOLD

SELSKAPETS MARKEDSFØRING AV VIRKSOMHETEN

IVAR bruker en del penger på markedsføring av virksomheten. For de tre siste årene (2014-2016) er det totalt brukt 9 millioner kroner. Beløpet er ganske likt fordelt på de tre årene.

En av IVAR sine hovedmålsettinger er å være en sterk merkevare med et godt omdømme. Selskapet følger dette opp gjennom deltakelse på matfestivaler, kampanjer, informasjon om farlig avfall, kinoreklame, annonsering mv. IVAR bruker ikke penger på markedsføring og reklame for å selge et produkt eller en tjeneste. IVAR sin markedsføring går på kvalitet og miljø for VAR-tjenestene. Noen slike tiltak kan i neste omgang gi lavere driftskostnader på selskapets anlegg. Eksempelvis reduksjon av feilkasting i avløp og av avfall. Avfallssortering gir selskapet inntekter fra salg av papir, plast, metall mv. Inntektene er med på å redusere avfallsgebyrene.

SELSKAPETS KOSTNADER FOR GAVER, REISER OG REPRESENTASJON

Selskapets kostnader for gaver, reiser og representasjon i perioden 2013-2016 er samlet på rundt 7,3 millioner kroner. Dette fremgår av selskapets detaljerte kontospesifikasjoner for de enkelte årene. Beløpet gjelder i all hovedsak reiseutgifter på snaut 6,5 millioner kroner. Gaver ansatte er 775.182 kroner, mens representasjon er 29.430 kroner. Det er også 17.577 kroner på andre gaver.⁸ Selskapet har i sine etiske retningslinjer utarbeidet regler for håndtering av gaver og representasjon. Vi har tatt dette med i vedlegg.

⁸ Dette gjelder primært kjøp av gaver fra Beni Handicraft Product med 14.000 kroner. Beni Handicraft Product er et firma i Kathmandu (Nepal) hvor kvinner lager suvenirer av søppelet i byen.

Vurderinger av selskapets kostnader for gaver, reiser og representasjon

De detaljerte kontospesifikasjonene viser den enkelte postering som er ført på hhv. gaver, reiser og representasjon. Vi har ikke kontrollert de enkelte bilag/føringer da dette utgjør flere tusen posteringer, men foretatt en enkel analyse av kostnadenes størrelse.

På årsbasis utgjør reiseutgiftene 6.992 kroner pr. ansatt/stilling (snitt for perioden).⁹ Dette er ikke spesielt stort. Reiseutgiftene omfatter kjøregodtgjørelse/reiseregninger ansatte (overført fra lønssystemet), billeasing, bompenger, ferjer, hotell og flyreiser. Gaver ansatte er moderate 838 kroner årlig pr. ansatt/stilling og gjelder i all hovedsak julegaver. Andre gaver og representasjon utgjør bare helt ubetydelige beløp.

SELSKAPETS LÅNEORDNING TIL FAST ANSATTE

Selskapet gir lån til fast ansatte. Dette er en låneordning som ble innført og godkjent av styret i IVAR IKS i 2002 (sak 10/2002). Lånene fremkommer av lønnsnoten til årsregnskapet. Samlet lån for 2016 er på 5,15 millioner kroner fordelt på 40 ansatte. Ved vår selskapskontroll i 2009/2010 anbefalte vi IVAR å avvikle ordningen med lån til ansatte. Samlet lån var da på 2,8 millioner kroner fordelt på 36 ansatte (2009). Styret i IVAR valgte å opprettholde låneordningen.¹⁰

Lånene løper med en rente som tilsvarer IVAR sin innlånsrente, men ikke under statens normrente for beskatning. En fast ansatt med sikkerhet i ansettelsesforholdet kan låne opp til 200.000 kroner med en løpetid på inntil 10 år. Ordningen gjelder også faste nyansatte. I 2016 var IVAR IKS sin innlånsrente i snitt 2,2%. Normrenten var 2,28%.

Vurderinger av selskapets låneordning til fast ansatte

Selskapets lån til fast ansatte kommer fra egne innlån da selskapet i hovedsak opererer med selvkost i sin drift. Interkommunale selskaper kan i prinsippet ikke ta opp lån til annet enn kapitalformål (investeringer) og til konvertering av eldre gjeld - og i unntakstilfeller til likviditetsformål. Det vises til IKS-loven § 22. Vi anser også at kommuner og interkommunale selskaper ikke bør involvere seg i å låne penger ut til ansatte og med oppfølging av dette. Det er imidlertid ikke de store forholdene her.

2.3.3 EKSTERN REVISORS TILBAKEMELDING TIL OSS

I forbindelse med selskapskontrollen har vi bedt om tilbakemelding fra selskapets eksterne revisor. Tilbakemeldingen påvirker ikke forhold som er omtalt og vurdert i denne rapporten. I vedlegg er det tatt med vår henvendelse og revisors tilbakemelding.

⁹ Herunder ligger også styrets reiseutgifter. Reiseutgiftene pr. person er derfor noe lavere enn pr. ansatt/stilling.

¹⁰ I høringsuttalelsene fremkom følgende: Representantskapet kjenner til at dette er en ordning som er opprettet av styret i selskapet og overlater derfor til styret å behandle denne saken. Styret ønsker å behandle låneordningen på ny i egen sak på neste ordinære styremøte. I sak 14/2010 fra 04.06.2010 fattet styret følgende vedtak: Ordningen med lån til ansatte fortsetter med samme vilkår som i dag.

2.4 SELSKAPETS AVTALER MED EIERKOMMUNENE

Det er med eierkommunene inngått tjenesteavtale og samarbeidsavtaler. Dette følger av selskapsavtalen. Tjenesteavtalen gjelder alle eierkommunene. Samarbeidsavtaler gjelder de 6 kommunene Rennesøy, Kvitsøy, Time, Strand, Hjelmeland og Finnøy. Disse kommunene har sett det nyttig at IVAR står for hele det praktiske arbeidet på VAR-områdene. Oversikt over innholdet i selskapsavtalen, tjenesteavtalen og samarbeidsavtaler er tatt med i vedlegg.

Tjenesteavtalen med eierkommunene

Formålet med tjenesteavtalen er å regulere vilkårene for leveransene fra IVAR. Avtalen er krav iht. selskapsavtalens kapittel 7. Avtalen regulerer mange forhold mellom IVAR og eierkommunene. Nedenfor har vi tatt med enkelte punkter som gjelder selskapet.

Tabell 3 IVAR IKS - Enkelte hovedpunkter fra tjenesteavtalen (selskapet)

VANN

- IVAR skal dekke eierkommunenes behov for vann med drikkevannskvalitet.
- IVAR plikter å tilrettelegge vannforsyningen slik at leveransen opprettholdes under normalt påregnelige hendelser.
- IVAR plikter å ha en oppdatert beredskapsplan for vannforsyningssystemet. Det skal gjennomføres beredskapsøvelse som omfatter sentrale element i vannforsyningen minst hvert 2. år. Nøkkelinstallasjonene (kilder, vannbehandling og transportsystem) skal underlegges risikoanalyse med frekvens minst hvert 5. år.
- Vannkvaliteten, målt i leveringspunktet til kommunene, skal oppfylle de til en hver tid gjeldende krav til drikkevannsforsyning.

AVLØP

- Hovedavløpsanleggene, renseanleggene og slambehandlingsanleggene skal til en hver tid ha den nødvendige kapasitet til å dekke kommunenes behov. Anleggene skal tilfredsstillende til en hver tid gjeldende regelverk og de gjeldende utslippskrav.
- IVAR plikter å ha oppdaterte beredskapsplaner for hovedanleggene. Det utarbeides risiko- og sårbarhetsanalyse for alle hovedanlegg. Analysene oppdateres med frekvens minst hvert 5. år.

AVFALL (RENOVASJON)

- IVAR skal motta alt husholdningsavfall fra kommunene, såfremt ikke annet er avtalt direkte med kommunene.
- IVAR forplikter seg til å ha og vedlikeholde et beredskapssystem som gir tilfredsstillende mulighet for levering av avfall i krisesituasjoner.

Kommunens plikter går i hovedsak ut på å legge til rette for at IVAR kan oppfylle sine plikter etter selskapsavtalen. Det er i tillegg bestemmelser om betalingen etc.

Samarbeidsavtaler med enkelte eierkommuner

Samarbeidsavtaler med eierkommuner er hjemlet i selskapsavtalen § 3.

Alle samarbeidsavtalene med eierkommunene er laget over samme lest og er nesten helt like. Ansvarsfordelingen mellom IVAR og kommunene er i hovedsak det samme som samarbeidsavtalene. IVAR skal oppfattes som og er kommunens etat for vann, avløp og renovasjon. IVAR gjennomfører på vegne av kommunene de lovpålagte oppgavene. Nedenfor har vi tatt med sentrale elementer i samarbeidsavtalene.

Sentrale elementer i samarbeidsavtalene (fordeling av ansvar og oppgaver)

- Kommunen er planmyndighet og utfører all myndighetsutøvelse.
- Kommunen står som eier av egen infrastruktur for VAR-tjenestene.
- Kommunen er strategisk bestiller og styrer utviklingen av VAR-tjenestene.
- Kommunen godkjenner og vedtar hovedplaner og årlige virksomhetsplaner.
- Kommunen fastsetter gebyrer for VAR-tjenestene.
- Kommunen godkjenner tjenestestandarder og kvalitetsmål for VAR-tjenestene.
- IVAR har ansvar for alle drift og forvaltningsoppgaver.
- IVAR har ansvar for å gjennomføre alle investeringer.
- IVAR sitt engasjement skal skje innenfor de økonomiske rammer som er vedtatt i kommunens økonomiplan. Dette gjelder drifts- og administrasjonskostnader.
- IVAR skal utarbeide og revidere hovedplaner for vann- og avløp hvert 5. år.
- IVAR skal utarbeide og revidere avfallsplanen (hovedplan avfall/renovasjon).
- IVAR skal årlig utarbeide virksomhetsplaner på grunnlag av vedtatte hovedplaner.
- Det skal foretas en årlig evaluering og revisjon av samarbeidet.

IVAR har ansvaret for at gjeldende tjenestestandard og kvalitetsmål for drikkevann og innsamling av husholdningsavfall følges opp med en brukerundersøkelse en gang i hver valgperiode.

Kommunens ansvar og oppgaver (de seks første kulepunktene) gjelder naturlig nok også for de eierkommuner som ikke har samarbeidsavtaler.

Evaluering av samarbeidet med Time kommune

Vi hadde i 2015 en evaluering av samarbeidet mellom IVAR IKS og Time kommune. Kommunen hadde gjennom denne avtalen fått en mer stabil kompetanse innenfor vann- og avløpsområdet, og det var ikke lenger utfordringer med å rekruttere ansatte. Den største utfordringen i samarbeidet var knyttet til kommunikasjon vedrørende investeringsprosjekter.

2.5 SELSKAPETS ANLEGG, BEREDSKAP OG TILSYN

SELSKAPETS VAR-ANLEGG

IVAR eier fellesanleggene for VAR-tjenestene i eierkommunene. For vann- og avløp gjelder dette vann- og avløpsanlegg med tilhørende hovedledninger. Fordelingsnett for vann og avløp ligger under de respektive kommuner. IVAR har imidlertid driftsansvaret for fordelingsnett i de kommuner hvor det er inngått samarbeidsavtaler.

Det er vanlig i Norge at drikkevannsledning, avløpsledning og overvannsledning legges i samme trase (grøft) med bakgrunn i økonomiske og praktiske forhold. Av risikogrunder legger IVAR sine hovedvannledninger gjerne for seg i egen grøft. IVAR sine hovedvannledninger er i så store dimensjoner at et brudd på hovedledning kan forårsake store skader (både på nærliggende ledninger og andre installasjoner). På grunnlag av regnskapsregler og selvkostregler avskrives ledningsnett i regnskapet over 40 år. Kvaliteten (den tekniske levealderen) på ledningene er imidlertid mye høyere, kanskje bortimot 100 år. Grovt sett skiftes ledningsnett ut med 1 % pr. år.

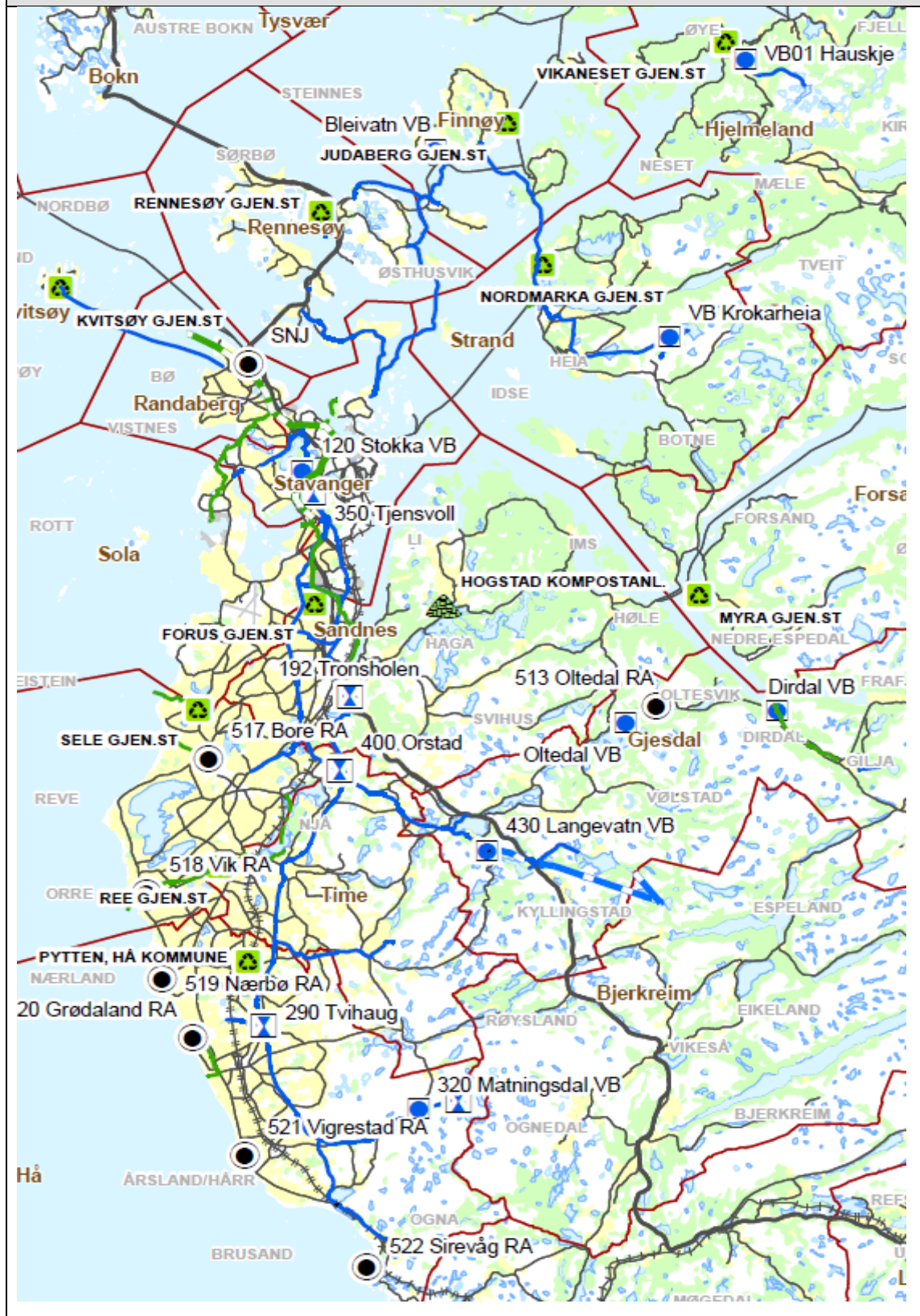
IVAR har ansvaret for at alt husholdningsavfall som blir samlet inn i eierkommunene, blir behandlet på en forsvarlig måte. For renovasjon har IVAR mottaks- og behandlingsanlegg (for både husholdnings- og næringsavfall) som kommunene benytter seg av. Innsamling av avfall foretas av kommunene selv gjennom egne eller private selskaper. IVAR har imidlertid driftsansvaret for innsamlingen i noen kommuner herunder de kommuner hvor det er inngått samarbeidsavtaler. IVAR drifter innsamling av husholdningsavfall i Time, Rennesøy og Kvitsøy. IVAR drifter i tillegg avfallsinnsamling i Strand, Forsand, Hjelmeland, Finnøy og Suldal gjennom administrasjonsavtalen med Ryfylke Miljøverk IKS (RYMI).

IVAR eier og drifter 5 vannverk¹¹. I tillegg kommer et reserveanlegg og et kriseanlegg. De har også driftsansvaret for 7 andre vannverk i eierkommunene (kommunene Strand og Hjelmeland). IVAR eier og drifter 11 renseanlegg herunder sentralrenseanlegget på Nord-Jæren. I tillegg kommer hovedledninger og pumpestasjoner for vann og avløp. Slammottak ligger under sentralrenseanlegget.

På avfallsområdet er det forbrenningsanlegg på Forus. Dette gjelder mottak for restavfall til energigjenvinning. Energigjenvinningen er organisert i egne selskaper med kommunale og til dels private selskaper som eiere. IVAR har gjenvinningsstasjoner på Forus og Sele. De drifter også gjenvinningsstasjonene på Kvitsøy og Rennesøy for kommunene. Det er viss etterdrift av det stengte deponiet på Sele. IVAR har ifølge konsesjonen plikt til etterdrift av deponiet i 30 år. Sorteringsanlegg for restavfall, papir og plast på Forus og mottaksanlegg for våtorganisk avfall på Grødal er under bygging. Mottaksanlegget på Grødal erstatter Hogstad komposteringsanlegg.

¹¹ Vannverk kalles også for vannbehandlingsanlegg. Et vannverk kan ha flere vannbehandlingsanlegg.

Figur 2 IVAR IKS - Oversikt over VAR-anlegg med ledningsnett

IVAR sitt oversiktskart (2017). Blått viser vann, svart viser avløp og grønt viser avfall/renovasjon. Figuren har med 7 vannbehandlingsanlegg (VB) og 8 renseanlegg (RA) som eies av IVAR. IVAR eier 2 gjenvinningsstasjoner (Forus og Sele). De andre stasjonene er kommunenes anlegg. I tillegg kommer Hogstad komposteringsanlegg. Avfallsfraksjoner som ikke kan behandles på IVAR sine anlegg og tilknyttede anlegg, blir levert/solgt videre til andre for gjenvinning (resirkulering).

KONTROLLKRITERIER (LOVREGLER PÅ BEREDSKAPSOMRÅDET)

Det er flere lover og forskrifter og mange lovbestemmelser som regulerer beredskapsområdet. Vi tar her bare med overordnede lovregler og noen særlig relevante lovregler.

Overordnede lovregler om beredskap
Tabell 4 Overordnede lovregler om beredskap (utdrag)

- Forurensningsloven § 40: Den som driver virksomhet som kan medføre akutt forurensning skal sørge for en nødvendig beredskap for å hindre, oppdage, stanse, fjerne og begrense virkningen av forurensningen. Beredskapen skal stå i et rimelig forhold til sannsynligheten for akutt forurensning og omfanget av skadene og ulempene som kan inntreffe.
- Forurensningsloven § 41: Forurensningsmyndigheten kan i forskrift eller enkeltvedtak fastsette at det for virksomhet som kan medføre akutt forurensning, skal legges fram en beredskapsplan til godkjenning. Planen skal gi retningslinjer for hva som skal gjøres ved akutt forurensning og den skal fornyes etter behov.

Drikkevannsforskriften¹² inneholder lovbestemmelser om leveringssikkerhet, beredskap, vannbehandling og kvalitet etc.

IVAR sitt drikkevann er underlagt strenge kvalitetskrav for hygienisk vannkvalitet. Drikkevannsforskriften krever at vannet som leveres er helsemessig trygt, klart og uten fremtredende lukt, smak og farge. I forskriften er det gitt grenseverdier for enkelte parametere. Mattilsynet følger opp om vannkvaliteten er tilfredsstillende.

Forurensningsforskriften har bestemmelser som skal beskytte miljøet mot uheldige virkninger fra utslipp av avløpsvann, mens avfallsforskriften har bestemmelser som skal beskytte miljøet mot uheldige virkninger fra avfall.

For avløp stilles det bl.a. krav om prøvetaking og analyser av avløpsvann. For avfall er det bl.a. bestemmelser om deponering av avfall, forbrenning av avfall og håndtering av farlig avfall. Innsamling, mottak, lagring, behandling og gjenvinning av avfall kan føre til utslipp av klimagasser, tungmetall og andre miljøgifter.

Innholdet i beredskapsplaner og tilsyn vil til dels kunne være konfidensielt. Det som er gjengitt av oss i rapporten her anses imidlertid å være kurant.

¹² Det er vedtatt ny drikkevannsforskrift med ikrafttredelse fra 01.01.17. Ny drikkevannsforskrift ble iverksatt på grunn av ny kunnskap, endringer i vanddirektivet og den generelle samfunnsutviklingen. En oversikt kan leses hos Helse- og omsorgsdepartementet (høringsbrev 07.01.16).

SELSKAPETS BEREDSKAP SARBEID

IVAR sitt kvalitetssystem er integrert og omfatter kvalitet, ytre miljø og HMS. Kvalitetssystemet inkluderer organisasjonsstruktur, planleggingsaktiviteter, ansvarsforhold, praksis, prosesser og ressurser. Det som gjelder ytre miljø og HMS har vi omtalt under punkt 2.10 om etikk, arbeidsmiljø og miljøvern. For miljøvern gjelder dette selskapets miljøstyringssystem.

IVAR sitt kvalitetsarbeid er formalisert gjennom ISO-sertifiseringen (NS-EN ISO 9001:2008). Sertifikatet er utstedt av Nemko og gjelder for 3 år om gangen.¹³ Dette betyr at selskapet har implementert og vedlikeholder et kvalitetsstyringssystem som tilfredsstillende Nemkos bestemmelser for systemsertifisering og kravene i standarden.

IVAR har ansvaret for VAR-anleggenes kapasitet, kvalitet, forsyningssikkerhet og beredskap. Dette inkluderes i selskapets hovedplaner.¹⁴ Planene skal sikre et langsiktig perspektiv på kapasitet, kvalitet, sikkerhet og beredskap. De oppdateres ved behov og danner grunnlaget for en 4-års økonomiplan som rulleres og vedtas av styret og representantskapet hvert år. IVAR utarbeider også risiko og sårbarhetsanalyser (ROS) som underlag for å vurdere behov og løsninger både teknisk og operasjonelt. IVAR har utarbeidet en rekke beredskapsplaner og det øves jevnlig.

Selskapets arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap foretas på følgende måte

Tabell 5 IVAR IKS - Selskapets arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap

1. ROS-ANALYSE

Analysen er et verktøy som brukes for å kartlegge hendelser som kan inntreffe, sannsynlighet for at de inntreffer og konsekvenser dersom de inntreffer. Hendelsen plottes i en risikomatrix. Dersom hendelsen befinner seg i det røde området iverksettes det tiltak, og om mulig også i det gule området.

IVAR utfører ROS-analyser for alle anlegg hvert 5. år. I noen tilfeller oftere dersom det er vesentlige endringer ved anlegget.

2. BEREDSKAPSPLAN

Det er et dokument hvor det skal fremgå hvem som gjør hva, når og hvordan i en ulykke eller krisesituasjon. Den deles i en operativ del og en administrativ del. Den er laget for bruk ved akutte situasjoner og hendelser.

3. ØVELSER

Scenario i en øvelse er gjerne svakheter som er avdekket i ROS-analysen. Det øves ofte på rolleforståelse, samhandling, og hvem som gjør hva når hendelsen inntreffer.

4. EVALUERING

En øvelse skal alltid evalueres. Dette er viktig for læringen. Hva var bra, hva var mindre bra og hva bør endres er gjerne spørsmål man stiller seg. Evalueringen danner grunnlag for å endre planverket (ROS-analysen og/eller beredskapsplanen) eller iverksette fysiske og/eller organisatoriske tiltak.

¹³ Sertifikatet gjelder for virksomhetsområdene behandling og leveranse av drikkevann til eierkommunene, og mottak og behandling av avløpsvann og avfall fra eierkommunene. Nemko-gruppen er organisasjonen til den uavhengige selveide stiftelsen NEMKO, og tilbyr global markedsadgang basert på testing, inspeksjon og sertifisering, hovedsakelig for produkter og systemer, men også for installasjoner og personell. IVAR hadde første sertifisering hos Nemko 17.04.09. Nåværende sertifikat er gyldig til 17.04.18.

¹⁴ Hovedplaner for vann og avløp, og avfallsplanen (hovedplan avfall/renovasjon)

SELSKAPETS BEREDSKAPSPLANER

IVAR har utarbeidet overordnet beredskapsplan for sin virksomhet. Planen skal evalueres og oppdateres årlig, eller oftere ved behov. Vi har sett på planen for 2016-2017.

Den overordnede beredskapsplanen omfatter og gjelder for alle avdelinger, alt personell, alle anlegg og eiendommer ved IVAR. Beredskapsplanen omfatter også kommunalt nett på Kvitsøy, Rennesøy, Finnøy, Strand, Hjelmeland og Time, samt renovasjonsselskapet RYMI.

Beredskapslederen i IVAR er øverste ansvarlig for beredskapsorganisasjonen, og har det overordnede ansvaret for alt beredskapsarbeid i IVAR. Enhver medarbeider i IVAR har ansvar for å gjøre seg kjent med planens innhold.

Den overordnede beredskapsplanen har følgende innhold

Tabell 6 IVAR IKS - Overordnet beredskapsplan (innholdsfortegnelse)	
<p>1 Innledning</p> <p>2 Varslingsplan for IVAR</p> <ul style="list-style-type: none"> • Startfase, varslings, telefonliste <p>3 Handlingsplaner</p> <ul style="list-style-type: none"> • Henvvisninger til planer (se nedenfor) <p>4 Organisering</p> <ul style="list-style-type: none"> • Beredskapsorganisering, oppgaver og ansvar <p>5 Lokalteter</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kriseledelsen, informasjonssenter 	<p>6 Informasjon</p> <p>7 Samband</p> <ul style="list-style-type: none"> • Telefonsystemer, radiosystemer <p>8 Øvelser</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gjennomføring • Revisjon av planer etter øvelser <p>9 Oversikt elektroniske linker</p>

Det skal gjennomføres øvelser for krisestaben minimum hvert annet år. Alle øvelser og hendelser skal evalueres bl.a. for å identifisere forbedringsmuligheter.

IVAR har også utarbeidet beredskapsplaner for noen anlegg/områder.¹⁵ I en beredskapssituasjon skal disse planene anvendes sammen med den overordnede beredskapsplanen til IVAR. Dette skyldes at planene overlapper hverandre og må betraktes som sammenhengende.

Det er i tillegg utarbeidet handlingsplaner for en del uønskede hendelser. Disse angir detaljert hva som skal foretas i den aktuelle situasjonen. Dette gjelder for ulykker med personskade/dødsfall, brann/eksplosjon i anlegg, ledningsbrudd på hovedvannledning, bakteriologisk avvik på drikkevann, trussel om sabotasje eller forgiftning, utfall av DK-anlegg (driftskontrollanlegg) vannforsyning, og akutt forurensing.

¹⁵ Dette gjelder beredskapsplaner 2016-2017 for vassdragsanlegg, sentralrenseanlegget, bygg- og anleggsprosjekter, gjenvinning og en del andre anlegg/områder. IVAR har også utarbeidet beredskapsplaner for vannforsyningen for de eierkommuner hvor det er inngått samarbeidsavtaler. Det er i tillegg utarbeidet eksplosjonsverndokumenter (ROS-analyser) i 2015/2016 for noen av anleggene (herunder sentralrenseanlegget og deponigassanlegget på Sele).

TILSYNSRAPPORTER 2014-2016

Aktuelle tilsynsinstanser for IVAR sin virksomhet er Mattilsynet og NVE Norges vassdrags- og energidirektorat.

Det har vært en rekke tilsyn fra Mattilsynet angående drikkevannet. Det har vært ett tilsyn fra NVE på vannanlegg inkl. beredskap.

Mattilsynet har hatt 11 tilsyn i perioden. Dette gjelder fem tilsyn på prøvetakingsplaner og prøveresultater, fire tilsyn på beredskap/ROS-analyser og to tilsyn av IVAR sitt hovedvannverk (anlegget på Langevatn). Tilsynene på prøvetakingsplaner og prøveresultater, samt tilsyn på beredskap/ROS-analyser gjelder det enkelte anlegg (vannverk). To av tilsynene på prøvetakingsplaner og prøveresultater gjaldt tre vannverk hver.

Mattilsynets konklusjoner ved tilsynene vedrørende drikkevann

- Prøvetakingsplaner og prøveresultater: I all hovedsak konkluderte Mattilsynet med at det ikke ble avdekket forhold som førte til pliktpåpeking eller varsel om vedtak.
- Beredskap/ROS-analyser: Ved tre av tilsynene fant Mattilsynet forhold som ikke var i tråd med regelverket. Mattilsynet minnet IVAR om plikten til å følge opp regelverket på alle punkt. Det var to tilfeller av manglende kartlegging av behovet for tilbakeslagssikring i ROS-analyser. Dette gjaldt Finnøy og Kvitsøy vannverk. For vannverket i Strand ble det pekt på manglende reservevannforsyning.
- Hovedvannverket (Langevatn): Mattilsynet konkluderte med at det ikke ble avdekket forhold som førte til pliktpåpeking eller varsel om vedtak.

IVAR sin oppfølging av Mattilsynet sine påpekinger

- Det ble satt i gang en prosess med å tilpasse beredskapsplanene til kommunalt planverk. For den manglende reservevannforsyningen hadde IVAR allerede det satt i gang en prosess for å vurdere alternative vannforsyninger og styrke vannforsyningen. Mattilsynet nøyde seg derfor med pliktpåpeking.

NVE sitt tilsyn vedrørende vannanlegg og beredskap (tilsyn 19.11.2014)

- Formålet var å vurdere hvorvidt IVAR oppfylte kravene i forskrift om sikkerhet ved vassdragsanlegg og forskrift om internkontroll etter vassdragslovgivningen.
- NVE ga IVAR to avvik og fem anmerkninger. Avvik er brudd på krav iht. lovgivningen, mens anmerkninger er mindre forhold slik som påpekinger fra Mattilsynet.
- Avvikene gjaldt manglende beredskapsøvelse for vassdragsanlegg innen de tre siste år og mangler ved kompetanseplanen. For avvik krever NVE bekreftelse på lukking innen angitte frister. NVE krevde lukking senest i løpet av 2015.

SAMMENLIGNINGER AV KVALITET MED ANDRE VAR-SELSKAPER 2015

Vi tar her også med noen sammenligninger av kvaliteten med noen andre VAR-selskaper ut fra benchmarkinger for 2015. Dette gjelder Norsk Vann sine benchmarkinger for vann- og avløpstjenestene i 2015 (Bedre VANN).

For avfall/renovasjon foreligger det ikke benchmarkinger hos IVAR. Selve avfallsinnsamlingen foretas dessuten av andre selskaper enn IVAR.¹⁶

Vi kan utfra KOSTRA bare i liten grad sammenligne selskapets kvalitet med andre selskaper. Infrastruktur og kvalitet på VAR-området ligger både i eierkommunene og i selskapet. KOSTRA skiller ikke mellom disse. Dette betyr at det er forskjellige KOSTRA data på VAR-området i den enkelte kommune. KOSTRA har noen få kvalitetsdata som «kun» gjelder selskapet og dermed er likt/ganske likt i den enkelte eierkommune. Dette er data for vannkvalitet og data andel avfall levert til materialgjenvinning.

Sammenligninger av vann og avløp

Sammenligningen gjelder på selskapsnivå og en del utvalgte VA-anlegg. For IVAR er dette 3 vannanlegg og 4 avløpsanlegg. Norsk Vann har definert god, mangelfull og dårlig tjenestekvalitet, der det brukes fargekodene grønn, gul og rød. Benchmarkingen vil til dels kunne være konfidensiell. Andre selskaper har vi derfor omtalt samlet.

VANNFORSYNING - Standard på tjenesten (selskapsnivå)

Figur 3 IVAR IKS - Benchmarking kvalitet vann - Kilde: Norsk Vann SML 2015 (28.09.16)¹⁷

	IVAR IKS	Andre IKS'er
Hygienisk betryggende drikkevann	God	God
Bruksmessig vannkvalitet	God	God
Alternativ forsyning	Dårlig	God/mangelfull
Leveringsbuffer og avbrudd i hovedforsyning	Mangelfull	God/mangelfull
Ledningsnettets funksjon (vanntap/fornyelse)	God	God

Av IVAR sine anlegg er det vannverket i Strand som er dårlig, mens vannverket i Langevatn er mangelfullt. Dette gjelder hhv. manglende reservevannforsyning og mangelfull leveringsbuffer ved avbrudd. IVAR har satt i gang en prosess for å vurdere alternative vannforsyninger og styrke vannforsyningen ved Strand vannverk. Det forgår en utvidelse av Langevatn vannbehandlingsanlegg. Anlegget på Strand omfatter

¹⁶ IVAR sier følgende om benchmarking i avfallsplanen: «En alternativ måte å måle servicegrad og kostnadsnivå på, er gjennom såkalt «benchmarking». Her sammenlignes mange kontrolltall fra ulike avfallsselskap/kommuner i landet med hverandre, forutsatt at en lykkes med å etablere sammenlignbare måleparametere. Benchmarking kan gi innsikt i styrker og svakheter i egen tjenesteproduksjon, men oppsettet er komplisert og ressurskrevende å få fylt med tall. IVAR vil foreløpig ikke gå inn for enn regelmessig gjennomføring av benchmarking, men vurdere deltakelse i nasjonale benchmarkingsprosjekter fra sak til sak.

¹⁷ Dårlig alternativ forsyning betyr: > 5000 innb. eller > 25 % av innb. mangler alternativ forsyning eller forsyningen har dårlig kvalitet. Mangelfull leveringsbuffer og avbrudd i vannforsyningen betyr: Buffer ved stans i ordinær vannproduksjon er mellom 10-30 timer og avbrudd i vannleveransen er over 0 timer, men ikke over 0,5 timer pr. person pr. år.

8.110 innbyggere. Langevatn er et stort anlegg som gjelder de aller fleste i innbyggere i IVAR-regionen (303.728 innbyggere).

Andre IKS'er omfatter 6 selskaper.¹⁸ Mangelfull alternativ forsyning gjelder 2 selskaper. Mangelfull leveringsbuffer og avbrudd i hovedforsyning gjelder 4 selskaper (herunder IVAR).

AVLØP - Standard på tjenesten (selskapsnivå)

Figur 4 IVAR IKS - Benchmarking kvalitet avløp - Kilde: Norsk Vann SML 2015 (28.09.16)¹⁹

	IVAR IKS	Andre IKS'er
Overholdelse gjeldende renskrav	Dårlig	God
Kvalitet og bruk av slam	Mangelfull	God/mangelfull
Overløpsutslipp fra selskapets avløpsnett	Ikke data	Ikke data

Av IVAR sine anlegg er det rensanlegget på Grødaland som er dårlig ved manglende overholdelse av renskrav. Grødaland er et mindre anlegg med 3.500 tilknyttede innbyggere. Det om slam spesifiseres ikke på enkeltanlegg. Norsk Vann legger opp til presentasjon av data for overløpsutslipp neste gang (data for 2016).

Andre IKS'er omfatter 4 selskaper.²⁰ Mangelfull kvalitet og bruk av slam gjelder 2 selskaper (herunder IVAR).

VURDERINGER AV SELSKAPETS BEREDSKAP OG TJENESTEKVALITET

Vi har ved vurderingene forholdt oss til en oversikt over selskapets beredskapsarbeid og innholdet i beredskapsplanene, tilsyn fra aktuelle tilsynsinstanter og Norsk Vann sine sammenligninger av kvalitet med andre VAR-selskaper.

IVAR synes å ha tilfredsstillende beredskap og kvalitet på tjenestene. Det er utarbeidet ROS-analyser og bedskapsplaner slik lovreglene krever og selskapet er ISO-sertifisert for alle tjenestene. Det var imidlertid enkelte mangler ved noen anlegg og forhold.

Mattilsynet har i perioden 2014-2016 gitt selskapet noen få pliktpåpekinger vedrørende vann. Dette er Mattilsynets mildeste reaksjonsform. Det var ingen varsler om vedtak (såkalte pålegg). Manglende reservevannforsyning ved Strand vannverk fikk ikke pålegg ettersom IVAR allerede hadde satt i gang en prosess for å vurdere alternative vannforsyninger og styrke vannforsyningen.

¹⁸ Andre selskaper er Vestfold Vann IKS, Nedre Romerike Vannverk IKS, Glitrevannverket IKS, Asker og Bærum Vannverk IKS, MOVAR IKS og HIAS IKS.

¹⁹ Dårlig kvalitet overholdelse gjeldende renskrav betyr: > 10 % eller > 1000 innb. er tilknyttet rensanlegg med dårlig overholdelse av renskrav. Mangelfull kvalitet og bruk av slam betyr: 90-99,99 % av årsproduksjonen av slam overholder kvalitetsklasse III (eller at < 10 % av årsproduksjonen er deponert) og 50-90 % av slamproduksjonen siste tre år er disponert.

²⁰ Andre selskaper er Nedre Romerike Avløpsanlegg IKS, Tønsberg Rensanlegg IKS, MOVAR IKS og HIAS IKS.

NVE avdekket to avvik. Avvikene gjaldt manglende beredskapsøvelse for vassdragsanlegg innen de tre siste år og mangler ved kompetanseplanen. IVAR har måttet lukke disse avvikene ettersom lukking av avvik er krav fra NVE.

Ved Norsk Vann sine sammenligninger av kvalitet med andre VAR-selskaper (2015) kommer Strand vannverk og Grødalaland renseanlegg dårlig ut. Manglene ved Strand vannverk er det samme som påpekt av Mattilsynet ovenfor. Grødalaland renseanlegg gjaldt rensekrav som var betydelig overskredet det året. Manglende overholdelse av rensekrav på Grødalaland skyldes utslipp fra industrien. IVAR har funnet løsning på denne utfordringen og kravene skal nå overholdes.

Kvalitet på avfallsområdet er ikke nærmere vurdert da det her ikke foreligger tilstrekkelige data. I tillegg foretas avfallsinnsamlingen av andre selskaper enn IVAR.

2.6 SELSKAPETS DRIFTSREGNSKAPER OG KOSTNADSEFFEKTIVITET

Interkommunale selskaper skal som utgangspunkt følge regnskapsloven, jf. lov om interkommunale selskaper § 27. Samme lov sier at det i selskapsavtalen kan bestemmes at selskapet i stedet skal avgi regnskap etter kommunale regnskapsprinsipper. I selskapsavtalen § 6-3 er det bestemt at regnskapet til IVAR skal føres etter regnskapsloven. Dette er gjort fra 2003.

2.6.1 DRIFTSREGNSKAPER IVAR IKS

Hovedstørrelser fra driftsregnskaper 2013-2016

Tabell 7 IVAR IKS - Hovedstørrelser fra driftsregnskaper 2013-2016 (tall i tusen kr)				
	2013	2014	2015	2016
Driftsinntekter Vann	134 787	122 095	135 187	148 389
Driftsinntekter Avløp	190 600	208 541	234 967	240 941
Driftsinntekter Renovasjon	180 608	200 894	228 773	201 908
Andre driftsinntekter	921	1 121	1 126	1 088
Sum driftsinntekter	506 916	532 651	600 053	592 326
Lønnskostnader	142 525	159 461	177 770	184 855
Avskrivninger	72 702	77 549	81 015	84 119
Andre driftskostnader	249 651	253 268	269 723	272 103
Nedskrivninger			32 105	
Sum driftskostnader	464 878	490 278	560 613	541 077
Driftsresultat	42 038	42 373	39 440	51 249
Netto finansposter	53 420	39 951	39 892	46 701
Resultat før skatt	-11 382	2 422	-452	4 548
Skattekostnad	1 180	197	-113	557
Årsresultat	-12 562	2 225	-339	3 991

Vi viser her totale driftsinntekter for hhv. vann, avløp, renovasjon og andre driftsinntekter. Tall for selvkostområdet tas med i punkt 2.8. (Det bemerkes at totale driftsinntekter også omfatter en del inntekter som ikke gjelder selvkostområdet som salg til IVAR Næring AS og til andre enn eierkommunene.) IVAR har utarbeidet konsernregnskap siden 2014. Vi tar ikke her med konserntallene ettersom de avviker lite fra tallene til IVAR IKS. Avvikene skyldes tall fra IVAR Næring AS (omtalt i punkt 2.11).

Økonomiske nøkkeltall 2013-2016**Tabell 8 IVAR IKS - Økonomiske nøkkeltall 2013-2016²¹**

	2013	2014	2015	2016
Bankinnskudd	434 377	352 425	436 999	148 606
Langsiktig gjeld	1 573 505	1 795 396	2 404 447	2 746 942
Arbeidskapital	354 291	267 194	369 242	101 485
Likviditet	3,24	2,44	2,64	1,44
Soliditet	0,08	0,08	0,06	0,05

Tall i tusen kroner. Likviditet og soliditet er forholdstall.

Vi viser også noen økonomiske nøkkeltall for selskapet. Likviditet er virksomhetens evne til å innfri løpende forpliktelser, mens soliditet er virksomhetens evne til å tåle tap (underskudd). Vanlige normtall er hhv. 1,5 på likviditetsgraden og 30 % på soliditeten (egenkapitalandelen), men dette vil variere fra bransje til bransje. Nøkkeltall for lønnsomheten²² er ikke aktuelt da IVAR er en selvkostvirksomhet og soliditeten vil være lav da selvkostvirksomhet ikke kan generere noe overskudd. IVAR sin egenkapital er på 174,3 millioner kroner ved utgangen av 2016.

Kommentarer til bankinnskudd og låneopptak (likviditet)

IVAR har store bankinnskudd og høy likviditet i de tre første årene. Bankinnskuddene gjenspeiler lån til investeringer i økonomiplanen vedtatt av representantskapet. De store bankinnskuddene og den høye likviditeten skyldes at fremdriften i investeringene ikke ble som planlagt. På grunn av reguleringsproblematikk, utslippsgodkjenninger o.l., samt enkelte prosjekters kompleksitet har selskapet hatt noen prosjektforskyvninger som medfører at de har hatt overskuddslikviditet knyttet til låneopptak. I det siste året gikk bankbeholdningen mye ned og likviditeten falt til et mer normalt nivå.

Føring av administrasjon i KOSTRA

IVAR fører ikke sin felles administrasjon på KOSTRA funksjon 120 Administrasjon, men bruker KOSTRA funksjon 180 Diverse fellesutgifter. IVAR mener det blir feil å bruke funksjon 120.²³

²¹ Arbeidskapital tilsvarer den beløpsmessige forskjellen mellom omløpsmidler og kortsiktig gjeld. Likviditet er forholdstallet til arbeidskapitalen (gjerner kalt likviditetsgrad 1). Soliditet er hvor mye egenkapital det er i bedriften i forhold til totalkapitalen (dvs. egenkapitalandelen). Nøkkeltallene refererer seg til situasjonen ved utgangen av det enkelte år (status ved regnskapsavslutningen). For soliditet skulle dette være fullt ut tilstrekkelig. For likviditet kan skiftende likvidbehov gjennom året medføre at nøkkeltallene ikke gir et fullgodt bilde av situasjonen.

²² Lønnsomhet er virksomhetens evne til å gi avkastning på den investerte kapitalen (bedriftsøkonomisk lønnsomhet).

²³ IVAR har hatt kontakt med kommuner og kommet fram til at de må bruke funksjon 180 for de kostnadene som fordeles etter ulike nøkler. Det vises til at funksjon 120 er tenkt for utgifter til sentraladministrasjon som økonomi-, personal-, arkiv-, IKT-avdelinger mv. Administrativt personell som i kommunene arbeider på avdelinger for f.eks. vann og avløp blir ført på den tjenesteytende funksjonen. Det blir dermed feil å føre IVAR sin felles administrasjon på funksjon 120.

2.6.2 KOSTNADSEFFEKTIVITET IVAR IKS

Selskapets visjon er å sikre regionen markedets mest konkurransedyktige vann-, avløps-, og renovasjonstjenester. IVAR skal være kostnadsbevisste, men de skal ikke gå på akkord med forsyningssikkerhet, hygienisk sikkerhet og beredskap.

KONTROLLKRITERIER KOSTNADSEFFEKTIVITET (BENCHMARKING 2015)

Vi tar utgangspunkt i kostnadssammenligninger med noen andre VAR-selskaper ut fra benchmarkinger for 2015. Dette gjelder Norsk Vann sine benchmarkinger for vann- og avløpstjenestene 2015 (Bedre VANN). Sammenligningen gjelder på selskapsnivå for de samme IKS'ene og VA-anlegg omtalt foran under sammenligninger av kvalitet.

For avfall/renovasjon foreligger det ikke benchmarkinger. Det vises til IVAR sin forklaring tatt med foran under sammenligninger av kvalitet.

Vi kan ikke utfra KOSTRA sammenligne selskapets kostnader med andre selskaper. Infrastruktur og kostnader på VAR-området ligger både i eierkommunene og i selskapet. KOSTRA skiller ikke mellom disse. Dette betyr at det er forskjellige KOSTRA data på VAR-området i den enkelte kommune. Kommunene i IVAR-regionen har tradisjonelt hatt lave VAR-gebyrer, med unntak for de mindre kommunene.

IVAR SIN KOSTNADSEFFEKTIVITET SAMMENLIGNET MED ANDRE VAR-SELSKAPER

Vi fokuserer her på selskapsnivået. Benchmarkingen vil til dels kunne være konfidensiell. Andre selskaper har vi derfor omtalt samlet. Disse selskapene er en god del mindre enn IVAR. Andre IKS'er viser kostnadssnittet for selskapene, mens høy og lav viser ytterpunktene.

VANNFORSYNING - Kostnader for tjenesten (selskapsnivå)

Tabell 9 IVAR IKS - Benchmarking kostnader vann - Kilde: Norsk Vann SML 2015 (28.09.16)

	IVAR IKS	Andre IKS'er	Høy	Lav
Selvkost Vann	302	418	543	145
Driftskostnader Vann	166	245	330	94
Kapitalkostnader Vann	147	161	233	51
Kostnader pr. innbygger vannforsynt				

IVAR sin selvkost for vann var den nest laveste. Det var et selskap som hadde særlig lav selvkost. Men dette selskapet hadde bare kostnader for vannproduksjon (ikke for vandndistribusjon). IVAR IKS er det klart største selskapet målt i antall innbyggere som blir vannforsynt med 312 663 innbyggere. De andre selskapene har mellom 53 037 og 161 654 innbyggere vannforsynt. IVAR eide ved sammenligningen 4 vannverk (i dag 5

vannverk). De andre selskapene eide stort sett 1 vannverk hver. Ett selskap eide 3 vannverk.

AVLØP - Kostnader for tjenesten (selskapsnivå)

Tabell 10 IVAR IKS - Benchmarking kostnader avløp - Kilde: Norsk Vann SML 2015 (28.09.16)

	IVAR IKS	Andre IKS'er	Høy	Lav
Selvkost Avløp	594	723	966	590
Driftskostnader Avløp	417	511	720	409
Kapitalkostnader Avløp	178	212	276	84
Kostnader pr. innbygger tilknyttet renseanleggene				

IVAR sin selvkost for avløp var den nest laveste. Det var et selskap som hadde litt lavere selvkost. IVAR IKS er det klart største selskapet målt i antall innbyggere tilknyttet renseanleggene med 299 516 innbyggere. De andre selskapene har mellom 58 329 og 109 444 innbyggere tilknyttet renseanleggene. IVAR eide ved sammenligningen 11 renseanlegg (det samme som i dag). De andre selskapene eide stort sett 1 renseanlegg hver. Ett selskap eide 3 renseanlegg.

IVAR SINE VANN- OG AVLØPSPRISER TIL EIERKOMMUNENE - NÅ OG FREMOVER

En av selskapets hovedmålsettinger er å ha en prisutvikling lavere enn KPI ved levering til eierkommunene.

IVAR sine vann- og avløpspriser for 2013-2017 og estimat 2021

Tabell 11 IVAR IKS - Utvikling VA-priser - Kilde: IVAR sin økonomiplan for 2017-2021

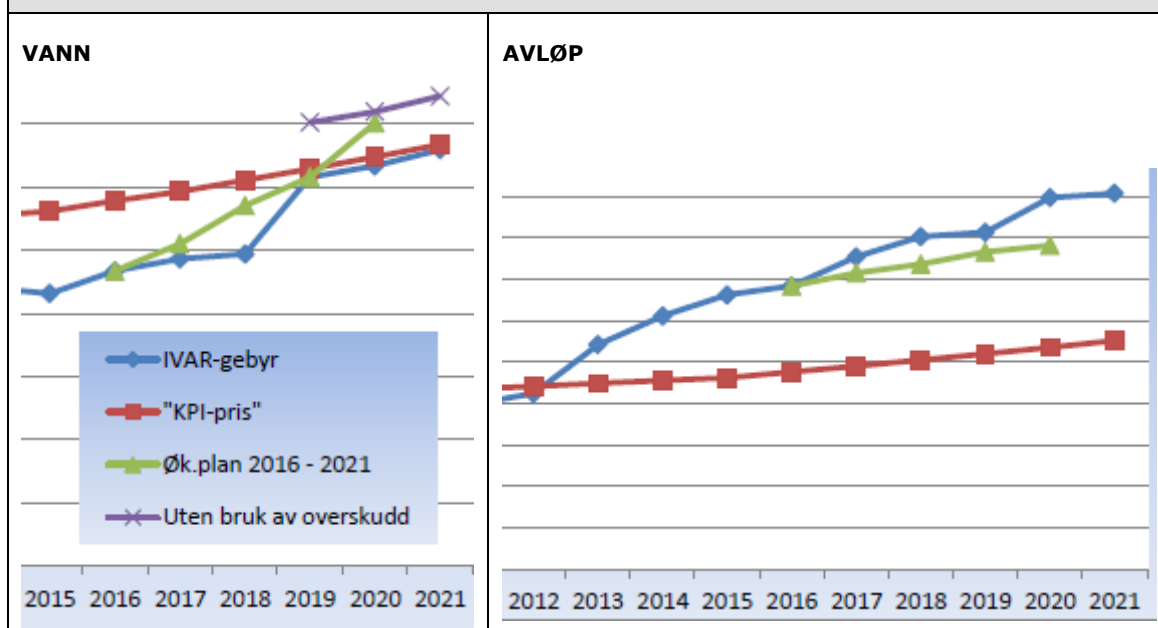
Vannpris	2013	2014	2015	2016	2017	2021
Variabel pris pr. m3	1,22	1,32	1,29	1,40	1,44	1,98
Fastledd pr. innbygger	121	123	122	129	132	175
Avløpspris	2013	2014	2015	2016	2017	2021
Variabel pris pr. m3	1,63	1,83	1,99	2,05	2,27	2,72
Fastledd pr. innbygger	181	205	221	228	245	283

Vi ser at prisene øker mye fra 2016/2017 til 2021. Prisøkningene skyldes behovet for nye investeringer og skjerpede krav fra myndighetene. Dette slår også ut i sammenligningen med KPI nedenfor.

IVAR har omregnet alle prisene til betaling pr. m3 og sammenlignet prisutviklingen med KPI for perioden 2003 og så langt frem til estimatet i 2021.

IVAR viser sammenligningen slik i økonomiplanen (siste del av perioden)²⁴

Figur 5 IVAR IKS - Utvikling VA-priser vs. KPI - Kilde: IVAR sin økonomiplan for 2017-2021

IVAR sin utvikling for vann- og avløpsprisene har i tidligere år ligget en del under KPI-utviklingen. For vann vil dette snu om noen år. For avløp snudde dette i 2012.

Vann bryter kurven når den store utvidelsen på Langevatn vannbehandlingsanlegg er ferdig og avskrivninger starter opp. Tidligere års overskudd for vann vil dempe denne utviklingen de første årene. Vi kan her vise til selskapets selvkostmidler omtalt i punkt 2.8.

VURDERINGER AV SELSKAPETS KOSTNADSEFFEKTIVITET

Ved Norsk Vann sine sammenligninger av kostnader med andre VAR-selskaper (2015) kommer IVAR godt ut. Selskapet hadde nest lavest selvkost både for vann og avløp. For avløp var IVAR også omtrent på nivå med den laveste. Kostnader på avfallsområdet er ikke vurdert da det her ikke foreligger tilstrekkelige data. I tillegg foretas avfallsinnsamlingen av andre selskaper enn IVAR.

Ettersom de andre selskapene er en god del mindre enn IVAR, skal dette i prinsippet slå ut ved sammenligningene ved at IVAR har langt flere innbyggere å fordele kostnadene på. IVAR har imidlertid mange flere anlegg enn de andre selskapene. Dette trekker andre vegen. IVAR hadde ved sammenligningen totalt 15 eide anlegg, mens de andre selskapene bare hadde mellom 2 og 4 eide anlegg. På grunn av behovet for nye investeringer og skjerpede krav fra myndighetene, vil IVAR sin selvkost for vann og avløp øke en god del de kommende årene.

²⁴ Figurene viser utviklingen i IVAR sine priser (blått) sammenlignet med KPI (rødt). (Grønt er anslag ut fra forrige økonomiplan, mens lilla er uten bruk av selvkostmidlene for vann)

2.7 STØRRE INVESTERINGER OG DELTAGELSE I ANDRE SELSKAPER

Selskapets låneramme til investeringer fremkommer av selskapsavtalens kapittel 6. Lånerammen er pr. dato på 5 milliarder kroner. Kommunene er utad prorata ansvarlige for de lån selskapet opptar. Kommunenes garantiansvar for selskapets samlede gjeld fordeler seg i forhold til eierandelen i selskapet. De enkelte investeringene fremkommer av selskapets økonomiplan. Det er representantskapet som vedtar økonomiplanen som rulleres hvert år.

I eierstrategien står det at IVAR bør sikre en betryggende kontroll over formues- og gjeldsforvaltningen ved bl.a. å utarbeide/ajourholde et finansreglement som regulerer selskapets risikoeksponering. IVAR har utarbeidet et finansreglement (vedtatt av styret 23.08.2013). Med det pro-rata ansvaret som kommunene har for IVAR sine forpliktelser har eierne sett det som vesentlig at selskapet har og praktiserer gode rutiner for finansforvaltningen.

I denne delen belyser vi følgende problemstilling:

«Hvilke risikovurderinger blir gjort før større investeringer og deltagelse i andre selskaper?»

Vi ser her nærmere på hvordan risikoen håndteres i selskapets styringslinjer og om eierne valgte risikoprofil etterleves ved selskapets investeringsbeslutninger.

KONTROLLKRITERIER (SELSKAPSAVTALEN OG KOMMUNENES EIERSTRATEGI)

I denne delen redegjøres det for retningslinjer som er utarbeidet relatert til investeringer og etterlevelse av selskapets formål, samt deres forankring hos eierne.

Selskapsavtalen § 3

Selskapets formål:

- levere drikkevann til eierkommunene
- motta og behandle avløpsvann fra eierkommunene
- motta og behandle avfall fra eierkommunene

Selskapet kan også påta seg andre arbeidsoppgaver eierne og selskapet måtte bli enige om. Selskapet kan inngå samarbeidsavtaler med kommuner, andre selskaper og virksomheter. Selskapet kan delta på eiersiden i andre selskaper, når dette ligger innenfor de rammer kommuneloven og eventuelle andre lover/forskrifter angir for kommunens deltakelse i selskaper/forretningsdrift.

Disse bestemmelsene legger rammer for hvilket formål selskapet har, og dermed også for hvilke investeringer som kan foretas innenfor disse rammene.

I selskapsavtalen § 12-2.5 fremgår det at «representantskapet skal gjøre vedtak om å foreta investering som er vesentlig betydning for selskapet eller for en eller flere av eierne. Dette sikrer eierne en kontroll med hvilke forpliktelser selskapet foretar seg og således en mulighet til å kunne gjøre risikoavveieringer knyttet til den konkrete investering.

Kommunenes eierstrategi

Kommunenes eierstrategi fra 2012 uttrykker eksplisitt at den forholder seg til rammene som blir definert i selskapsavtalen. Selskapet avholdt 23.08.2013 en strategisamling for å kartlegge hvilke endringsbehov de stod overfor i de neste årene. Fra denne fremgår det eksplisitt at den hensyntar de føringer som er lagt i kommunenes eierstrategi fra 2012.

I kommunenes eierstrategi for selskapet fremgår følgende:

«Eierkommunene forventer at IVAR-konsernet forvaltes i tråd med en risikoprofil som kan karakteriseres som moderat. IVAR skal således ikke foreta disposisjoner som medfører en høy risiko for at selskapet ikke evner å ivareta formålet på en tilfredsstillende måte. Investeringer som ikke er direkte knyttet til selskapets kjernevirksomhet skal være gjenstand for en særskilt risikovurdering.»

Med utgangspunkt i denne ordlyden skal investeringer med en iboende risiko som berører selskapets evne til å etterleve formålet ikke foretas. I denne sammenheng vil størrelsen på investeringen og hvor relatert den er til formålet være elementer som øver betydning på en vurdering.

I det følgende vil denne gjennomgangen gi en fremstilling av hva slags vurderinger som ligger til grunn for beslutninger om investeringer. Det presiseres at en materiell vurdering av den saksbehandling og de beslutninger som er foretatt vil falle utenfor. Dette innebærer eksempelvis at vi vil undersøke om det faktisk er foretatt en risikovurdering, mens en vurdering av om denne er riktig eller ikke vil falle utenfor.

I eierstrategien står det også om næringsvirksomhet med naturlig forbindelse til formålet. IVAR kan f.eks. etablere virksomhet innenfor ulike ledd i verdikjeden for tjenestområdene vann, avløp og renovasjon. IVAR kan også drive annen næringsvirksomhet, herunder delta på eiersiden i andre selskaper. Dette viser at investeringer i selskaper utover datterselskaper kan være kjernevirksomhet så sant de er innenfor formålet.

SELSKAPETS RUTINER

For større prosjekter og prosjekter med en mer sammensatt kontantstrøm utarbeides det forretningsplaner med lønnsomhetsberegninger ved hjelp av nåverdimodeller. Det kan også utarbeides følsomhetsanalyser der konsekvensene av alternativ utvikling for en del forutsetninger blir verdsatt. Fra 2016 har IVAR tatt i bruk et nytt risikostyrings-system for investeringsprosjekter. For en nærmere orientering om selskapets rutiner viser vi til vedlegg.

UTVALGTE INVESTERINGER

Sentralt i denne fremstillingen er å vise hvordan selskapet forholder seg til risiko ved forberedelsen av en investeringsbeslutning. Fremstillingen tar utgangspunkt i den dokumentasjonen som er avgitt fra selskapet på revisjonens forespørsel 08.12.2016.

Vi har sett på tre investeringer av nyere dato. Investeringene gjelder:

- Det nye sorteringsanlegget for restavfall, papir og plast (investeringsramme på 580 mill kr)
- Utvidelsen av Langevatn vannbehandlingsanlegg (investeringsramme på 1 100 mill kr)
- Deltagelse og etablering av Biogass Konsortium AS (investeringsramme på 660 tusen kr)

DET NYE SORTERINGSANLEGGET FOR RESTAVFALL, PAPIR OG PLAST

IVAR bygger nå et sorteringsanlegg for restavfall, papir og plast like ved siden av IVAR gjenvinningsstasjon på Forus. Byggingen startet tidlig i 2016 og skal ferdigstilles i 2019.

IVAR IKS bygger sorteringsanlegg for restavfall fra husholdningene fordi:

- Avfallsplan for IVAR-regionen har en målsetting om 75 prosent materialgjenvinning
- Prosjektet har et positivt miljøregnskap
- Flere av kommunene får en bedre og mer effektiv innsamlingsordning
- Alle kommunene får totalt lavere leveringspris hos IVAR
- EUs krav til gjenvinning tilfredsstilles
- Prosjektet tilfredsstillere flere av hovedmålene til IVAR
- Prosjektet er samfunns- og bedriftsøkonomisk lønnsomt

Representantskapet skal iht. selskapsavtalen gjøre vedtak om å foreta investeringer som er av vesentlig betydning for selskapet eller en eller flere av eierne. I perioden 2014-2016 har representantskapet vedtatt investeringen som gjelder det nye sorteringsanlegget for restavfall, papir og plast (sak 10/2014). Dette skjedde på basis av forretningsplan og forprosjekt (samme sak).

Når det gjelder forutgående saksbehandling ble det i styresak 21/2011 avgitt et notat fra administrasjonen hvor skisse til videre fremdrift av sorteringsanlegget var fremlagt. Her ble det også vist til tre forutgående formelle styrebehandlinger av temaet samt løpende muntlige orienteringer på representantskaps- og styremøter. Som en del av det videre arbeidet ble det bl.a. foreslått å gjennomføre en konsekvensutredning inkludert en miljøanalyse.

Den 07.05.13 ble det utarbeidet et notat til styret med saksutredning for etablering av sorteringsanlegget. Her ble det også fremlagt en økonomisk analyse av prosjektet, en forprosjektrapport og en konsekvensutredning, herunder konsekvenser for kommunene relatert til innsamlingsordninger og kommuneøkonomi. Fra disse fremgikk det at et alternativ med vesentlig lavere investeringsramme var vurdert (MNOK 185,5). Når en valgte ikke å gå videre med dette, var årsaken at en ikke kunne garantere for «akseptabelt norsk arbeidsmiljø» for dette alternativet. Det ble videre konkludert med at det valgte alternativ ville gå med overskudd fra første driftsår. Styret vedtok 07.06.2013 å bygge sorteringsanlegget.

Etter vedtaket i styret ble det videre utarbeidet en oppdatert økonomisk prognose til styret datert 26.09.2014. Her fremgikk det at kostnadene ville øke fra MNOK 460,9 til MNOK 579,7. På tross av en betydelig kostnadsøkning vedtok styret å fortsette prosessen. Begrunnelsen var at lønnsomheten fremdeles ble ansett for å være bærekraftig. I tillegg ville gjennomføringen gi betydelige samfunns- og miljøgevinster. Av investeringsøkningen på MNOK 120 utgjorde indeksregulering fra 2012-2014 og endring i valutakurs ca. MNOK 73, mens den resterende økningen på ca. MNOK 46 relaterte seg til kvalitetshevinger etter gjennomgang av referanseprosjekt på ca. MNOK 15 og MNOK 31,5 til inkludering av en fremskyndet investering som ikke var med i forprosjektkalkylen. I fremstillingen ble det gitt en egen redegjørelse om risikoen i prosjektet relatert til 10 områder herunder finans, drift, bemanning etc. Risikovurderingen ble i sin tur brukt som grunnlag for beslutningen om videre prosess.

UTVIDELSEN AV LANGEVATN VANNBEHANDLINGSANLEGG

I forbindelse med stor befolkningsvekst i regionen og begrenset kapasitet på det eksisterende vannbehandlingsanlegget, ble utvidelse av drikkevannsanlegget på Langvatn ansett å være det beste alternativet for å øke kapasiteten. I 2011 ble det utarbeidet et notat datert 15.08.2012, fra administrasjonen i IVAR til styret hvor Hovedplan Drikkevann fra 2004 ble kommentert, og hvor det fremgikk at det var behov for å ta konkrete skritt for å kunne møte drikkevannsbehovet i 2050. Notatet ble styrebehandlet 23.09.2011. Videre ble det på representantskapsmøte i IVAR 10.02.2012 gitt en orientering om drikkevannsutbyggingen av avdelingsleder for plan og utbygging.

Fra selskapets strategiplan for 2014-2018, datert 23.08.2013 omtales investeringen i Langevatn. Forut for dette hadde en egen referansegruppe jobbet med utarbeidelse av rammer for prosjektet, forprosjektkalkyler, utkast til fremdriftsplan, utbygging av an-

legget, budsjett etc. I dette arbeidet ble også rådgivingselskapet Asplan Viak engasjert som rådgiver i forbindelse med detaljprosjekteringen. Vår gjennomgang viser også at styringsgruppen foretok konkrete konsekvens- og risikovurderinger og kostnadsoverslag (presentasjon til styringsgruppen 07.08.2013) relatert til måloppnåelse for prosjektet og hvilke konsekvenser en realisering av prosjektet ville kunne få for sel-skapet.

Representantskapet ga styreleder og daglig leder (adm. dir.) fullmakt til å inngå avtaler om grunnnerverv av eiendommer i forbindelse med utvidelsen av Langevatn vannbehandlingsanlegg (sak 05/2014).

Den 01.06.2015 signerte IVAR en entreprisekontrakt med Kruse Smith AS om utvidelsen av Langevatn vannbehandlingsanlegg. Kontraktssummen var på kr 430 millioner.

DELTAGELSE OG ETABLERING AV BIOGASS KONSORTIUM AS

Utgangspunktet for etablering av Biogass Konsortium var Rogaland fylkeskommune og eierkommunenenes mål/strategi gjengitt i Regionalplan for energi og klima fra 2009. Formålet med etableringen var investering i kompetanse, forskning og utvikling og markedsutvikling for å løfte frem en næring hvor potensialet i Rogaland står i en særstilling i norsk målestokk²⁵. Videre var deltagerne innforstått med at investeringen innebærer risiko for at innskutt kapital kan gå tapt. Totalt aksjeinnskudd var på MNOK 3 og hvor IVAR Næring AS sin eierandel er 22 % (660 tusen kr).

Etableringen av selskapet er slik administrasjonen ser det i tråd med IVAR sin hovedmålsetning om å «være en aktiv medspiller for regional utvikling». Etersom eierandelen er eiet av IVAR Næring AS vil mulig tap av investert kapital ikke belaste selvkostområdet eller gebyrer. Det er utarbeidet aksjonæravtale i Biogass Konsortium AS. Denne regulerer rammene for aksjonærsamarbeidet.

VURDERINGER AV SELSKAPETS RISIKOVURDERINGER

Eiernes målsetning i eierstrategien om at selskapet skal forvaltes under moderat risiko viser at de har et bevisst, konkret og gjennomtenkt forhold til den generelle risikoen de ønsker selskapet skal undergis. I selskapsavtalen er det lagt opp til at de skal kunne følge opp og øve innflytelse både gjennom fastsettelse av selskapsformålet (§ 3) og ved at de skal vedta beslutninger av vesentlig betydning (§ 12-2.5). Dette sikrer etter revisjonens syn eiernes mulighet til å utøve en betryggende kontroll av risiko samt ha en sikkerhet for at selskapet ikke påtar seg risiko gjennom vesentlige forpliktelser uten forutgående beslutning hos eierne.

Vår gjennomgang viser også at de rammer som er trukket opp av eiene relatert til risiko også etterleves av styret og administrasjonen gjennom deres saksbehandling.

²⁵ Iht. informasjon fra IVAR (desember 2016).

I de tre investeringene som er gjennomgått vil det, med utgangspunkt i den økonomiske størrelsen på investeringene i sorteringsanlegget og utvidelsen av Langevatn vannbehandlingsanlegg, være hevet over tvil at dette er beslutninger som skulle vedtas i representantskapet, jf. selskapsavtalen 12-2.5. Representantskapet vedtok i sak 10/2014 å etablere sorteringsanlegget, mens de i sak 05/2014, vedtok investeringen for kjøp av eiendommer i Langvatn. Når det gjelder investeringen i Biogass Konsortium AS hadde denne en økonomisk forpliktelse på kr 660 000. Dette kan med utgangspunkt i IVAR sin samlede økonomiske eksponering neppe anses å være av et slikt omfang at et investeringsvedtak i representantskapet ville vært påkrevet. Vår gjennomgang viser under enhver omstendighet at investeringen var forankret i Rogaland fylkeskommune og eierkommunenes mål/strategi gjengitt i Regionalplan for energi og klima fra 2009. Det bør heller ikke være tvil om at denne investeringen ikke er egnet til å påvirke selskapets evne til å utøve formålet negativt, slik eierstrategien krever.

Når det gjelder om de omtalte investeringer er i tråd med selskapets formål vil henholdsvis sorteringsanlegget og investeringen på Langevatn med utgangspunkt i selskapsavtalens formålsbestemmelse kunne sies å være i kjernen av de rammene som fastsettes. For investeringen i Biogass Konsortium AS stiller det seg noe annerledes. Her er det snakk om en mindre investering hvor det med utgangspunkt i ordlyden i formålsbestemmelsen kan stilles spørsmål ved om den dekkes direkte. Fra eierstrategien fremgår det imidlertid at for investeringer som ikke er direkte knyttet til selskapets kjernevirksomhet skal det gjøres en særskilt risikovurdering. Dette ble gjennomført forut for styrebehandlingen og det er således ikke grunnlag for å fastslå at investeringen er formålsstridig.

Fra fremstillingen over fremgår det at eierne har en konkret tilnærming til risikoen gjennom målsetting i eierstrategien om en moderat risiko for selskapet og gjennom selskapsavtalen. En sentral vurdering i denne sammenheng er om denne målsettingen faktisk etterlevs. Risikovurderingene viser her at det er etablert en bevissthet på eier- og styrenivå for hva slags type risiko den enkelte investering innebærer og at denne ved de større investeringene ikke anses høyere enn eiernes målsetting. Konkret har dette innebåret forstudier, økonomiske beregninger, konsekvensanalyser både for investeringen isolert og for økonomisk for IVAR. Det er også utarbeidet konkrete risikoanalyser som har vært presentert for styret og brukt som beslutningsgrunnlag for vedtagelse av investeringer.

Vi har sett eksempel på at det er foretatt oppdaterte kalkyler etter at styret har behandlet saken (sorteringsanlegget). Dette bidrar til å heve presisjonsnivået på informasjonen til styret og eierne slik at de får et bedre bilde av den løpende risikoen.

Gjennomgangen viser også at saksbehandlingen i stor grad synliggjør forankring i plandokumenter som for eksempel selskapsstrategi, drikkevannsplaner, regionalplaner etc. Videre viser styrets behandling og vedtak en forankring i de saksforberedende do-

kumentene hvor bl.a. konsekvensutredninger, risikoanalyser og forstudier inngår som sentrale elementer.

Det kan således konkluderes med at vår gjennomgang viser at det på eiernivå er etablert et bevisst forhold til risiko, hva slags nivå den skal ha, og at det er etablert et rammeverk for oppfølging av dette. Dette vises gjennom eiernes definerte nivå for den risiko selskapet skal være eksponert mot, og at styret og administrasjonen forholder seg eksplisitt til denne ved forberedelse av investeringsbeslutninger. Et kritisk punkt i denne sammenheng kan være et avvik mellom eiervilje og selskapets faktiske drift og investeringer. Gjennom tydelig kommunikasjon av eierviljen og klare rammer for hvilke beslutninger eierne skal involveres i, er etter vår oppfatning den nødvendige struktur for håndtering og etterlevelse av eiernes ønskede risiko lagt.

Videre er det i vår gjennomgang av enkeltinvesteringer ikke avdekket at det er gjort investeringsbeslutninger som er i strid med selskapsavtalen herunder bestemmelsen om eiernes vedtak om vesentlige investeringsbeslutninger. Gjennomgangen viser også at beslutningene om de enkelte investeringer er foranlediget av risiko- og konsekvensanalyser, hvor det etter vårt syn ikke fremkommer at det er fattet vedtak som avviker fra eiernes målsatte risiko.

GRØDALAND UTBYGGINGEN (MOTTAKSANLEGG, BIOGASSANLEGG M.M.)

Underveis i høringsrunden med selskapet var det en del artikler i media om IVAR sin investering på 800 millioner kroner i Grødaland biogassanlegg.²⁶ Utgangspunktet for artiklene var at fylkets busser likevel ikke ville bruke biogassen som tidligere antatt og at anlegget dermed mistet en stor kunde.

Grødaland utbyggingen består egentlig av en rekke anlegg, men hvor det er også er inkludert en løsning for salg av biogass som anlegget produserer. Se oversikten til slutt under IVAR sin redegjørelse nedenfor.

Grødaland utbyggingen er ikke en av våre utvalgte investeringer omtalt foran. Vi ba derfor IVAR om en redegjørelse for begrunnelsen/grunnlaget for investeringen. Det ble også bedt om selskapets risikovurderinger av investeringen, spesielt med henblikk på merkostnaden for selve biogassdelen og markedssituasjonen for biogassen.

²⁶ Artikler i Stavanger Aftenblad april 2017.

IVAR sin redegjørelse (mottatt fra selskapet 20.04.2017)

IVARs anlegg på Grødaland er etablert for i all hovedsak å utføre lovpålagte tjenester – ta i mot og håndtere avløpsvann og husholdningsavfall. Dette har ligget i vedtatte økonomiplaner i flere år. Anleggene er bygget for å dekke forventet volumøkning innen lovpålagte tjenester for mange år framover. Overkapasiteten kan brukes til å ta i mot matavfall og substrater fra næring.

Nedenfor redegjøres det kort for de enkelte anleggene som inngår i Grødaland-utbyggingen.

Grødaland renseanlegg er bygget for å rense avløpsvann for den sørlige delen av IVAR-regionen.

Våtorganisk husholdningsavfall blir i dag tatt i mot og kompostert på Hogstad, med kompost/jordforbedringsprodukter som resultat. Det har i flere år vært erkjent at dette anlegget ikke er rustet til å møte dagens og framtidens utfordringer. Som erstatning av Hogstad ble det besluttet å bygge anlegg for forbehandling av matavfall på Grødaland.

Slammet fra avløpsvannet og matavfallet må håndteres, og IVAR har som på SNJ valgt et slambehandlingsanlegg som produserer biogass. Andre slambehandlingsmetoder kunne vært valgt, men produksjon av biogass er vurdert som mest hensiktsmessige både miljømessig og økonomisk. Biogassen kan brukes som energi i IVARs egne anlegg, men ved å foreta mindre investeringer har IVAR valgt å oppgradere biogassen til drivstoffkvalitet og levere til Lyses gassnett. Denne beslutningen har vært grunnlag for et Enova-tilskudd på kr 52 mill. Biogassproduksjon er altså ikke næringsvirksomhet, men en valgt metode for slambehandling først og fremst for å håndtere lovpålagt virksomhet. Oppgradering av biogass til drivstoffkvalitet er ikke lovpålagt, men salg av oppgradert gass til Lyse skal dekke både drifts- og kapitalkostnader knyttet til oppgraderingen og vil dermed bidra med overskudd når anleggene er i full drift. IVAR har avtale om levering av biogass til Lyse som vil ta i mot all den biogassen IVAR måtte ha. Ved salg til drivstoff vil prisen være høyere enn til annen bruk som f.eks. varme.

En forutsetning for tilskuddet fra Enova er at vi bruker grønn energi til drift av slambehandlingsanlegget (biogassanlegget). I økonomiplanen ligger det inne en investering i energisentral. For å drive biogassanlegget og oppgraderingsanlegget - altså det lovpålagte - trenger vi en 2 MW sentral. Men etter nær kontakt med Jæren Fjernvarme og næringsmiddelindustrien på Kviamarka ser vi at IVAR kan bidra til grønn energi til denne industrien ved å bygge en 8 MW sentral som i tillegg til IVARs energibehov kan levere fjernvarme gjennom Jæren Fjernvarme til bedriftene på Kviamarka. En slik sentral vil koste ca. kr 200 mill. og Enova har gitt meget positive signaler om investerings-tilskudd. Størrelsen på tilskuddet er ikke avklart, men Enova har antydning opp til 45 % som vi har i lagt til grunn i oversikten nedenfor. Søknad er under utarbeidelse.

Det arbeides for tiden med avtale mellom IVAR og Jæren Fjernvarme, som igjen arbeider med avtaler med aktuelle bedrifter, Tine, Den Stolte Hane, Miljøgartneriet, Nortura m.fl. Den økte investeringskostnaden knyttet til valg av 8 MW sentral i stedet for 2 MW sentral er utenfor det som er lovpålagt. Endelig beslutning om størrelse på energisentral er ikke tatt enda. Avtaler om salg av fjernvarme og tilsagn om Enova-støtte er nødvendig for å få til en økonomisk forsvarlig løsning. Så er det også slik at en 8 MW sentral vil være mye mer robust og stabil i drift enn en mindre sentral. Det er gjennomført risikoanalyse og lønnsomhetsberegning for prosjektet.

I gjeldende økonomiplan er det også lagt inn en tørke som er tenkt bygget sammen med energisentralen for å dele på felleskostnader, både når det gjelder investering og drift. Denne tørken er imidlertid en nødvendig investering for å redusere volumet på biorest fra avløpsvann og husholdningsavfall som IVAR uansett må ha en løsning for.

Nedenfor følger en skjematisk oppstilling over anleggene som inngår i Grødaland-utbyggingen.

Anleggsoversikt Grødaland			Mill. kr				
Prosjektene er vedtatt gjennom økonomiplanen			Investering	Tilskudd Enova	Nettoinv.	Finansiering	Status
Anlegg	Formål	Lovpålagt					
Renseanlegg	Rensing avløpsvann	Lovpålagt	44		44	Gebyrer	Ferdig
Biogassanlegg	Slambehandling	Lovpålagt, men kan også ta i mot fra næring	308	47	261	Gebyrer og andel næring	Ferdig
Oppgr.anlegg	Oppgradering til drivstoffkvalitet	Ikke lovpålagt	30	5	25	Salg Lyse	Ferdig
Matavfall	Forbehandling	Lovpålagt, men kan også ta i mot fra næring	205		205	Gebyrer og andel næring	Under bygging
Tørke *)	Tørking biorest	Lovpålagt	60		60	Gebyrer og andel næring	Under planlegging
Energisentral *)	Energi til slambehandling og oppgradering gass. Fjernvarme til bedrifter	Energi til slambehandling er lovpålagt. Energi til oppgradering biogass og produksjon fjernvarme er ikke lovpålagt	200	90	110	Salg fjernvarme, gebyrer og andel næring	Under planlegging
Sum			847	142	705		

*) Tørke og energisentral er ikke endelig vedtatt.

2.8 SELSKAPETS PRAKTISERING AV SELVKOSTREGLENE

KONTROLLKRITERIER (LOVREGLER OG RETNINGSLINJER OM SELVKOST)

Kommunene og deres selskaper kan ikke ta fortjeneste fra kommunale betalingstjenester. For VAR-tjenestene fremkommer dette av forurensningsforskriftens kapittel 16 om kommunale vann- og avløpsgebyrer, forurensningslovens kapittel 5 om avfall, og avfallsforskriftens kapittel 15 om fastsettelse av avfallsgebyr for håndtering av husholdningsavfall.

Lovregler om selvkost for VAR-tjenester

Tabell 12 Lovregler om selvkost for VAR-tjenester (redigert utdrag)

- Vann og avløp (forurensningsforskriften § 16-1) : Vann- og avløpsgebyrer skal ikke overstige kommunens nødvendige kostnader på henholdsvis vann- og avløpssektoren. Ved beregning av selvkost bør de til enhver tid gjeldende retningslinjer for beregning av selvkost for kommunale betalingstjenester legges til grunn.
- Renovasjon (forurensningsloven § 34): Kommunen skal fastsette gebyrer til dekning av kostnader forbundet med avfallssektoren, herunder innsamling, transport, mottak, oppbevaring, behandling, etterkontroll m.v. Kostnadene skal fullt ut dekkes inn gjennom gebyrene. Med kostnader menes både kapitalkostnader og driftskostnader. For husholdningsavfall må gebyret ikke overstige kommunens kostnader.
- Husholdningsavfall (avfallsforskriften 15-3): Avfallsgebyret fastsettes slik at det svarer til de totale kostnadene kommunen påføres ved lovpålagt håndtering av husholdningsavfall. Det skal sikres full kostnadsdekning. Kommunen skal ikke ha fortjeneste på slik avfallshåndtering. Kun kostnader ved og inntekter fra lovpålagt håndtering av husholdningsavfall skal inngå i beregningen av avfallsgebyret.
- Husholdningsavfall (avfallsforskriften 15-4): Kommunen skal ha separat regnskap for lovpålagt håndtering av husholdningsavfall. Dette innebærer at kommunen for hvert regnskapsår skal utarbeide adskilte regnskap for resultat og balanse, for å etablere et tydelig skille mellom den lovpålagte håndteringen av husholdningsavfall og avfallshåndtering i markedet.

Det fremkommer av lovreglene at selvkost er øvre ramme for vann- og avløpsområdene og hvor hvert område ses på for seg. Alle kommuner vi kjenner til har vedtatt full selvkost på disse områdene. For renovasjon (her husholdningsavfall) krever lovreglene at kommunene tar full selvkost. Det kan tas fortjeneste for næringsavfall. Disse inntekter kan imidlertid ikke subsidiere husholdningsavfall da dette skal gå i full selvkost.

Kapittel 15 i avfallsforskriften tar for seg kravene til finansiering av kommunal håndtering av husholdningsavfall etter selvkostprinsippet i forurensningsloven. I tillegg skal reglene i avfallsforskriften forhindre ulovlig kryssubsidiering mellom kommunens lovpålagte håndtering av husholdningsavfall og avfallstjenester som kommunen selger i markedet (næringsavfall og husholdningsavfall fra andre kommuner).

Med husholdningsavfall menes avfall fra private husholdninger, herunder større gjenstander som inventar og lignende. Med næringsavfall menes avfall fra offentlige og private virksomheter og institusjoner. Det vises til forurensningsloven § 27a.

Retningslinjer om selvkost

Det er utarbeidet retningslinjer for beregning av selvkost for kommunale betalingstjenester. Retningslinjene er ikke rettslig bindende. Retningslinjene kan likevel tjene som et sentralt tolkningsmoment i vurderingen av hvilke kostnader en kan kreve dekket gjennom brukerbetaling fra innbyggerne. Å avvike fra retningslinjene er dermed ikke ensbetydende med å bryte lov eller forskrift på det aktuelle området. Eventuelle avvik fra retningslinjene bør imidlertid begrunnes.

Iht. retningslinjene skal et positivt selvkostresultat (overskudd) som hovedregel tilbakeføres brukerne av selvkosttjenesten innen fem år. Tilsvarende skal et negativt selvkostresultat (underskudd) som hovedregel dekkes senest innen fem år. Selvkostfond og akkumulerte underskudd tilføres renter på samme måte som selvkostkalkylen.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) fastsatte 24.02.14 nye retningslinjer (KMD H-3/14). De er gjort gjeldende fra budsjett- og regnskapsåret 2015. De nye retningslinjene bygger på de samme hovedprinsippene som de forrige retningslinjene i KR D H-2140. Det er ingen endringer av betydning, med unntak for kalkylerenten. Vi har vedlegg tatt med det som står i sammendraget til retningslinjene.

De nye retningslinjene er ellers bedre tilpasset dagens virkelighet, der tjenestene ofte er skilt ut i egne selskaper. Det legges opp til at grunnlagsdataene kan hentes fra selskaps egne regnskaper, og det er presisert at eventuelle selvkostfond kan legges i selskapet, og ikke nødvendigvis må ligge i kommunen.

Miljødirektoratet har utarbeidet en veileder for beregning av kommunale avfallsgebyr (M-25/14) som gjelder fra 2015. Den erstatter veilederen TA 2001/2003. Veilederen er en utdypning av avfallsforskriftens kapittel 15 (se under lovregler ovenfor). Det vises i veilederen til KMD sine retningslinjer når det gjelder selvkostberegninger på avfallsområdet.

IVAR SITT SKILLE MELLOM SELVKOSTVIRKSOMHET OG NÆRINGSVIRKSOMHET

IVAR sin virksomhet er i dag oppdelt i to selskaper (med selvkost i IKS'et og næring i AS'et). Dette skjedde fra 2014 og skyldes behovet for å få et bedre funksjons- og regnskapsmessig skille mellom IVAR sin selvkost- og næringsvirksomhet.

PRISINGEN AV SELVKOST OG NÆRING PÅ AVFALLSOMRÅDET

Ved beregning av priser for avfall bruker IVAR i prinsippet samme metode for å beregne enhetskostnader pr. tonn for både selvkost og næring.

Like avfallstyper med samme behandling vil for næringsavfall være dyrere enn selvkost i IVAR som følge av påslag. For å tilfredsstille aksjelovens bestemmelser om armlengdes avstand må IVAR IKS beregne et påslag ved salg til IVAR Næring AS. Se det om IVAR sin næringsvirksomhet nedenfor.

På gjenvinningsstasjonene til IVAR er det betydelig dyrere å levere næringsavfall enn det vanlige innbyggere betaler for husholdningsavfall. Kommunene subsidierer husholdningskundene for å motvirke at avfallet går i naturen. Kommunenes selvkostregnskaper vil da måtte ta dette igjen ved de andre prisene for husholdningsavfall.

IVAR SIN SELVKOSTMODELL

Nedenfor har vi tatt med oversikt over hvordan IVAR fører transaksjoner i regnskapet. Selvkostregnskapet er en del av regnskapet i økonomisystemet Visma Entrepriise.

Tabell 13 IVAR IKS - Regnskap og selvkostmodell (hovedtrekk)	
<p>Resultatområder er delt opp slik:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1 Selvkost (kjernevirksomheten) <ul style="list-style-type: none"> ◦ Fordelt vann, avløp og renovasjon • 2 Utvidet samarbeid (samarbeidskommuner) <ul style="list-style-type: none"> ◦ IVAR sine kostnader skal balansere • 7 Næringsvirksomhet (se nedenfor) <ul style="list-style-type: none"> ◦ I all hovedsak næringsavfall • 8 Fri kapital (se nedenfor) <ul style="list-style-type: none"> ◦ Finansposter (netto) ◦ Endring i deponifond (næring) • 9 Fellestjenester <ul style="list-style-type: none"> ◦ Fordeles iht. ulike parametre som antall ansatte, antall fakturaer etc. 	<p>Kostnadsfordelinger</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alle fakturaer som kan føres direkte mot eller enkelt kan fordeles, føres på rett resultatområde. • Lønnskostnader til ansatte på de enkelte anlegg føres direkte mot rett resultatområde. • Ansatte i fellesstaber føres mot resultatområde 9 Fellestjenester. • Avskrivninger og kalkylerente blir belastet rett anlegg og resultatområde på grunnlag av anleggsmidler i anleggsmodulen. • Det enkelte anleggsmiddel er knyttet mot sitt ansvar, anlegg, resultatområde og tjeneste i økonomisystemet.

Ansatte i IVAR fører timer i tidsregistreringssystemet Timecatcher. Timeratene dekker lønn, pensjon arbeidsgiveravgift og andel av såkalte «timeratekostnader», kontor, kurs/opplæring, verktøy, bil, telefon, mv. Det føres her på ulike anlegg og prosjekter. På grunnlag av timer og timerater fordeles kostnadene på rette anlegg/prosjekt og dermed rette resultatområde i økonomisystemet. Kostnaden skal dermed belastes det anlegget hvor en arbeider, selv om en eg. tilhører et annet anlegg.

Avvik fra KMD sine retningslinjer om selvkost (rentekostnader)

IVAR tilstreber å følge KMD sine retningslinjer om selvkost. IVAR har de siste år brukt faktiske rentekostnader da disse har vært høyere enn kalkylerentene.²⁷ IVAR sin praksis har medført at det er selskapets reelle netto rentekostnader som er ført på selvkost (resultatområde 1).

²⁷ IVAR har de siste årene forholdt seg til retningslinjene for beregning av selvkost der en kalkylerente inngår i gebyrgrunnlaget. Retningslinjene er imidlertid ikke forskriftsfestet, og aktuelt lovverk åpner for at de faktiske rentekostnadene kan legges til grunn dersom disse påviselig er høyere enn kalkylerenten. IVAR sine reelle rentekostnader for den perioden vi har sett på har ligget over kalkylerenten, og følgelig er selskapets faktiske netto renteutgifter belastet gebyrgrunnlaget. Denne praksisen kan bli endret som følge av forslag til ny kommunelov hvor det legges opp til at enkelte overordnede regler for beregning av selvkost tas inn i kommuneloven.

Næringsvirksomhet

IVAR IKS driver til en viss grad også med aktivitet som defineres som næring. Næringsvirksomheten i IVAR IKS blir ført som salg til IVAR Næring AS. Kostnader (selvkost) knyttet til næringsaktiviteten identifiseres og faktureres IVAR Næring AS med et påslag på 7 % iht. avtale mellom partene. Dette er IVAR IKS sin prisfastsetting på næringsaktiviteten i IVAR IKS. Aktivitetsbasert kostnadsanalyse med fokus på kostnadsdrivere i IVAR IKS skal legges til grunn for prisfastsetting av IKS'ets leveranser til IVAR Næring AS. IVAR IKS hadde salg til IVAR Næring AS med 11,1 millioner kroner i 2016. Året før var salget på 8,7 millioner kroner.

IVAR SINE SELVKOSTREGNSKAPER 2013–2016

Ved vår selskapskontroll i 2009/2010 anbefalte vi IVAR å ajourføre selvkostfondene og å skille renovasjonsfondet i en selvkostdel (husholdningsavfall) og en næringsdel (næringsavfall). Selvkostfondet for vann var på den tiden 462 millioner kroner og var opparbeidet over mange år. IVAR korrigererte selvkostfondene i årsregnskapet for 2010 i samråd med sin revisor og oss. IVAR har i dag ikke selvkostfond, men fører selvkostmidler som fordring/gjeld i balansen.

Selvkostregnskaper 2013-2016 og status selvkostmidler pr. 31.12.16

Tabell 14 IVAR IKS - Selvkostregnskaper 2013-2016 og status selvkostmidler pr. 31.12.16²⁸

	2013	2014	2015	2016	Pr. 31.12.16
Vann	2 984	4 051	4 069	8 019	-65 786
Avløp	-4 474	2 178	4 029	-191	11 875
Renovasjon	-3 966	-11 282	-32 363	6 989	12 715

Vi viser her over/underskuddene for vann, avløp, renovasjon på selvkostområdet med tilhørende status i balansen.²⁹ Det store underskuddet på renovasjon i 2016 skyldes nedskrivning av komposteringsanlegget på Hogstad. Takseringen av anlegget viste en verdi som var 32,1 millioner kroner under bokført verdi. Komposteringsanlegget på Hogstad var ingen god investering for IVAR, men nedskrivningen utgjør bare et lite beløp for innbyggernes selvkost (selvkost pr. innbygger i IVAR-regionen).

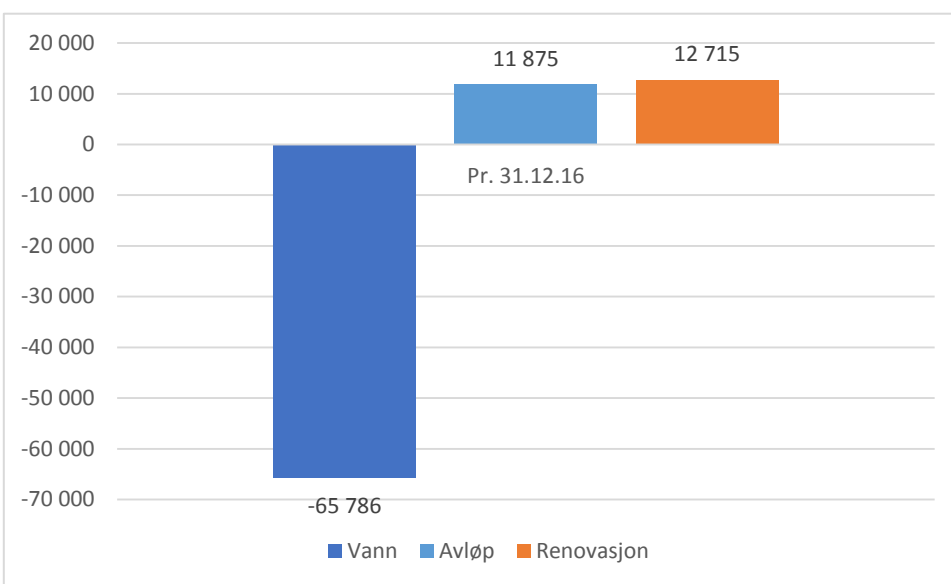
Det årlige selvkostresultatet for vann, avløp og renovasjon blir ført mot balansen som avregninger. Status for avregningene vises da som fordring (underskudd) eller gjeld (overskudd) for den enkelte selvkosttjeneste. IVAR har pr. definisjon ikke selvkostfond. Det er det kommunene som har overfor abonnentene (innbyggerne). Men avregningene i balansen fungerer på samme måte som selvkostfond. Akkumulert underskudd/overskudd blir belastet/godskrevet med renter, slik retningslinjer om selvkost krever for selvkostfond.

²⁸ Tallene er tatt fra IVAR sin selvkostnote i årsregnskapet.

²⁹ De årlige selvkostresultatene viser overskudd (+) og underskudd (-). Pr. 31.12.16 viser størrelsen på selvkostmidlene ført som fordring i balansen dersom positivt og som gjeld i balansen dersom negativt.

Statuseren for selvkostmidlene kan også vises slik

Figur 6 IVAR IKS - Selvkostmidler pr. 31.12.16

Kommentarer til selvkostmidlene for vann

For vann har IVAR akkumulert et ganske stort overskudd (gjeld) på 65,786 millioner kroner pr. 31.12.16. IVAR har for vann store investeringsprosjekter som går over flere år, og hvor det løpende må tas opp lån til finansiering av investeringene. IVAR kan ikke belaste gebyrgrunnet³⁰ med avskrivninger før anleggene er ferdigstilt. Når prosjektene er ferdige og avskrivningene starter opp, vil det derfor bli en betydelig økning i gebyrgrunnet. For å unngå for store gebyrsvingninger har administrasjonen i IVAR i samråd med styret og med forståelse fra eierkommunene tilpasset tilbakebetalingen til kostnadsøkningen. I økonomiplanen for 2017-2021 legges det opp til tilbakebetaling av det akkumulerte underskuddet med 20 millioner kroner pr. år fra 2019.

VURDERINGER AV SELSKAPETS PRAKTISERING AV SELVKOSTREGLENE

Vi finner ingen feil eller mangler ved IVAR sin håndtering av selvkostreglene. Selvkostdelen og næringsdelen er funksjonelt og regnskapsmessig skilt i to selskaper. Næringsdelen er svært liten, men det meste utføres av IVAR IKS og med videresalg til IVAR Næring AS. Regnskapet i IVAR IKS er bygget opp slik at selvkostdelen føres for seg som eget resultatområde fordelt på de tre VAR-områdene. Det er rutiner for at kostnader kommer på det rette resultatområde og for fordeling av fellestjenester.

IVAR fører i dag selvkostmidler som fordring/gjeld i balansen (ikke som selvkostfond). På den måten unngår en at bundne selvkostmidler fremstår/inngår som en del av selskapets egenkapital.

³⁰ Med gebyrgrunnet menes her IVAR sitt salg til eierkommunene.

2.9 OFFENTLIGE ANSKAFFELSER OG OFFENTLIGHET

2.9.1 OFFENTLIGE ANSKAFFELSER

KONTROLLKRITERIER (LOVREGLER OM OFFENTLIGE ANSKAFFELSER)

IVAR IKS er omfattet av lovregler om offentlige anskaffelser, jf. lovens § 2 og dernest den ordinære (klassiske) anskaffelsesforskriften og forsyningsforskriften. Det vises til begge forskriftens § 1-2.2. Selskapet er offentlig eid/kontrollert og det driver i all hovedsak ikke næring. IVAR Næring AS er ikke omfattet av lovregler om offentlige anskaffelser, men følger IVAR IKS sitt interne regelverk så langt det passer.

Anskaffelsesforskriften krever protokollføring av anskaffelsesprosessen i anskaffelsesforskriften. Dette er ikke et krav i forsyningsforskriften. Men begge forskriftene har krav om dokumentasjon av anskaffelsesprosessen (såkalt dokumentasjonsplikt).

Det trådte i kraft nye lovregler om offentlige anskaffelser fra 01.01.17. Den nasjonale terskelverdien i anskaffelsesforskriften øker fra 500 000 kroner til 1,1 millioner kroner. Det betyr at innkjøp under 1,1 millioner kroner ikke lenger må kunngjøres og følge detaljerte regler. Det er også en del andre endringer.³¹ Vår kontroll baserer seg på de lovregler som gjaldt i 2016. Oppgitte EØS-terskelverdier nedenfor er pr. 09.02.16. Disse var noe lavere de to foregående årene.

Utgangspunktet for vår kontroll (selskapets anskaffelser i 2016)

Anskaffelsesforskriften

Tabell 15 Anskaffelsesforskriften - Hovedtrekk (utdrag)

- Dersom anskaffelsens verdi overstiger 100 000 kroner skal det innhentes tilbud fra minst tre tilbydere.
- Dersom anskaffelsens verdi overstiger 500 000 kroner (nasjonal terskelverdi), gjelder lovreglene i anskaffelsesforskriftens del II, dvs. at kunngjøring i Doffin (Database for offentlige innkjøp) må gjennomføres.
- Dersom anskaffelsens verdi overstiger EØS-terskelverdier, gjelder lovreglene i anskaffelsesforskriftens del III, dvs. at kunngjøring i TED (Database for EØS-landene) må gjennomføres. Terskelverdier for vare- og tjenestekjøp er 1,75 millioner kroner. Rammeavtaler ses i et 4 års perspektiv. Terskelverdier for bygge- og anleggskontrakter er 44 millioner kroner.

Forsyningsforskriften

Forsyningsforskriften har noe andre lovregler enn anskaffelsesforskriften. Den største forskjellen mellom de to regelverkene er at forsyningsforskriften ikke krever kunngjøring før anskaffelsen har en verdi som overstiger EØS-terskelverdi. EØS-terskel-

³¹ En oversikt kan leses hos Nærings- og fiskeridepartementet (pressemelding 18.08.16).

verdiene for vare- og tjenestekjøp er også større i forsyningsforskriften enn i anskaffelsesforskriften. Verdiene er på 3,5 millioner kroner.

IVAR SIN ANSKAFFELESSTRATEGI

IVAR har utarbeidet en anskaffelsesstrategi. Den nåværende strategien gjelder for perioden 2014-2017. Strategien er utarbeidet av avdeling for økonomi- og administrasjon og godkjent av ledergruppen i januar 2014 og framlagt for styret som orienteringssak i februar 2014. I anskaffelsesstrategien er det lagt vekt på tydeliggjøring av organisering – roller og ansvar, samt forklaringer til hvordan IVAR skal følge opp regelverket om offentlige anskaffelser. Det framkommer også konkretisert handlingsplan for prioriterte «anskaffelsesaktiviteter». I IVAR sitt kvalitetssikringssystem TQM framkommer det innkjøpsprosedyrer og maler for konkurransegrunnlag, anskaffelsesprotokoller og avtaler/kontrakter som skal brukes ved konkurransegjennomføringer. Vi har i vedlegg tatt med en oversikt over innholdet i IVAR sin anskaffelsesstrategi.

Hver enkelt avdeling i IVAR besørger sine egne anskaffelser og konkurransegjennomføringer. Ved behov for varer og tjenester som hele IVAR kan nyttiggjøre seg, så tilstrebes det inngåelse av rammeavtaler. Anskaffelsesprosessen blir da i hovedsak koordinert av kontraktsingeniør ved selskapets avdeling for økonomi og administrasjon.

Utover pliktige kunngjøringer av konkurranser på Doffin og TED gjøres det også noen frivillige og veiledende kunngjøringer på Doffin for å nå leverandørmarkedet. Konkurransgrunnlag, mottatte tilbud, tilbudsevalueringer og avtaler/kontrakter lagres og gjøres tilgjengelige i IVAR sitt sak/arkivsystem, Web sak.

KONTROLL AV IVAR SINE ANSKAFFELSER I 2016

Anskaffelsesforskriften regulerer den delen av IVAR sin virksomhet som er knyttet til avfallshåndteringen. Forsyningsforskriften regulerer den delen av IVAR sin virksomhet som er knyttet til vann- og avløpsaktiviteten. Forsyningsforskriften kan kun benyttes for vann- og avløpsverk organisert i egne rettssubjekter som AS, IKS eller lignende.

Vi har foretatt en mindre kontroll av selskapets praktisering av lovregler om offentlige anskaffelser. Vi har innhentet selskapets leverandørversikt for 2016 (pr. 28.11.16). Denne viser de enkelte leverandørene og hvor mye som IVAR har kjøpt derfra i det året. Vi har gått gjennom leverandørreskontroen og plukket ut 10 ulike typer leverandører med noe større salg til IVAR.

For de utvalgte kjøpene ble det bedt om:

- Anbudsinnbødelse/kunngjøring
- Anbudsevaluering/protokoll
- Forklaring på hvorfor dette ev. ikke forelå

Direkte anskaffelser vil typisk være tillatt hvor det reelt sett bare er en leverandør.

RESULTATET AV VÅR KONTROLL

Vår kontroll avdekket ikke rene avvik. IVAR hadde ikke dokumentasjon på deler av anbudsprosessen ved noen kjøp, men vi har stort sett forklaringer på hvorfor dette manglet. En oversikt over vår kontroll er tatt med i vedlegg.

KOFA (KLAGENEMNDA FOR OFFENTLIGE ANSKAFFELSER)

Vi har sett etter om det er saker om IVAR i KOFA (Klagenemnda for offentlige anskaffelser). Vi fant selskapet nevnt på 6 ganger på KOFA sine nettsider. Fire av sakene gjaldt IVAR sine egne anbud, mens to av sakene gjaldt anbud som IVAR gjorde på vegne av andre - Rennesøy og Time kommuner - og hvor det var kommunene som var innklaget.

For IVAR sine anbud fant KOFA brudd på regelverket ved to av sakene. Den første saken (2004) gjaldt bruk av ulovlig tildelingskriterium. Ved den andre saken (2013) fant KOFA at innklagede hadde brutt regelverket ved ikke å avvise valgte leverandør for manglende levering av HMS-egenerklæring for underleverandøren. Også for anbudet som gjaldt Time kommune fant KOFA at det var brudd på regelverket. Saken (2015) gjaldt manglende avvisning av tilbud.

OFFENTLIGE ANSKAFFELSER OG EGENREGI

IVAR utfører VAR-tjenester på vegne av eierkommunene (iht. tjenesteavtalen og samarbeidsavtaler). Omsetningen til andre enn eierne er svært liten og gjelder i all hovedsak næringsdelen til IVAR Næring AS (se under punkt 2.8 om dette salget).

IVAR kan få tildelt oppdrag fra eierkommunene uten at dette skal lyses ut iht. lovreglene om offentlige anskaffelser. Dette kalles såkalt egenregi og kan gjennomføres selv om selskapet er en egen juridisk enhet. Forutsetningen er at eierkommunene har avgjørende innflytelse over selskapet, og at selskapets omsetning i hovedsak skjer til disse kommunene. Private eierandeler uansett størrelse utelukker egenregi.

VURDERINGER AV SELSKAPETS PRAKTISERING AV OFFENTLIGE ANSKAFFELSER

Selskapets praktisering av lovregler om offentlige anskaffelser synes tilfredsstillende.

IVAR har utarbeidet en anskaffelsesstrategi med organisering av roller og den praktiske gjennomføringen av regelverket om offentlige anskaffelser. Vår direkte kontroll av utvalgte anskaffelser avdekket ikke rene avvik. IVAR har vært påklaget noen få ganger til KOFA. Ved to av klagesakene fant KOFA brudd på regelverket om offentlige anskaffelser. Den første saken er så langt tilbake i tid som 2004 og gjaldt bruk av ulovlig tildelingskriterium. Den andre saken er 3-4 år gammel, men gjaldt et mindre forhold.

2.9.2 OFFENTLIGHET

KONTROLLKRITERIER (LOVREGLER OM OFFENTLIGHET)

IVAR IKS er omfattet av lovregler om offentlighet, jf. lovens § 2. Begrunnelsen er den samme som for lovregler om offentlige anskaffelser, at selskapet er offentlig eid /kontrollert og det driver i all hovedsak ikke næring. Selskapets saksdokumenter er offentlige med mindre offentlighetsloven hjemler adgang til unntak fra offentlighet. Det samme står også i selskapsavtalen. Innsyn kan foretas etter bestemmelsene i offentlighetsloven og reglene om partsinnsyn i forvaltningsloven. IVAR Næring AS er ikke omfattet av lovregler om offentlighet, men følger IVAR IKS sitt interne regelverk så langt det passer.

Når det er mulighet til å gjøre unntak fra innsyn, skal det likevel vurderes å gi helt eller delvis innsyn i saken. Innsyn bør gis dersom hensynet til offentlig innsyn er tyngre enn behovet for unntak. Det vises til offentlighetsloven § 11. Prinsippet om meroffentlighet er også nedfelt i kommunenes eierstrategi overfor IVAR.

OFFENTLIGHET I IVAR

Selskapsavtalen og tjenestevtalen med eierkommunene ligger på selskapets nettsider. Det samme gjør styresaker, representantskapsaker, økonomiplaner og årsrapporter for de siste årene. Kommunenes eierstrategi overfor IVAR ligger ikke på selskapets nettsider.

I IVAR IKS sine rutiner om offentlighet fremgår det at selskapet skal utvise meroffentlighet. Dette innebærer her at alle dokumenter i utgangspunktet skal være offentlige såfremt de ikke skal unntas i henhold til lov. Hele saker skal bare unntas offentlighet dersom opplysninger i ett eller flere av dokumentene er unntatt fra offentlighet og de gjenværende dokumentene gir en feil fremstilling av saken. Offentlighetsvurdering og skjerming av saker, journalposter og saksdokumenter er saksansvarliges ansvar. Alle brukere vil automatisk få lese informasjon som ikke er skjermet.

Postliste ligger på IVAR sine nettsider under «Om IVAR». IVAR IKS sin postliste gir oversikt over inngående og utgående dokumenter i IVAR IKS sin administrasjon. Alle har rett til å kreve innsyn i offentlige dokumenter, journaler og lignende register som det ikke er unntak for i lovhjemmel.

Vi har i vedlegg tatt med en oversikt over IVAR sine rutiner for offentlighet.

Kommunene er planmyndigheter og har all myndighetsutøving på VAR-områdene. Dette gjelder for alle eierkommunene (også for de kommunene hvor IVAR har fått utvidede oppgaver gjennom samarbeidsavtaler). Partsinnsyn etter forvaltningsloven hos IVAR er derfor lite aktuelt.

VURDERINGER AV SELSKAPETS PRAKTISERING AV OFFENTLIGHET

På IVAR sine nettsider er det mye informasjon om selskapets virksomhet og tjenestene, Det kan vurderes også å ta med kommunenes eierstrategi her. Selskapet har utarbeidet rutiner for å ivareta lovreglens og eierens krav til offentlighet og meroffentlighet.

2.10 ETIKK, ARBEIDSMILJØ OG MILJØVERN

2.10.1 ETIKK

KONTROLLKRITERIER (LOVREGLER OG KS SINE ANBEFALINGER)

Selskapet er omfattet av habilitetsreglene i forvaltningsloven. Det vises til IKS-loven § 15 (som viser til kommuneloven § 40.3 som igjen viser til reglene i forvaltningsloven kapittel II).

Et styremedlem må ikke delta i behandlingen eller avgjørelsen av spørsmål som har slik særlig betydning for egen del eller for noen nærstående at medlemmet må anses for å ha fremtredende personlig eller økonomisk særinteresse i saken. Det samme gjelder for daglig leder og andre ansatte. For nærmere informasjon og detaljer vises det til selve lovreglene. Det vises spesielt til forvaltningsloven § 6 om habilitetskrav.

KS anbefaler at styrene etablerer faste rutiner for å håndtere mulige habilitetskonflikter. Ordfører og rådmann bør ikke sitte i styret i selskaper. Ingen kommunalt ansatte eller folkevalgte skal håndtere saker i kommunen som gjelder et selskap der de selv er styremedlem. KS anbefaler også at alle eierens styremedlemmer registrerer seg i KS sitt styreververregister og at selskapet utarbeider etiske retningslinjer. Det vises til KS sine anbefalinger nr. 15, 17 og 19.

ETIKK (NÆRSTÅENDE FORHOLD OG HABILITET) I IVAR

IVAR sitt styre og administrerende direktør (eventuelt andre ansatte) vurderer sin habilitet sak for sak i styremøtene. Ved eventuell inhabilitet skal vedkommende fratre i den enkelte sak. De har taushetsplikt om fortrolige selskapsforhold de gjøres kjent med og om forhandlingene og avstemningene i styret og dets utvalg. Styret skal behandle avtaler av betydning mellom selskapet og en eier eller annen nærstående av eier og er pliktet å utøve aktsomhet for å ivareta likebehandling av eierne. Det vises til IVAR sin styreinstruks punktene 2.5-2.7. Det som gjelder samhandlingen mellom IVAR og eide selskaper har vi omtalt for seg i denne rapportens punkt 2.11.

Selskapet har utarbeidet etiske retningslinjer med mål for etikk og verdier. De etiske retningslinjene skal klargjøre forventningene IVAR har til personlig adferd, og til at ar-

beidet utføres på en etisk forsvarlig måte. Vi har i vedlegg tatt med en oversikt over innholdet i de etiske retningslinjene.

Medlemmer av styret og selskapsledelsen har ingen avtaler med eller oppgaver for selskapet (utover sine verv og stillinger). Med unntak for låneordningen til fast ansatte (omtalt i punkt 2.3.2), er det ingen andre ytelser, lån eller lignende gitt av selskapet.

Alle eiernes styremedlemmer er registret i KS sitt styrevervregister som folkevalgt. Styreleder har her også registrert styrevervet i IVAR.

VURDERINGER AV SELSKAPETS ETIKK

Selskapets habilitetsrutiner og selskapets etiske retningslinjer anses tilfredsstillende. Habilitetsreglene i forvaltningsloven følges. Selskapets styreleder er også ordfører i en av eierkommunene. Her er det viktig å være bevisst de ulike rollene dette gir og ev. habilitetskonflikter.

Det er kun styreleder som også har registrert styrevervet i IVAR i KS sitt styrevervregister. Registrering i kommunesektorens eget styrevervregister vil i seg selv skape økt bevissthet om de ulike rollene en lokalpolitiker har og herunder være til nytte ved vurdering av representantenes habilitetssituasjon. Det finnes også andre aktuelle registre for slik registrering

Anbefaling

- Alle eiernes styremedlemmer bør registrere styrevervet i IVAR i KS sitt styrevervregister.

2.10.2 ARBEIDSMILJØ OG MILJØVERN

KONTROLLKRITERIER (LOVREGLER)

Arbeidsmiljøloven stiller krav om et systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid (HMS-arbeid). Systemet tilpasses virksomhetens art, aktiviteter, risikoforhold og størrelse. Mål for arbeidet og rutiner for avvik og tiltak er her viktige. Miljøvern (ytremiljø) skal også være med. Det vises arbeidsmiljøloven § 3-1 og internkontrollforskriften³² § 5. Verneombud og arbeidsmiljøutvalg er iht. arbeidsmiljøloven obligatorisk for noe større virksomheter. Jevnlige arbeidsmiljøkartlegginger er ett av flere virkemidler i det systematiske arbeidet med helse, miljø og sikkerhet. Slike kartlegginger sikrer at det foreligger oppdatert kunnskap om arbeidsmiljørelaterte forhold.

³² Forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter.

ARBEIDSMILJØ OG MILJØVERN (HERUNDER HMS) I IVAR

IVAR sitt HMS-system

IVAR har utarbeidet internkontrollsystem for HMS-arbeidet. IVAR sitt kvalitetssystem er integrert og omfatter kvalitet, ytre miljø og HMS. Kvalitetssystemet inkluderer organisasjonsstruktur, planleggingsaktiviteter, ansvarsforhold, praksis, prosesser og ressurser. IVAR har arbeidsmiljøutvalg (AMU), verneombud og bedriftshelsetjeneste. Alle nyansatte i IVAR skal ha en generell informasjon om selskapets HMS- og kvalitetssystem ved oppstart. Vi har i vedlegg tatt med en oversikt over hva dette innebærer. Det som gjelder tjenestenes kvalitet har vi omtalt under punkt 2.5 om selskapets anlegg, beredskap og tilsyn.

IVAR sin virksomhet omfatter tjenester som kan forurense det ytre miljø. Dette gjelder forurensninger fra avløp/kloakk og avfall. Den virkningen som anses som vesentlig for IVAR totalt sett, er utslipp til vann. Selskapet skal drive innenfor de krav som er satt av myndighetene. IVAR har formalisert dette gjennom ISO-sertifiseringen (NS-EN ISO 14001:2004). Sertifikatet er utstedt av Nemko og gjelder for 3 år om gangen.³³ Dette betyr at selskapet har implementert og vedlikeholder et miljøstyringssystem som tilfredsstillende Nemkos bestemmelser for systemsertifisering og kravene i standarden. Miljøstyringssystemet er den delen av IVAR sitt styringssystem som iverksetter, oppnår og vedlikeholder selskapets miljøpolitikk.

IVAR sin medarbeiderundersøkelse

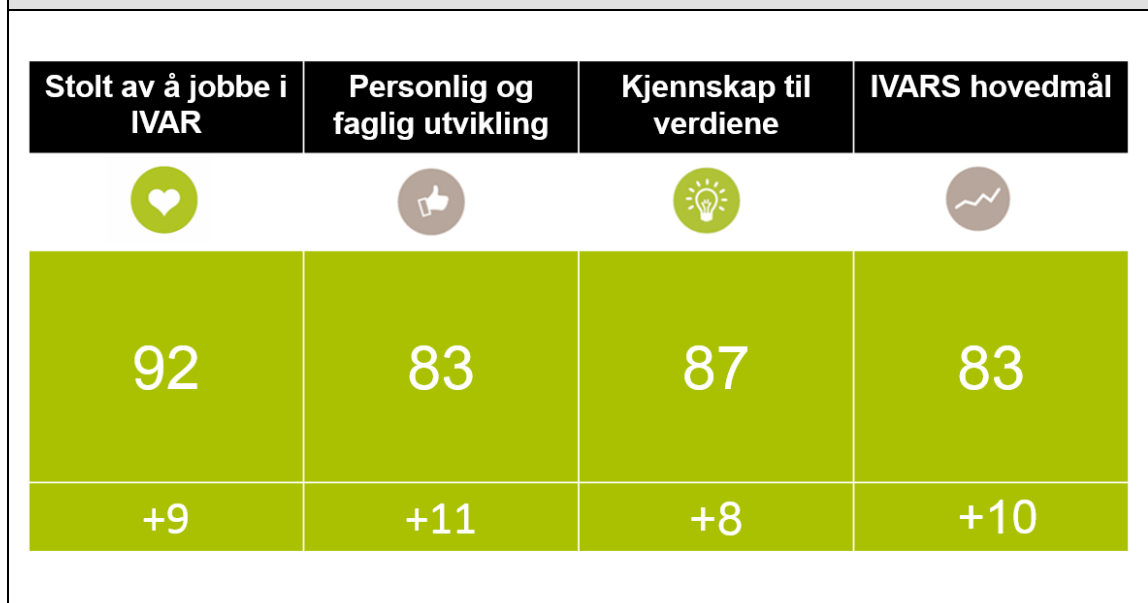
IVAR gjennomfører medarbeiderundersøkelse annet hvert år. Siste gang var i 2015 og neste gang blir i 2017. Dette gjøres som en del av selskapets omdømmeundersøkelser. Markedsføringsinstituttet har stått for selve utføringen av omdømmeundersøkelsene.

IVAR sin medarbeiderundersøkelse omfatter 23 spørsmål. Selskapet har i sin egen presentasjon fremholdt 4 av disse som de viktigste forholdene. Figuren nedenfor viser scoren for 2015 sammenlignet med 2013.

³³ Sertifikatet gjelder for virksomhetsområdene behandling og leveranse av drikkevann til eierkommunene, og mottak og behandling av avløpsvann og avfall fra eierkommunene. Nemko-gruppen er organisasjonen til den uavhengige selveide stiftelsen NEMKO, og tilbyr global markedsadgang basert på testing, inspeksjon og sertifisering, hovedsakelig for produkter og systemer, men også for installasjoner og personell. IVAR hadde første sertifisering hos Nemko 17.04.09. Nåværende sertifikat er gyldig til 17.04.18.

IVAR sin medarbeiderundersøkelse 2015

Figur 7 IVAR IKS - Medarbeiderundersøkelse 2015 (utdrag)

Spørsmålene her gjelder om den enkelte ansatte er stolt av å kunne si at en jobber i IVAR, om en opplever å få gode muligheter til personlig og faglig utvikling, om en har kjennskap til selskapets verdier og om IVAR lever opp til sine hovedmålsettinger.

IVAR betrakter 70 poeng som «grenseverdi». Med en lavere score vurderer en det slik at respondenten ikke er tilstrekkelig fornøyd.

IVAR gjennomfører to andre omdømmeundersøkelser. Dette gjelder overfor befolkningen/brukerne og eksterne interesser. Den samlede scoren ved disse undersøkelsene i 2015 var på mellom 70-90 poeng.³⁴ På grunnlag av alle omdømmeundersøkene setter IVAR opp en handlingsplan for grupper og spørsmål hvor scoren er lav. Dette kan også gjelde score på enkeltspørsmål.

IVAR sitt sykefravær 2013-2016

IVAR har en langsiktig målsetting om at sykefraværet skal være under 4,5 % i året. Sykefraværet har vært på mellom 3,72 og 4,25 % i perioden.

VURDERINGER AV SELSKAPETS ARBEIDSMILJØ OG MILJØVERN

Selskapets system og rutiner vedrørende arbeidsmiljø og miljøvern synes å dekke de krav som stilles i lovreglene. Vi har ikke her gått i detaljer i IVAR sitt HMS-system, men dette systemet er en del av selskapets kvalitetssystem for hvor IVAR er ISO-sertifisert.

³⁴ En oversikt fra disse omdømmeundersøkelsene er tatt med i vedlegg.

Det avholdes jevnlig arbeidsmiljøundersøkelser. Den siste undersøkelsen (2015) ga en god score på viktige måleparametere. Den var også en del bedre enn den forrige undersøkelsen (2013). Sykefraværet har de siste årene vært relativt lavt og innenfor selskapets mål.

2.10.3 DEPONERING AV AVFALL

Avfallsdeponering er regulert i kapittel 9 om deponering av avfall i avfallsforskriften fra 2004. Avfallsforskriften § 9-10 stiller krav om at ethvert deponi skal ha tilfredsstillende finansiell garanti eller tilsvarende sikkerhet for å sikre at forpliktelsene som følger av tillatelsen kan oppfylles. Det gjelder særlig forpliktelser til avslutnings- og etterdriftsarbeidet, da disse forpliktelsene oppstår på et tidspunkt hvor deponiet normalt har ingen eller svært begrensede driftsinntekter. Det vises generelt til SFT (Statens Forurensningstilsyn) sin veileder fra 2006 om krav til finansiell garanti for avfallsdeponier.

IVAR har en avfallsplass (deponiet på Sele). Deponiet ble lagt ned 16.07.09, men IVAR har fremdeles litt inntekter gjennom salg av deponigass. Nedleggelsen var i tråd med avfallsforskriften § 9-16. Myndighetenes intensjon med å legge ned avfallsdeponier var å få til en reduksjon i klimautslippene.³⁵ Iht. SFT sin veileder kan oppbygging av den finansielle garantien skje i form av fondsoppbygging i selskapet eller i de enkelte deltagerkommunene. For å imøtekomme kravene til finansiell garanti for avfallsdeponier opprettet IVAR i 2005 «Fond for stenging og etterdrift av deponiet på Sele».

Fylkesmannen har gitt IVAR tillatelse til avslutning og etterdrift av Sele (11.02.09). Tillatelsen har med krav som gjelder sluttildekking av deponiet, kontroll av sivevatn, deponigass mv. Det er stilt krav om økonomisk garanti for en periode på 30 år gjeldende fra stengingsdato (dvs. medio juli 2009). Ved utgangen av 2016 er det avsatt 3,58 millioner kroner til avslutnings- og etterdriftsarbeidet. Dette er en nedgang på 5,78 millioner kroner fra året før.

Beregninger av fondsbehovet ved utgangen av året

I forbindelse med årsoppgjøret foretar IVAR faglige vurderinger av framtidige, årlige gass-salgssinntekter på Sele fram til 2040. Samtidig gjøres det en tilsvarende vurdering av forventet nivå for etterdriftskostnader årlig fram til 2040. Ut fra de framtidige, forventede kontantstrømmene beregnes det en nåverdi som er det beløpet som skal stå i balansen pr. 31.12. Differansen føres som kostnad/inntekt det enkelte år. Vi har ikke ettergått denne beregningen. Men en slik beregning vil alltid måtte inneholde en del usikkerhetsmomenter.

³⁵ Det er fremdeles noen få avfallsfraksjoner som tillates deponert. Dette er avfallstyper som det ikke er hensiktsmessig å håndtere på annen måte enn ved deponering. Deponiforbudet vil imidlertid føre til at det i fremtiden ikke er behov for så mange deponier. I Sør-Rogaland er det Svåheia avfallsplass i Eigersund som tar i mot avfall unntatt deponiforbudet.

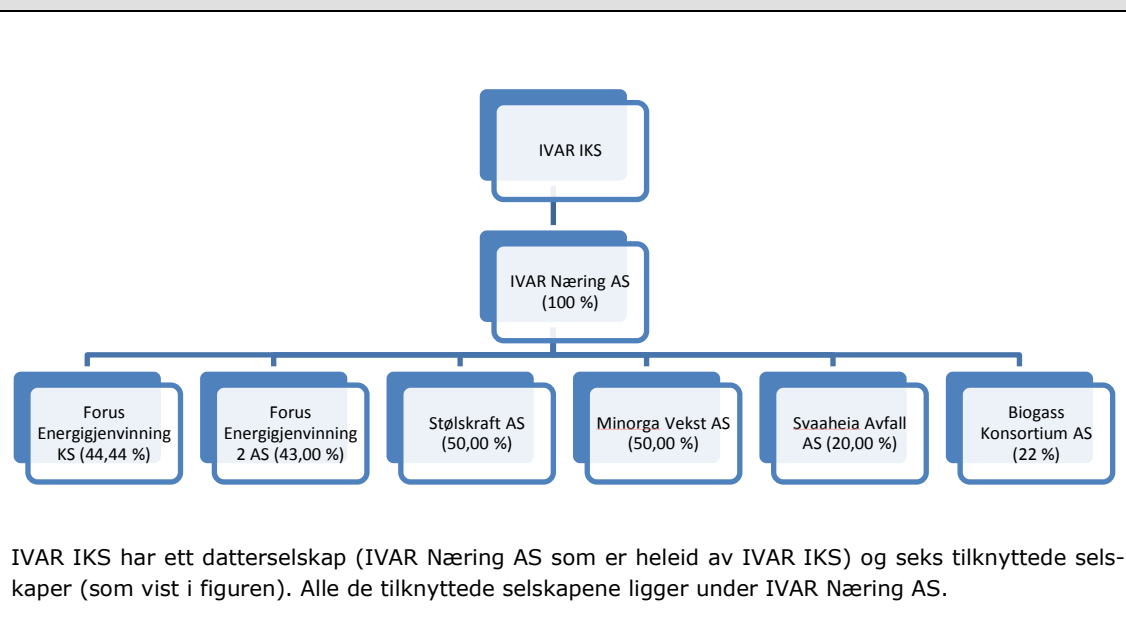
2.11 OPPFØLGING AV DATTERSELSKAP OG TILKNYTTETE SELSKAP

Vi ser her på IVAR sin eieroppfølging av selskapene og IVAR sin samhandling med datterselskapet og tilknyttede selskaper, samt samhandlingen mellom de to energigjenvinnings-selskapene. IVAR sine risikovurderinger før større investeringer og deltagelse i andre selskaper er omtalt i punkt 2.7. For de tilknyttede selskapene ser vi ikke på andre forhold enn det som følger av dette punkt. De tilknyttede selskapene har mange flere eiere enn eierkommunene i IVAR IKS. I tillegg har tre av selskapene også private eiere og hvor vi dermed ikke har innsynsrett. Dette gjelder bl.a. et av energigjenvinnings-selskapene.

IVAR SINE DATTERSELSKAP OG TILKNYTTETE SELSKAP

Datterselskaper er selskaper som er over 50 % eid/kontrollert av et annet selskap (morselskapet). Det vises til aksjeloven § 1-3. Som tilknyttet selskap regnes selskap hvor morselskapet har betydelig innflytelse. Betydelig innflytelse anses normalt å foreligge når morselskapet eier/kontrollerer minst 20 % av aksjene. Det vises til regnskapsloven § 1-4.

Figur 8 IVAR IKS - Morselskap, datterselskap og tilknyttede selskaper

- Det heleide datterselskapet IVAR Næring AS ble etablert i 1998, men selskapet ble ikke aktivt før i 2014. Aktivering av det heleide datterselskapet skyldes behovet for å få et bedre funksjons- og regnskapsmessig skille mellom IVAR sin selvkost- og næringsvirksomhet. All næringsvirksomhet og andelene i alle IVAR sine selskaper ble fra 2014 overført til IVAR Næring AS. IVAR sin samhandling med tilknyttede selskaper foregår dermed nå gjennom IVAR Næring AS.
- Deltagelse i andre selskaper er hjemlet i IVAR sin selskapsavtale. Det vises til selskapsavtalen § 3-4.

2.11.1 EIEROPPFØLGINGEN

IVAR SIN EIEROPPFØLGING AV DATTERSELSKAP OG TILKNYTTETE SELSKAP

Kontrollkriterier

Vi har ikke funnet sentrale kontrollkriterier for hvordan selve eieroppfølgingen av datterselskap og tilknyttede selskap skal foretas. Vår vurdering går da på opp mot om eieroppfølgingen synes tilfredsstillende ut fra reelle hensyn (rimelighet).

Eieroppfølgingen

IVAR har gjennomgående styrerepresentasjon i mor- og datterselskap. Begge selskapene har dessuten samme daglige leder. Gjennomgående styrerepresentasjon betyr at det er samme styremedlemmer i begge selskapene (konsernet). Som styre i IVAR Næring AS følger de også med de tilknyttede selskapene. Eierorgan (generalforsamling) i IVAR Næring AS er representantskapets leder.

Rapportering fra IVAR Næring AS og de tilknyttede selskapene var oppe som styresaker i IVAR Næring AS både i 2015 og 2016. Ved rapporteringen gis det en oversikt over selskapenes regnskaper og økonomi.

IVAR Næring AS - Aktivitet og resultater

Hovedstørrelser fra driftsregnskaper 2014-2016

Tabell 16 IVAR Næring AS - Driftsregnskaper 2014-2016 (tall i tusen kr)

	2014	2015	2016
Driftsinntekter	10 439	10 491	12 727
Driftskostnader	10 227	8 972	11 188
Driftsresultat	212	1 519	1 539
Netto finansposter	-782	820	4 963
Resultat før skatt	994	699	-3 424
Skattekostnad	1 435	1 080	1 434
Årsresultat	-441	-381	-4 858

Kommentarer til IVAR Næring AS sin aktivitet og resultater

IVAR Næring AS startet opp i 2014. Selskapet har svært liten aktivitet/omsetning. Det er ingen ansatte. Ansatte i IVAR IKS håndterer de oppgaver som går gjennom IVAR Næring AS. Det er heller ingen driftsmidler og anleggsmidler.

Selskapets årsresultater har i alle årene vært negative og årsresultatet var særlig dårlig det siste året. Egenkapitalen er på 71,5 millioner kroner ved utgangen av 2016. Det meste av dette gjelder investeringer i tilknyttede selskaper. Det vises til tabellen på neste side.

Tilknyttede selskaper - Årsresultater og status egenkapital**Årsresultater 2013-2016 og egenkapital pr. 31.12.16****Tabell 17 IVAR Næring AS - Tilknyttede selskaper 2013-2016 (tall i tusen kr)³⁶**

	IVAR	2013	2014	2015	2016	EK 2016
Forus Energigjenvinning KS	44,44 %	3 356	6 599	2 908	3 361	64 375
Forus Energigjenvinning 2 AS	43,00 %	-10 827	-7 336	-8 620	-7 837	65 738
Stølskraft AS	50,00 %	-39	-516	-378	-292	89 657
Minorga Vekst AS	50,00 %	-638	-1 378	-404	-2 783	2 820
Svaaheia Avfall AS	20,00 %	8 310	5 646	2 166	-5 000	6 136
Biogass Konsortium AS	22,00 %			4	-2	2 971
Sum tilknyttede selskaper		162	3 015	-4 324	-12 553	231 697
IVAR Næring AS sin andel		-1 841	-40	-2 371	-4 414	104 995

Kommentarer til de tilknyttede selskapenes årsresultater

Med unntak for Forus Energigjenvinning KS og til dels Svaaheia Avfall AS, har de årlige resultatene i de tilknyttede selskapene vært heller dårlige.

IVAR Næring AS sin andel av det samlede resultatet følger av selskapets eierandeler og føres i regnskapet under finansposter. Eierandelene varierer mellom 20-50 %. Av den grunn er det ikke et forholdsmessig samsvar hvert år mellom sum tilknyttede selskaper og IVAR Næring AS sin andel. For 2016 er det et samlet underskudd på 12,5 millioner kroner. IVAR Næring AS sin andel av dette underskuddet er på 4,4 millioner kroner. Det understrekes at tallene for 2016 er foreløpige.

Resultatene for de to energigjenvinningselskapene (to linjer i samme anlegg) er helt forskjellige. Dette skyldes at kapasiteten til linje 1 (KS'et) først fylles opp og at det ikke er nok leveranser til å utnytte hele anlegget. Kapasitetsfordelingen på linjene er nedtegnet i samarbeidsavtalen mellom selskapene. Det er ikke de samme eiere og eierandeler i de to energigjenvinningselskapene og kapasitetsfordelingen slår derfor ulikt ut for eierne. IVAR Næring AS har imidlertid omtrent samme eierandeler i de to selskapene (43-44,44 %). Den avtalte kapasitetsfordelingen skyldes at KS'et (det opprinnelige selskapet) ikke skulle komme dårligere ut økonomisk enn de var før samarbeidet. Energigjenvinningselskapene mottar både husholdnings- og næringsavfall og hvor det dermed er to forskjellige prisregimer (selvkost og næring). Hvordan dette praktisk håndteres i selskapene er ikke omfattet av denne selskapskontrollen.

Etableringen av og satsningen i de tilknyttede selskapene kan iht. IVAR ses på som samfunnsoppdrag fra eierkommunene. Det vises til mål og strategier i kommunenes klima- og miljøplaner.

³⁶ Tallene for 2013-2015 er endelige tall tatt fra Proff.no, mens tallene for 2016 er foreløpige tall tatt fra IVAR sin selskapsnote i årsregnskapet. IVAR Næring AS sin andel er beregnet av oss.

Vurderinger av IVAR sin eieroppfølging av datterselskap og tilknyttede selskap

Eieroppfølgingen av datterselskap og tilknyttede selskap foretas ved styresaker i datterselskapet. Det er der en jevnlig oppfølging av IVAR Næring AS, mens tilknyttede selskaper følges opp etter at de har avlevert årsberetninger og årsregnskaper.

Resultatene fra de tilknyttede selskapene har ikke vært gode for den perioden vi har sett på (2013-2016). Dette slår ut i IVAR Næring AS sine resultater ettersom selskapet må innarbeide sin andel av resultatene i sin egen drift. IVAR Næring AS har hatt underskudd i alle sine tre driftsår og utbetaling av utbytte til IVAR IKS har derfor ikke vært aktuelt. IVAR sin etablering og satsning i de tilknyttede selskapene skyldes imidlertid gjerne også klima- og miljøpolitiske mål fra eierkommunene til IVAR. Næringsformålet til IVAR Næring AS er dermed ikke så fremtredende. Dersom de dårlige resultatene fortsetter i årene som kommer, kan eierne måtte gå inn mer kapital eventuelt avvikle virksomheten dersom dette er et mulig alternativ.

2.11.2 SAMHANDLINGEN

IVAR SIN SAMHANDLING MED DATTERSELSKAP OG TILKNYTTETE SELSKAP

Nedenfor behandler vi et utvalg av avtaleforhold mellom IVAR, datterselskapet og tilknyttede selskaper. Det presiseres at vi i denne sammenheng ikke har gjennomført en fullstendig gjennomgang av de respektive avtaleforholdene. Vi kan således kun uttale oss med utgangspunkt i den informasjonen som har vært tilgjengelig og det bildet av situasjonen dette gir. Behandlingen vil ikke innebære en materiell vurdering av avtalene, men heller beskrive hvilke sentrale komponenter som er inntatt.

Kontrollkriterier (lovregler og KS sine anbefalinger)

Prinsippet om armlengdes avstand i aksjeloven §§ 3-8 og 3-9 innebærer at prisene som settes på konserninterne transaksjoner skal være i samsvar med det to uavhengige parter ville ha avtalt i sammenlignbare situasjoner. Videre vil det utfra generelle eierstyringsprinsipper og da særlig hensynet til minoritetsaksjonærer kunne argumenteres for at armlengdes avstand også skal gjelde i avtaler med tilknyttede selskaper.

KS anbefaler ulik styresammensetning i mor og datterselskap. Begrunnelsen for anbefalingen er å unngå rolleblandinger i konsernforhold, særlig ved eventuelle tilbud mellom selskapene. KS viser spesielt til at konsernstyret også utgjør eierorganet i datterselskap. Vi anser at mulige rolleblandinger og kan oppstå i det felles styret, ved at det ene selskapet får urettmessige fordeler ved sin samhandling med det andre selskapet.

Samhandlingen (utvalgte selskaper)

Vi har gjennomgått forholdet mellom IVAR IKS og IVAR Næring AS (konserninterne avtaler). Vi har også sett på forholdet mellom IVAR Næring AS og Biogass Konsortium AS samt mellom Forus Energigjenvinning KS og Forus Energigjenvinning 2 AS.

Når det gjelder styrerepresentasjon er dette for IVAR sin del omtalt foran under punkt 2.11.1. De tre øvrige selskapene har en annen styresammensetning enn IVAR IKS og er dessuten ikke datterselskap av IVAR IKS.

I forbindelse med overføring av eierandeler fra IVAR IKS til IVAR Næring AS i 2014 ble det utarbeidet en egen bekreftelse fra styret. Denne bekrefter at transaksjonen skjedde på forretningsmessige vilkår - slik aksjeloven § 3-8 i dette tilfellet krever - ettersom transaksjonen innebar mer enn en tiendel av aksjekapitalen til datterselskapet. Ekstern revisor har i brev til foretaksregisteret 12.06.2014 bekreftet mottatt tingsinnskudd (aksjer og eiendeler i tilknyttede selskaper). Dette var basert på verdsettelse av eiendelene 31.01.2014.

IVAR IKS sin samhandling/salg med IVAR Næring AS er omtalt i punkt 2.8 om selskapets praktisering av selvkostreglene. Kostnader (selvkost) i IVAR IKS knyttet til næringsaktiviteten identifiseres og faktureres IVAR Næring AS med et påslag på 7 % iht. avtale mellom partene. Årlig salg utgjør anslagsvis 10 millioner kroner.

Vurderinger av IVAR sin samhandling med datterselskap og tilknyttede selskap

IVAR har gjennomgående styrerepresentasjon i mor- og datterselskap. I utgangspunktet er dette uheldig av habilitetsgrunner. Det er imidlertid bare mindre transaksjoner og ingen anbud mellom selskapene. Transaksjonene faktureres med påslag for å ivareta prinsippet om armlengdes avstand. Det er heller ingen andre eiere i datterselskapet.

Gjennomgangen viser at IVAR har regulert sentrale forretningsmessige mellomværende i skriftlige avtaler. Vi har også sett eksempler på at hensynet til likebehandling mellom partene og prinsippet om forretningsmessige vilkår er uttrykt eksplisitt i flere av avtalene. I avtalen mellom Forus Energigjenvinning KS og Forus Energigjenvinning 2 AS er det også åpnet for at det kan gjøres justeringer underveis dersom utviklingen skulle vise seg å slå urimelig ut for en av partene. En slik bestemmelse vil kunne forhindre en skjevhet blant eierne i de respektive selskapene ettersom det er ulik eierstruktur mellom dem.

Videre synes de kommersielle betingelsene også å være behandlet og forankret i objektive og markedsmessige betingelser, herunder leienivå på fast eiendom og priser på håndtering av avfall.

I de avtalene som vi har gjennomgått kommer hensynet til partene til syne ved flere anledninger. Dette gjelder inngåelse av avtaler på markedsmessige vilkår, betydningen av likebehandling mellom partene og en balansert regulering av løpende avtaleforhold. På tross av det ikke er foretatt en fullstendig gjennomgang av alle avtaler, kan våre funn indikere at hensynet til armlengdes prinsipp er tilfredsstillende ivaretatt i selskapets samhandling med datterselskap og tilknyttede selskap.

2.12 SELSKAPETS OPPFØLGING AV KOMMUNENES EIERSTRATEGI

KONTROLLKRITERIER (KOMMUNENES EIERSTRATEGI OVERFOR IVAR)

Eierkommunene har konkrete mål med eierskapet i IVAR. Kommunene er imidlertid også opptatt av hvordan eierne og de styrende organ i selskapet realiserer de aktuelle målene. Eierne legger til grunn at IVAR sin virksomhet skal drives i samsvar med kommunenes overordnede prinsipper for eierstyring samt allment aksepterte retningslinjer for god eierstyring og selskapsledelse.

I eierstrategien er det listet opp disse 6 kravene:³⁷

- Åpenhet knyttet til kommunens eierstyring og IVAR sin virksomhet
 - Prinsippet om meroffentlighet
- Overholdelse av selvkostregelverket
- Forventninger til selskapets risikoeksponering
 - Den skal foregå etter en moderat risikoprofil
- Forventninger til IVAR sin forretningsdrift (samfunnsansvar)
 - Den skal foregå på en måte som er etisk, miljømessig og sosialt forsvarlig
 - Den skal implementere miljøvennlige løsninger innenfor VAR-sektoren
 - Iht. mål og strategier i kommunenes klima- og miljøplaner
- Godtgjøringen til styret og representantskapet holdes på et moderat nivå
- Forventninger til selskapets verdiskapning og samfunnsnytte
 - Bidra til regional utvikling som stimulerer til vekst i regionen.
 - Kontinuerlig videreutvikle tjenestene i tråd med kundenes behov

Det siste kravet som går på verdiskapning og samfunnsnytte er ikke omtalt i mandatet. Verdiskapning og samfunnsnytte er imidlertid en naturlig del av selskapets virksomhet som leverandør av samfunnskritiske tjenester på VAR-områdene, og det vil derfor være inkludert ellers i rapporten.

VURDERINGER AV SELSKAPETS OPPFØLGING AV KOMMUNENES EIERSTRATEGI

Selskapet følger opp kommunenes eierstrategi. Kravene i kommunenes eierstrategi er stort sett omfattet av andre problemstillinger i selskapskontrollen. Dette er da omtalt og vurdert andre steder i denne rapporten.

³⁷ Det vises til punkt 3.2 i eierstrategien (kommunene skal angi klare forventninger til selskapets forretningsdrift).

2.13 EIERNES OPPFØLGING AV IVAR

Vi har ikke her gått inn på kommunenes regler og rutiner i eierskapsoppfølgingen. Regler og rutiner i eierskapsoppfølgingen gjelder kommunenes samlede eierskapsforvaltning. Dette er omhandlet i egen prosjekter. Alle de kommuner vi reviderer har nylig gjennomført/vil snart gjennomføre prosjekter om eierskapsforvaltning.

2.13.1 EIEROPPFØLGINGEN

KONTROLLKRITERIER EIEROPPFØLGING (LOVREGLER OG SELSKAPSAVTALEN)

Deltakerne utøver sin myndighet i selskapet gjennom representantskapet. Representantskapet er selskapets øverste myndighet og behandler selskapets regnskap, budsjett og økonomiplan og andre saker som etter loven eller selskapsavtalen skal behandles i representantskapet. Som andre lovmessige saker nevnes spesielt representantskapets valg av styre og revisor. Kommunen skal utøve eierstyring i eierorganet og ikke gripe inn i styrets myndighetsområde og den daglige ledelsen av selskapene. Det vises til IKS-loven §§ 7, 13 og 14. I selskapsavtalen til IVAR fremgår det at representantskapet også skal vedta selskapets mål, gjøre ev. vedtak om å erverve, avhende eller pantsette fast eiendom samt gjøre vedtak om å foreta investeringer som er av vesentlig betydning for selskapet eller en eller flere av eierne. Det vises til selskapsavtalen § 12.

VÅR KONTROLL AV EIERNES OPPFØLGING

Vi ser her på hvordan eiernes oppfølging av IVAR er lagt opp. Vi har besvart spørsmålet ut fra gjennomgang av representantskapets oppgaver og myndighet iht. lovregler, selskapsavtalen, representantskapsaker samt egenerklæringer fra eierrepresentantene (representantskapet).

Representantskapsaker 2014-2016/2017

Det avholdes 2 faste møter i året. I tillegg kan det være ekstraordinære møter.

Representantskapet har 25 medlemmer med fordeling basert på eierandeler (folketall i de respektive kommuner), men slik at hver eierkommune får minst én representant hver, og slik at ingen kommune får flertall alene.

I perioden har det foruten rene lovmessige saker, vært saker som gjelder orienteringer om store investeringer, orientering om avfallsplanen (hovedplan for avfall/renovasjon), tilslutning til hovedplan for avløp, vedtak om investering av vesentlig betydning (det nye sorteringsanlegget) og fullmakt til selskapet til å inngå avtaler om grunnerverv (utvidelsen av Langevatn vannbehandlingsanlegg).

IVAR sin økonomiplan inneholder selskapets formål, visjon og hovedmål. For organisasjon og drift, vann, avløp og renovasjon er det tatt med status, utfordringer og strategier for områdene. For talloppstillingene er det tatt med de forutsetninger som disse bygger på. Vi har sett på økonomiplanene for 2016-2020 og 2017-2021.

Egenerklæringer fra eierrepresentantene (representantskapet)

Vi har stilt eierrepresentantene en del spørsmål vedrørende eieroppfølgingen. Det vises til tabell V1 i vedlegg. Vi har fått svar fra 13 av 25 medlemmer. Dette dekker 8 av 13 eierkommuner herunder de tre største.

Nedenfor har vi tatt med en oppsummering av eiernes svar på det som gjelder selskapets oppfølging av eierstrategien, eiernes evaluering av styret og politiske avklaringer før møter i eierorganet.

Tabell 18 IVAR IKS - Egenerklæringer representantskapet (utdrag)

Følger selskapet opp eierstrategien til eierkommunene?	Ja
Gjøres det av eierne evalueringer av styrets arbeid?	(Nei)
Er det politiske avklaringer forut for saksbehandlingen i eierorganet?	Ja
Foretas det instruering/binding av eierrepresentantene?	Ja
Er det skriftlige retningslinjer på området?	Ja

Kommentarer til svarene

- Svaret på selskapets oppfølging av eierstrategien gjelder vesentlige forhold i denne.
- Det er ikke noen formell vurdering av styret fra eierne samlet. Evalueringer av styrets arbeid vil kunne være aktuelt ved spesielle saker. Men det trenger ikke komme til uttrykk i noe dokument.
- Politiske avklaringer forut for eiermøter og instruering av eierrepresentanter blir brukt der det er relevant (ved viktige saker og til dels generelt ellers). Eierrepresentanten vil ellers være «bundet av» ev. politiske vedtak som kommunen måtte ha på området. Det er formannskapet/kommunestyret som kan gi politiske avklaringer forut for eiermøter og instruering av eierrepresentanter.
- Regler for eierstyringen fremkommer av kommunenes eierskapsmeldinger eller eierskapspolitiske plattformer.

Svarene fra eierrepresentantene var ganske entydige. Det var noen få andre svar enn det som står i oversikten. Det vil naturlig nok være en viss forskjell mellom de små og de store kommunene. Eieroppfølgingen fra de aller største kommunene er mer omfattende. Spørsmålene er ellers forstått litt forskjellig. Kommentarene til svarene dekker hovedtrekkene i nyansene.

Formelle eiermøter

Den direkte eierstyringen skal utøves gjennom det formelle eierorganet (møter i representantskapet). Eierstyringen og vedtakene som binder selskapet må gjøres i det lov-messige eierorganet.

Uformelle eiermøter og kontaktmøter

Eierstrategien overfor IVAR legger til rette for at det ved behov avholdes eiermøte der ordførere og rådmenn møter selskapets ledelse for drøfting av saker av uvanlig

art/stor betydning, og som selskapet er i utredning av. Eiermøtet har ingen beslutningsmyndighet. Eierne kan gi signaler/råd på veien frem mot at saken kommer til behandling i selskapets styrende organer og ev. politisk behandling i eierkommunene.

Kontaktmøter mellom selskapet og den enkelte eierkommune er informasjons-/ orienteringsmøter om virksomheten, om tjenester kommunen kjøper av selskapet, om kommunens langtidspaner mv. Slike kontaktmøter kan skje med politisk organ eller med kommunens ledelse og selskapets ledelse.

IVAR sin gjennomføring av uformelle eiermøter og kontaktmøter

IVAR vil ved saker av stor prinsipiell betydning herunder saker som selskapsavtalen krever skal behandles av eierne, inviterte seg selv (pr. brev) ut til alle kommunene for å orientere om sakene. Dette gjaldt f.eks. behovet for utvidelse av selskapets lånerammer i 2014 (som iht. selskapsavtalen skal godkjennes av eierne). Deltagere fra kommunene er som regel ordfører, rådmann og senioransatte fra økonomi og/eller teknisk etat.

IVAR har i helt spesielle anledninger tillyst «eiermøter» hvor alle eierkommunene har vært invitert med ordfører og rådmann. Et slikt eiermøte ble i 2010 avholdt i forbindelse med sak om ny organisasjonsform for IVAR (omdanning til AS). Slike møter er av orienterende art og kommunene kan koordinere sin videre behandling i respektive formannskap og kommunestyre og gi mandat til sine representantskapsmedlemmer.

IVAR har som mål å ha minimum ett kontaktmøte med hver av eierkommunene hvert år. IVAR er på tilbudssiden, men det er opp til den enkelte kommune å prioritere dette. Med de 6 kommunene som IVAR har samarbeidsavtaler, kan det gjerne bli flere møter pr. år. Kommunene velger selv i stor grad ønsket form.

Rådmannens rolle ved eieroppfølgingen

Rådmannen bistår eierrepresentantene med faktaopplysninger og nødvendige faglige avklaringer ved behov. Dersom det er behov for avklaringer/utredninger på tvers av kommunene, gis oppgaven til rådmennene ved den administrative interkommunale eierskapsgruppen.

VURDERINGER AV EIEROPPFØLGINGEN

Eierne sin styring skal skje gjennom selskapets eierorgan som er representantskapet. Representantskapet har behandlet ordinære lovmessige saker. De har også behandlet fullmakt ved grunnverv og særlig store investeringer slik selskapsavtalen krever. I tillegg har de fått orienteringer om hovedplaner på VAR-områdene og store investeringer. Vi har i punkt 2.2 anmerket at de ikke har fått kommunenes felles eierstrategi som orientering og anbefalt at dette gjøres.

Politiske avklaringer forut for eiermøter og instruering av eierrepresentanter blir brukt av formannskapet/kommunestyret der det er relevant (ved viktige saker og til dels generelt ellers). Eierrepresentanten vil ellers være «bundet av» ev. politiske vedtak som kommunen måtte ha på området.

Eierstyring kan kun skje gjennom representantskapet. Det avholdes også uformelle eiermøter med ordfører og rådmenn og kontaktmøter med den enkelte eierkommune. Kontaktmøter med den enkelte eierkommune gjelder en generell orientering om selskapets virksomhet.

Uformelle eiermøter representerer både fordeler og ulemper. På den ene side er det ønskelig at eierne, både på politisk og administrativt nivå, er godt informert om de vesentligste strategiske problemstillingene i et viktig selskap der kommunen har eierinteresser. På den annen side er det en viss fare for undergraving av styrets stilling dersom det på møtene fra eiernes side gis uttrykk for styrende synspunkter.

2.13.2 REPRESENTANTSKAPETS GODTGJØRELSE

Representantskapet fastsetter sin egen godtgjørelse etter forslag fra styret. Utbetalingen foretas av selskapet. Det vises til selskapsavtalen § 12-2. Representantskapets godtgjørelse er på 193.450 kroner for 2016.

I kommunenes eierstrategi står det mer om representantskapets godtgjørelse: «Siden godtgjøringen skal utbetales av selskapet, bør ikke representantskapet vedta en høyere godtgjøring enn styrets forslag. Representantskapet kan vedta en lavere godtgjøring. Denne ordningen anses ikke som problematisk ut ifra lojalitetshensyn.»

Vurderinger av representantskapets godtgjørelse

KS anbefaler at eierkommunene fastsetter og utbetaler representantskapets godtgjørelse. I IVAR ligger dette under selskapet selv. Representantskapets godtgjørelse skal imidlertid normalt holde seg innenfor styrets forslag. Godtgjørelsen skal også være moderat. Vi anser dette tilstrekkelig for å sikre habiliteten til eierrepresentantene.

2.13.3 EIERNES VALG AV STYRE

KONTROLLKRITERIER STYREVALG (KS SINE ANBEFALINGER)

Styrevalg - spesielt for viktige selskaper - bør foretas gjennom valgkomite og hvor habilitets- og kompetansevurderinger blir tillagt vekt. I styrene skal det løses oppgaver til beste for selskapenes utvikling og i samsvar med eiernes krav. Det vises til KS sine anbefalinger nr. 9, 10 og 15. Habilitet i denne sammenheng gjelder generell habilitet.

BRUK AV VALGKOMITE VED STYREVALGET I IVAR

Bruk av valgkomite ved styrevalg er ikke avtalefestet i selskapsavtalen/eierstrategien til IVAR. Valgkomite blir imidlertid nå benyttet ved styrevalget i IVAR. Den tar også med valget av leder og nestleder for representantskapet.

Kommunenes eierstrategi krever at det skal foretas habilitets- og kompetansevurderinger av foreslåtte styrekandidater, jf. eierstrategiens punkt 2.2 om retningslinjer for styresammensetning med momenter som skal vektlegges.

Selskapsavtalen § 9 om fordeling av styremedlemmer på eierkommunene er førende for valgkomiteen. I tillegg kommer aksjelovens bestemmelser for kjønnsfordelingen.

Det er praksis i IVAR at representantskapet etter kommunevalget velger valgkomite etter forslag fra representantskapets leder. Styrevalget skjer ved at valgkomiteens leder på grunnlag av kontakt med de politiske miljøene i eierkommunene legger fram forslag til styrekandidater. Ved valgkomiteens innstilling på styrekandidater er det ikke skriftlige vurderinger av styrekandidatens erfaring, kompetanse og habilitet.

VURDERINGER AV EIERNES VALG AV STYRE

Valgkomiteen for IVAR har ikke med skriftlige begrunnelser ved innstillingen på styrekandidater. Slike begrunnelser kan i varierende grad ligge hos eierkommunene i forbindelse med deres innspill til valgkomiteen på egne styrekandidater.

Vi ser det som vesentlig at valgkomiteen på selvstendig grunnlag gjør egne skriftlige vurderinger ved innstillingen på styrekandidater. Dette gjelder spesielt for selskaper med en slik betydning/viktighet som IVAR. Valgkomiteen vil i dette arbeidet kunne bygge på skriftlig materiell fra kommunene mht. styrekandidatenes erfaring, kompetanse og habilitet.

Anbefaling

- Valgkomiteen for IVAR bør selv skriftlig begrunne sitt forslag ved innstillingen på styrekandidater.

2.14 STATUS PÅ GODT KOMMUNALT EIERSKAP

KS har utarbeidet en kommunal variant av prinsipper for godt eierskap. Det som gjelder selskapets og eiernes oppfyllelse av anbefalingene fra KS er dekket av vår kontroll. Vi tar her med en gruppert oversikt over KS sine anbefalinger og status for selskapet (IVAR) og kommunene (eierne). Forholdene er også stort sett omtalt foran i rapporten.

Tabell Godt kommunalt eierskap - Selskapet og eierne - Anbefalinger KS (november 2015)³⁸			
Anbefaling om eierskap mv	IVAR	Eierne	Nærmere kommentarer
Nr 1 Obligatorisk opplæring av og informasjon til folkevalgte (om eierskap og ulike roller)		IA	Det er ikke aktuelt ved denne selskapskontrollen, jf. kommentarer til anbefalingene.
Nr 2 Vurdering og valg av selskapsform		Ja	IKS-formen kan anses godt tilpasset for virksomheter som håndterer kommunale oppgaver i egenregi for eierne (deltakerne) og hvor det ellers ikke er aktuelt med fortjeneste/utbytte.
Nr 3 Fysisk skille monopol og konkurransevirkosomhet	Ja		Selskapets konkurranseutsatte næringsvirksomhet er skilt ut for seg i et eget heleid datterselskap.
Nr 4 Utarbeidelse av eierskapsmeldinger		IA	Det er ikke aktuelt ved denne selskapskontrollen, jf. kommentarer til anbefalingene.
Nr 5 Utarbeidelse og revidering av styringsdokumenter (eierne)		Ja	Det er utarbeidet selskapsavtale og felles eierstrategi.
Nr 6 Eiermøter (uformelle møter eierne og selskapet)	Ja	Ja	Det avholdes ved behov uformelle eiermøter mellom selskapet og eierne. Fra selskapet deltar styreleder og daglig leder. Fra kommunene deltar ordførere og rådmenn.
Nr 7 Eierorganets sammensetning og funksjon (representantskapet)		IA	Det er ikke aktuelt ved denne selskapskontrollen, jf. kommentarer til anbefalingene.
Nr 8 Gjennomføring av representantskapsmøter	Ja	Ja	Det avholdes representantskapsmøter iht. lovreglene.
Nr 9 Sammensetningen av styret		?	Styrets kompetanse skal sees i lys av selskapets formål. Dette gjelder styrets samlede kompetanse (som kollegialt organ). Valgkomiteen for IVAR har ikke med skriftlige begrunnelser ved innstillingen på styrekandidater.
Nr 10 Valgkomite og styreutnevning		(Nei)	Det benyttes valgkomite for styreutnevningen. Valgkomiteen velges av representantskapet. Valgkomiteen for IVAR har ikke med skriftlige begrunnelser ved innstillingen på styrekandidater
Nr 11 Kjønnsmessig balanse i styrene		Ja	Eiernes kjønnsrepresentasjonen er i samsvar med IKS-loven § 10 (som henviser til aksjeloven § 20-6).
Nr 12 Rutiner for å sikre riktig kompetanse i selskapsstyret	(Ja)		Styret har utarbeidet styreinstruks. Styret var i gang med å foreta en skriftlig egenvurdering.
Nr 13 Styresammensetning i konsernmodell	(Ja)		Gjennomgående styrerepresentasjon i mor- og datterselskap. Det er her mindre transaksjoner, men ingen anbud mellom selskapene.
Nr 14 Oppnevning av vararepresentanter (til styret)		(Ja)	Det er personlig vararepresentant for hvert faste styremedlem. (KS anbefaler numerisk vara for å sikre kontinuitet og kompetanse i styret.)
Nr 15 Habilitetsvurderinger	Ja	?	Valgkomiteen for IVAR har ikke med skriftlige begrunnelser ved innstillingen på styrekandidater. Inhabilitet ved enkeltsaker vil kunne oppstå fra tid til annen. Selskapet har rutiner for å håndtere dette.

³⁸ De enkelte anbefalingene fra KS kan ha med flere forhold. Vi har i oversikten tatt med det vi anser mest viktig.

Nr 16 Godtgjøring av styreverv (og enkelte andre forhold)	Ja	(Ja)	Samlet godtgjørelse til styret er på 454 tusen kroner for 2016. Ingen i styret har særskilte avtaler med/oppgaver for selskapet (utover styrevervet). Selskapet/styret har vurdert styreansvarsforsikring som ikke nødvendig. Representantskapet fastsetter sin egen godtgjørelse etter forslag fra styret.
Nr 17 Registrering av styreverv	(Nei)	(Nei)	Alle eiernes styremedlemmer er registret i KS sitt styrevervregister som folkevalgt. Men det er kun styreleder som også har registrert styrevervet i IVAR. Selskapet er medlem av KS Bedrift.
Nr 18 Arbeidsgivertilhørighet i selvstendige rettssubjekter	Ja		
Nr 19 Etske retningslinjer	Ja		Selskapet har utarbeidet etiske retningslinjer.
Nr 20 Særlig om administrasjonssjefens rolle i kommunale foretak		IA	Dette er ikke aktuelt ved denne selskapskontrollen, jf. kommentarer til anbefalingene.
NR 21 Utøvelse av tilsyn og kontroll (kontrollutvalgets rolle)		IA	Dette er ikke aktuelt ved denne selskapskontrollen, jf. kommentarer til anbefalingene.

Kommentarer til anbefalingene

Anbefalingene er utviklet av KS Eierforum (nå inngått i KS sin ordinære virksomhet) og justeres og revideres etter behov. De dekker i utgangspunktet områder som ligger i en gråson mellom lovregulering og etablert praksis. Anbefalingene gjelder aksjeselskaper (AS), interkommunale selskaper (IKS) og foretak etter kommunelovens kapittel 11. Men de kan selvsagt også brukes/tilpasses ved andre selskapsformer.

Ja betyr at forholdet er i orden, mens nei betyr at forholdet ikke er i orden. Parenteser er brukt når et forhold er delvis i orden, eller det er uklart i hvilken grad dette er tilfelle. Det er brukt skjønn om forholdet skal klassifiseres som (Ja) eller (Nei).

De tre anbefalingene som går på obligatorisk opplæring av og informasjon til folkevalgte, utarbeidelse av eierskapsmeldinger samt eierorganets sammensetning og funksjon ser vi på samlet for alle selskaper tilhørende en kommune ved såkalte eierskapsforvaltningsprosjekter. Alle de kommuner vi reviderer har nylig hatt/vil snart ha eierskapsforvaltningsprosjekter. Anbefalingen som gjelder kommunale foretak er naturlig nok kun aktuell for kommunale foretak. Den siste anbefalingen går på kontrollutvalgets rolle ved selskapskontroller.

Vi har i vedlegg tatt med en nærmere oversikt over de 21 anbefalingene.

VEDLEGG

Om selskapskontroll

Selskapskontroll er hjemlet i kommuneloven [§ 77 nr. 5](#) og for øvrig nærmere omtalt i forskrift om kontrollutvalg [kapittel 6](#) (§§ 13 – 15). Innholdsmessig deles selskapskontroll i to komponenter:

- *Eierskapskontroll* er den obligatoriske delen av selskapskontroll, jf. forskrift om kontrollutvalg § 14 første ledd. Den omfatter kontroll med forvaltningen av (fylkes-)kommunens eierinteresser, herunder å kontrollere om den som utøver eierinteressene gjør dette i samsvar med (fylkes-)kommunens vedtak og forutsetninger.
- *Forvaltningsrevisjon* er den frivillige delen av selskapskontroll, jf. forskrift om kontrollutvalg § 14 andre ledd, og er nærmere omtalt i forskrift om revisjon [kapittel 3](#) (§§ 6 – 8), jf. forskrift om kontrollutvalg [kapittel 5](#) (§§ 9 – 12) og [RSK 001](#) Standard for forvaltningsrevisjon. Den omfatter systematiske vurderinger av økonomi, produktivitet, måloppnåelse og virkninger ut fra fylkestingets/kommunestyrets vedtak og forutsetninger, jf. forskrift om revisjon § 7 første ledd.

En selskapskontroll av ett selskap vil omfatte dette selskapet og heleide datterselskaper. Andre datterselskaper og tilknyttede selskaper vil bli omtalt, men i utgangspunktet ikke spesielt kontrollert. Dette kommer an på hvilken drift/funksjon som er lagt i disse selskapene og hva som fremgår av mandatet. IVAR IKS har ett datterselskap (heleid) og seks tilknyttede selskaper. Vi ser denne gang på alle disse selskapene.

Rogaland Revisjon IKS utfører selskapskontroll på oppdrag fra kontrollutvalget i (fylkes)kommunene. Denne selskapskontrollen er utarbeidet av forvaltningsrevisor Rune Eskeland under ledelse av fagansvarlig for forvaltningsrevisjon og selskapskontroll Bernt Mæland og revisjonsdirektør Cicel Aarrestad. Mandat for gjennomføring av prosjektet ble vedtatt av alle de 13 eierkommunene i tidsrommet april-juni 2016.

Kontrollkriterier

Kontrollkriteriene er krav eller forventninger som revisjonen bruker for å vurdere funnene i undersøkelsene. Kontrollkriteriene skal være begrunnet i, eller utledet av, autoritative kilder innenfor det reviderte området, f.eks. lovverk og politiske vedtak.

I denne kontrollen er i hovedsak følgende kriterier anvendt:

- Lovregler om interkommunale selskaper
- Lovregler om beredskap på VAR-området
- Lovregler om selvkost for VAR-tjenester
- Retningslinjer for beregning av selvkost for kommunale betalingstjenester
- Veileder for beregning av kommunale avfallsgebyr
- Aksjelovens kapittel 4 om Transaksjoner mellom selskapet og aksjeeiere mv.
- Lovregler om offentlige anskaffelser og offentlighet
- Forvaltningsloven og lovregler om arbeidsmiljø
- Selskapets selskapsavtale
- Selskapets tjenesteavtale med eierkommunene
- Samarbeidsavtaler med enkelte eierkommuner
- Kommunenes eierstrategi overfor IVAR IKS (2012)
- Sammenligninger med andre selskaper ut fra KOSTRA og benchmarking
- KS Anbefalinger om eierstyring, selskapsledelse og kontroll (2015)

På IVAR sine nettsider er det mye informasjon om selskapets virksomhet. Lovregler ligger på Lovdata sine nettsider, mens anbefalinger om eierstyring, selskapsledelse og kontroll ligger på KS sine nettsider.

Metode og kilder

Rapporten bygger på informasjon fra selskapets styre og administrasjon/ledelse. Vi har dessuten benyttet informasjon fra eierne (representantskapet). I tillegg kommer direkte kontroller, dokumentgranskning og informasjon fra andre.

Vi har avholdt oppstartsmøte 09.09.16 med styreleder og administrasjonen/ledelsen i selskapet. Vi har innhentet dokumentasjon fra selskapet og fra selskapets nettsider. Selskapet er ellers kontaktet underveis når det har vært behov for å avklare forhold. Kontaktperson har da vært avdelingsleder for økonomi og administrasjon. Det er innhentet egenerklæringer fra eierne (representantskapet) og de enkelte styremedlemmene.

Eiernes oppfølging av selskapet (eierskapsoppfølgingen)

Formelt utøves kommunenes eierskap gjennom deres valgte representanter til selskapets øverste organ, representantskapet. Eierskapskontrollen skal som nevnt vurdere om den som utøver kommunenes eierinteresser i selskaper gjør dette i samsvar med bystyrets/kommunestyrets vedtak og forutsetninger. Følgelig har vi spurt disse eierrepresentantene når det gjelder informasjon om eieroppfølgingen.

Våre spørsmål i egenerklæringen var:

Tabell V1 Spørsmål til eierne om deres eieroppfølging

1. Hvilke rutiner for rapportering til eierne av virksomheten er utarbeidet? 2. Hvilke målformuleringer, verdidokumenter og retningslinjer har eierne utarbeidet? 3. Følger selskapet opp eierstrategien til eierkommunene? 4. Gjøres det av eierne evalueringer av styrets arbeid? 5. Hvordan utøves eierskapet gjennom representantskapet? a. Politiske avklaringer forut for saksbehandlingen i eierorganet b. Instruering/binding av eierrepresentantene c. Skriftlige retningslinjer på området 6. Har eierne definert kriterier for valg og sammensetning av styret i selskapet (herunder om habilitets- og kompetansekrav)? 7. Har det vært brukt valgkomité og hvor habilitets- og kompetansevurderinger var inkludert? 8. Hva slags rolle spiller rådmennene ved oppfølging av virksomheten?	

KS Anbefalinger om eierstyring, selskapsledelse og kontroll

Som en del av selskapskontrollen ser vi på det som står i KS sine anbefalinger og hvordan dette er fulgt opp av eierne og selskapet. KS har siden 2009 utarbeidet anbefalinger om eierstyring, selskapsledelse og kontroll. Siste versjon er fra november 2015 og inneholder 21 anbefalinger. Under hver anbefaling er det gjerne flere forhold som tas opp og anbefales.

Anbefalingene er utviklet av KS Eierforum (nå inngått i KS sin ordinære virksomhet) og justeres og revideres etter behov. De dekker i utgangspunktet områder som ligger i en gråsoner mellom lovregulering og etablert praksis. Anbefalingene ligger på KS sine nettsider.

Anbefalingene gjelder aksjeselskaper (AS), interkommunale selskaper (IKS) og foretak etter kommunelovens kapittel 11. Men de kan selvsagt også brukes/tilpasses ved andre selskapsformer.

Dokumentliste

Vi henviser til følgende kilder:

Lovregler mv. for selskapet (konsernet)

- Lov om interkommunale selskaper av 29. januar 1999
- Lov om aksjeselskaper av 13. juni 1997
- Lov om årsregnskap mv. (regnskapsloven) av 17. juli 1998
- Lov om vern mot forurensninger og om avfall (forurensningsloven) av 13. mars 1981
- Forskrift om begrensning av forurensning (forurensningsforskriften) av 1. juni 2004
- Forskrift om gjenvinning og behandling av avfall (avfallsforskriften) av 1. juni 2004
- Forskrift om vannforsyning og drikkevann (drikkevannsforskriften) av 4. desember 2001
- Lov om offentlige anskaffelser av 16. juli 1999
- Forskrift om offentlige anskaffelser av 7. april 2006
- Forskrift om innkjøpsregler i forsyningssektorene av 7. april 2006
- Fornyings- og administrasjonsdepartementet: Veileder til reglene om offentlige anskaffelser fra november 2006 (sist oppdatert desember 2013)
- Lov om rett til innsyn i dokument i offentlig verksemd (offentleglova) av 19. mai 2006
- Forskrift til offentliglova (offentlegforskrifta) av 17. oktober 2008
- Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven) av 17. juni 2005
- Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) av 10. februar 1967
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet: Retningslinjer for beregning av selvkost for kommunale betalingstjenester (H-3/14)
- Miljødirektoratet: Veileder Beregning av kommunale avfallsgebyr (M-258/2014)
- Kommunal- og regionaldepartementet: Spørsmål om habilitet i AS og IKS (Svar av 20.09.13 til NKRF)

Dette er også omtalt i rapporten (men ikke som kontrollkriterier): Ny drikkevannsforskriften samt ny lov og nye forskrifter om offentlige anskaffelser. Alt dette er gjeldende fra 01.01.2017. Ny veileder om offentlige anskaffelser er under arbeid hos Nærings- og fiskeridepartementet.

Eierstrategi/eierstyring og selskapsledelse

- KS (2015): Anbefalinger om eierstyring, selskapsledelse og kontroll - utgave november 2015
- NIBR (2015): Kommunale selskap og folkevalgt styring gjennom kommunalt eierskap
- Telemarksforskning-Bø (2008): Eierskap - Behov og muligheter for politisk styring av selskaper og samarbeid i kommunene (rapport utarbeidet for KS)
- Kommuneforlaget (2011): Kommunalt eierskap - roller, styring og strategi av Vibeke Resch-Knudsen
- Kommuneforlaget (2012): Styring av kommunalt eide selskaper av Vibeke Resch-Knudsen
- KS Hovedstyret (2010): Nødvendig med et aktivt kommunalt eierskap
- NKRF (2012): Selskapskontroll - fra a til å (praktisk veileder) med vedlegg

IVAR IKS (herunder det heleide IVAR Næring AS og de tilknyttede selskapene)

- IVAR IKS sine nettsider
- Selskapsavtale for IVAR IKS (vedtatt av alle eierkommunene)
- Tjenesteavtale mellom IVAR IKS og eierkommunene: Avtale om levering av vannforsyning, avløps-tjenester og renovasjonstjenester
- Samarbeidsavtale mellom IVAR IKS og Time kommune
- Oversikt over IVAR IKS sine strategiplaner (handlingsplaner)
- Styreinstruks for IVAR IKS (21.11.08)
- Mal/innholdsfortegnelse for styrets egenrevisering
- Stillingsbeskrivelse for daglig leder i IVAR
- Styreprotokoller fra IVAR IKS 2014-2016/2017
- Styreprotokoller fra IVAR Næring AS 2014-2016/2017
- Selskaps hovedplaner og beredskapsplaner på VAR-områdene

- NVE Norges vassdrags- og energidirektorat: Tilsynsrapporter 2014-2016
- Mattilsynet: Tilsynsrapporter 2014-2016
- ISO sertifisering for kvalitetssystem (NS-EN ISO 9001:2008)
- ISO sertifisering for miljøstyringssystem (NS-EN ISO 14001:2004)
- Selskapets anskaffelsesstrategi 2014-2017
- Selskapets etiske retningslinjer
- Konserninterne og interne avtaler
- Selskapets omdømmeundersøkelser 2015
- Norsk Vann: Benchmarking for vann- og avløpstjenestene 2015 (Bedre VANN)
- IVAR IKS: Årsberetninger, årsregnskaper og revisjonsberetninger for 2013-2016
- IVAR IKS: Økonomiplaner for 2016-2020 og 2017-2021
- IVAR Næring AS: Årsberetninger, årsregnskaper og revisjonsberetninger for 2013-2016
- Årsresultater for de tilknyttede selskapene 2013-2016

Eierkommunene

- Stavanger kommunes eierstrategi overfor IVAR IKS (bystyret sak 81/12 fra 10.09.12)
- Sandnes kommunes eierstrategi overfor IVAR IKS (bystyret sak 126/12 fra 23.10.12)
- Sola kommunes eierstrategi overfor IVAR IKS (kommunestyret sak 68/12 fra 01.11.12)
- Klepp kommunes eierstrategi overfor IVAR IKS (kommunestyret 77/12 fra 12.11.12)
- Hå kommunes eierstrategi overfor IVAR IKS (kommunestyret sak 56/12 fra 18.10.12)
- Time kommunes eierstrategi overfor IVAR IKS (kommunestyret sak 73/12 fra 06.11.12)
- Gjesdal kommunes eierstrategi overfor IVAR IKS (kommunestyret sak 95/12 fra 01.10.12)
- Randaberg kommunes eierstrategi overfor IVAR IKS (kommunestyret sak 86/12 fra 04.10.12)
- Protokoller fra representantskapet i IVAR IKS 2014-2016/2017

Andre kilder

- Nettsider til Brønnøysundregistrene (BR)
- Nettsider til Proff.no
- Nettsider til Mattilsynet
- Nettsider til Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE)
- Nettsider til Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB)
- Nettsider til Norsk Vann
- Nettsider til Avfall Norge
- Tilbakemelding fra IVAR sin eksterne revisor (KPMG)
- Stavanger Aftenblad: Oppslag om IVAR IKS i årene 2013-2016/2017
- Rogaland Revisjon IKS (2010): IVAR IKS - En kontroll av forvaltningen og utøvelsen av eierinteressene - Rapport selskapskontroll datert mars 2010
- Rogaland Revisjon IKS (2014): Eierskapsforvaltning i Stavanger kommune - Rapport datert mars 2014
- Rogaland Revisjon IKS (2014): Eierskapsforvaltning i Sandnes kommune - Rapport datert juni 2014

Oversikt over IVAR sine selskaper

Oversikt pr. mars/april 2017

Morselskap, datterselskap og tilknyttede selskaper

Vedtektsfestet formål og IVAR sine eierandeler

IVAR IKS (morselskap)

Leverer drikkevann til eierkommunene, motta og behandle avløpsvann fra eierkommunene, samt å motta og behandle avfall fra eierkommunene. Selskapet kan også påta seg andre arbeidsoppgaver eierne og selskapet måtte bli enige om. Selskapet kan inngå samarbeidsavtaler med kommuner, andre selskaper og virksomheter. Selskapet kan delta på eiersiden i andre selskaper, når dette ligger innenfor de rammer kommuneloven og eventuelle andre lover/forskrifter angir for kommunens deltakelse i selskaper/forretningsdrift.

Datterselskap

IVAR Næring AS (Eid av IVAR IKS med 100 %)

Drive forretningsvirksomhet innenfor, eller i tilknytning til, fagområdene vann, avløp eller renovasjon. Selskapet skal i tillegg drive med næringsutvikling, herunder kunne eie aksjer i andre selskaper, og hva ellers som står i naturlig forbindelse med dette.

Tilknyttede selskaper (seks selskaper)

Forus Energigjenvinning KS (Eid av IVAR Næring AS med 44,44 %)

Bygge, eie og drive anlegg for produksjon og salg av fornybar energi basert på avfallsforbrenning for levering til fjernvarme og andre formål. Utvikling av annen lønnsom forretningsvirksomhet basert på selskaps kjernevirksomhet, ressurser og kompetanse.

Forus Energigjenvinning 2 AS (Eid av IVAR Næring AS med 43,00 %)

Forbrenning av husholdnings- og næringsavfall for produksjon og salg av energi. Selskapets hovedformål er å sikre tilstrekkelig regional behandlingsskapasitet for kommunenes restavfall fra husholdningen. Kommunene er her representert ved eierne av Forus Energigjenvinning 2 AS.

Stølskraft AS (Eid av IVAR Næring AS med 50,00 %)

Utbygging av vannkraft og produksjon av elektrisk kraft samt hva som dermed står i forbindelse. Selskapet skal videre kunne delta i andre selskaper.

Minorga Vekst AS (Eid av IVAR Næring AS med 50,00 %)

Omsette organiske gjødselprodukter basert på fiberrest fra biogassanlegg, husdyrgjødsel og andre organiske avfallsprodukter. Selskapet kan også foredle og omsette organiske avfallsprodukter mot andre markedssegmenter som produksjon av jordforbedringsmidler og vekstjord.

Svaaheia Avfall AS (Eid av IVAR Næring AS med 20,00 %)

Avfallsbehandling og gjenvinning, herunder deponi for ordinært avfall, samt hva hermed står i forbindelse.

Biogass Konsortium AS (Eid av IVAR Næring AS med 22,00 %)

Eierskap i selskaper som driver med utvikling av konsepter og piloter, kvalifisering av teknologi og utstyr samt rådgivning innen distribuert biogassproduksjon og dertil hørende virksomhet.

Oversikt over IVAR sine strategiplaner (handlingsplaner)

Oversikten fremkommer av nedenstående tabell.

Tabell V2 Oversikt over IVAR sine strategiplaner (handlingsplaner)

Strategiplaner (handlingsplaner)

- Selskapsavtale
- Eierstrategi dokumenter
- Tjenesteavtale

- Regionalplan for energi og klima for Rogaland
- Fremtidige energi og varmeløsninger for Nord-Jæren
- Statlige føringer (FMR, NVE, Departementer, Direktorat, etc.) + samsvarevalueringer (Ref. sertifisering ISO 9001 og 14001)

- Styre- og representantskapsvedtak
- Handlinger i tråd med vedtatt Visjon og Hovedmål (se nedenfor under IVAR sin visjon)
- Sikre Kapasitet, Kvalitet, Sikkerhet, Beredskap 24/7/365 i tråd med konsesjoner, lover, regler og tillatelser
- Beste verdi-, ressurs- og miljøforvaltning

- Hovedplan vann
- Hovedplan avløp
- Hovedplan avfall (renovasjon)

- Sikkerhet og beredskapsplaner
- Risiko og sårbarhetsanalyser

- Økonomiplan (4-årig med rullering hvert år), med investeringsprogram

- Ledelsens gjennomgang
- Strategisamling 2 ganger pr. år (IVAR ledelse)
- Strategisamling 1 gang årlig med styret
- På tilbudssiden med informasjon til styre og representantskap
- Benchmarking/Beste praksis/Norsk Vann/Avfall Norge
- Agere i samsvar med vedtatte verdier
- Regelmessig dialog med eiere, politisk og administrativt (strategi, planer, teknologi, økonomi og finans)
- Utvidede avtaler med enkeltkommuner
- Årsrapport

IVAR IKS sin visjon

IVAR IKS skal sikre regionen markedets mest konkurransedyktige VAR-tjenester

Denne visjonen skal selskapet strekke seg mot gjennom de etablerte hovedmålsettingene:

- Utvikle og utvide tjenesteleveransene i regionen
- Være garantist for utvikling, kvalitet og miljø
- Ha en prisutvikling lavere enn KPI
- Være en sterk merkevare med et godt omdømme
- Være en aktiv medspiller for regional utvikling
- Være en attraktiv og utfordrende arbeidsplass basert på kompetanse
- Være basert på sunne etiske prinsipper
- Være i fremste rekke når det gjelder HMS

Stavanger kommunes eierstrategi overfor IVAR

Vedtatt av bystyret 10.09.12

2. Mål og strategier for Stavanger kommunes eierstyring

2.1 Stavanger kommune skal være en aktiv eier

Det er stor variasjon i målene som ligger til grunn for Stavanger kommunes engasjement i kommunale selskap. En klar målangivelse overfor selskapet kombinert med en aktiv eieroppfølging er en sentral forutsetning for at kommunen kan realisere målene med eierposisjonen. Stavanger kommune skal sikre en aktiv eieroppfølging av IVAR gjennom følgende strategier;

- angi klare rammer for IVARs virksomhet i selskapsavtalen

Det foreligger en skriftlig selskapsavtale for IVAR som er godkjent av de respektive kommunestyrene. *Inntektsregel* regulerer hva avtalen i det minste skal angi, samt hvilket organ som har kompetanse til å endre de enkelte bestemmelsene.

Selskapsavtalen skal bl.a. omfatte selskapets formål. Formålet angir den ytre rammen for IVARs virksomhet. Eierkommunene kan i stor grad regulere selskapets virksomhet gjennom en oppdatert og presis angivelse av formålet. Eierkommunene vil vurdere hvorvidt det er hensiktsmessig å justere formålet bl.a. i forbindelse med revideringen av eierstrategien. Eierkommunene kan videre regulere selskapets virksomhet gjennom å fastsette lånerammen i selskapsavtalen.

Inntektsregel åpner opp for at det kan inntas bestemmelser i selskapsavtalen som gir eierkommunene økt styring over selskapets virksomhet. Det kan fastsettes at visse arter av saker, som ellers vil høre inn under styrets myndighetsområde, må godkjennes av representantskapet. Dette bidrar til å styrke eierne styring og kontroll innenfor nærmere bestemte saksområder. Eierkommunene vil kontinuerlig vurdere hvorvidt det vil være formålstjenlig å innføre en slik styringsmulighet innenfor saksområder som er av særskilt interesse for eierne.

- aktiv deltakelse i IVARs eierorgan

Kommunenes eierstyring skal utøves gjennom representantskapet som er eierorganet til IVAR IKS. Innkalling, sakliste og saksdokumenter skal oversendes til medlemmene av representantskapet og Stavanger kommune v/rådmanden uten ugrunnet opphold og senest fire uker i forkant av møtet.

Kommunens representanter i eierorganet skal avklare/drøfte saker av uvanlig art eller stor strategisk betydning med relevant politisk organ i forkant av eierorganets behandling av saken. Dersom en kommune har flere representanter i eierorganet bør representantene ta initiativ til å velge én representant som får et særskilt ansvar for å koordinere og avklare stemmegivningen i eierorganet, herunder ansvar for å gjennomføre fraksjons-/drøftingsmøter i forkant av møtene i representantskapet dersom sakskartet til representantskapet nødvendiggjør et slikt møte.

Representantskapet har innenfor sitt myndighetsområde, og i kraft av stillingen som selskapets øverste myndighet, instruksjons- og omgjøringsmyndighet overfor andre selskapsorganer. Denne adgangen gjelder bare så langt selskapet ikke er bundet overfor tredjeperson. Representantskapet skal utøve eierskapet i tråd med eierstrategien samt øvrige vedtak og retningslinjer fastsatt av eierne. Styret skal anvende representantskapet aktivt til drøfting av saker som er strategisk viktige for selskapet og eierne.

Representantskapet skal tre sammen når én av eierne eller minst 1/3 av representantskapets medlemmer krever det, jf. § 8 i inntektsregel og § 11-1 i selskapsavtalen. Stavanger kommune har følgelig anledning til å kreve at representantskapet skal tre sammen for å behandle en bestemt sak.

- ta initiativ til å avholde eiermøter

Stavanger kommune kan ta initiativ til å innkalle samtlige eierkommuner til et eiermøte hvis det er behov for en uformell drøfting av en bestemt sak. Selskapets ledelse kan også innkalles til eiermøtet når eierne oppfatter dette som formålstjenlig for behandlingen av saken.

De styrende organene i IVAR kan også ta initiativ til å innkalle eierkommunene til eiermøter når selskapet anser det som hensiktsmessig å foreta en uformell drøfting av aktuelle saker.

IVAR skal også oversende saker av stor økonomisk, strategisk og prinsipiell betydning på høring til eierne i god tid før sakene skal sluttbehandles i selskapet. *Hovedplan drikkevann* er et eksempel på en sak som bør sendes ut på høring til eierne grunnet planens strategiske karakter og de økonomiske implikasjonene av planen for selskapet og eierne.

- innkalle til kontaktmøter

Stavanger kommune kan ta initiativ til å avholde kontaktmøter mellom IVAR og relevant politisk organ i kommunen. Kontaktmøtene har til hensikt å sikre en tilfredsstillende informasjonsutveksling mellom selskapet og kommunen. IVAR kan også ta initiativ til å avholde kontaktmøter med de enkelte eierkommunene.

Kontaktmøtene og eiermøtene skal ikke undergrave eierorganets funksjon. En sentral forutsetning for kontaktmøter/eiermøter er at den konkrete eierstyringen skal utøves gjennom eierorganet. Selskapet skal bestrebe å likebehandle eierne med hensyn til informasjon fra selskapet.

- sette IVAR på den politiske dagsorden

Rådmannen skal hvert år informere kommunestyret om selskapets utvikling, nøkkeltall, viktige hendelser siste år mv. Denne rapporteringen kan utføres gjennom egen resultatrapportering, eierskapsmeldingen eller ved å legge fram selskapets årsberetning/årsregnskap.

Kommunestyret vil videre ha anledning til å behandle kommunens eierskap i IVAR ved jevnlig revideringer av eierstrategien overfor selskapet. Kommunestyret vil også behandle enkeltsaker der IVAR er part når den aktuelle saken inngår i kommunestyrets myndighetsområde eller er av stor strategisk og/eller prinsipiell betydning.

Kommunens utvalg for eierstrategier eller annet relevant fast politisk utvalg vil også behandle aktuelle saker som angår IVAR. Rådmannen skal legge til rette for den politiske eierstyring av selskapet.

- anvende IVAR som samarbeidspartner

Det kommunale eierskapet i IVAR legger til rette for at eierkommunene kan anvende selskapet aktivt som samarbeidspartner innenfor regional utvikling. I forbindelse med strategisk planlegging og reguleringsaker er det samarbeid mellom eierkommunene og IVAR knyttet til kommunalteknisk infrastruktur. Kommunalteknisk infrastruktur er ofte et grunnleggende kriterium for realiseringen av planene. Fagenheter i kommunene samarbeider også med IVAR i forbindelse med enkeltprosjekter.

Det er etablert et faglig basert VA-forum mellom eierne og IVAR. Forumet har til hensikt å sikre en bedre kompetansedeling mellom de ulike fagmiljøene i regionen. Innen renovasjon har det i flere år eksistert tilsvarende samarbeidsmøter.

IVARs forsknings- og utviklingsaktiviteter knyttet til nye løsninger innenfor VAR-sektoren kan gagne regionen i form av f.eks. næringsutvikling og økt sysselsetting. Det er også etablert samarbeid mellom partene innenfor andre områder, som f.eks. tiltak rettet mot klima- og miljøutfordringer.

Kommunene skal søke å videreutvikle eksisterende samarbeid og etablere nye innenfor områder som kan utløse positive synergieffekter for kommunene, selskapet og regionen for øvrig. Eierne og IVAR skal med utgangspunkt i felles mål og strategier arbeide for å fremme regionens interesser innenfor aktuelle saksområder.

2.2 Stavanger kommune skal være en forutsigbar og langsiktig eier

Kommuner som eier samfunnskritisk infrastruktur innenfor VA-området gjennom et driftsselskap, er pålagt å opprettholde en eierandel i selskapet på over 50 %, jf. *Lov om kommunale vass- og avløpssystem*. Stavanger kommune skal være en langsiktig eier og legger således til grunn at IVAR forblir et offentlig heleid selskap. Et langsiktig eierskap vil muliggjøre en langsiktig planleggings- /investeringshorisont for selskapet, som igjen vil stimulere til langsiktig utvikling og verdiskapning/-bevaring innenfor VAR-sektoren.

Et langsiktig offentlig eierskap vil i seg selv bidra til å skape forutsigbare rammevilkår for IVAR. Eierkommunene skal imidlertid også søke å innrette eierstyringen slik at det skapes forutsigbare rammevilkår for IVAR. Stavanger kommune skal sikre et forutsigbart eierskap gjennom følgende strategier;

- fastsette retningslinjer for styresammensetning

Eierkommunene har et ansvar for å sikre at det oppnevnes et styre som har kompetanse, erfaring, kapasitet og mangfold ut i fra selskapets egenart. Styret skal videre sammensettes i tråd med gjeldende lovkrav, herunder bestemmelser om styresammensetning i *intkomsel*. Representantskapet velger 5 styremedlemmer med personlige varamedlemmer etter forslag fra eierkommunene. Medlemmene fordeles slik; Stavanger (2), Sandnes (1), Kvitsøy, Randaberg, Sola, Strand, Rennesøy og Finnøy (1), Klepp, Hå, Time og Gjesdal (1). Eierkommunene skal søke å koordinere forslagene til medlemmer slik at styret som kollegium har erfaring og kompetanse innenfor følgende områder;

- God forståelse og innsikt i politiske beslutningsprosesser samt den politiske og administrative organiseringen i eierkommunene.
- Bransjekunnskap, herunder kunnskap om trender og utviklingstrekk innenfor bransjen samt kunnskap om konkurrerende virksomheter.
- Kunnskap om selskapets virksomhet, herunder formål, organisering, historie, forretningsområder, strategi mv.
- Spesialkompetanse og erfaring innen områder som juss, økonomi/finans/regnskap, risikostyring, markedsføring eller tekniske fag.
- Erfaring knyttet til styrearbeid.
- Ledelserfaring og kompetanse knyttet til organisasjonsmessige endringsprosesser.

Fordeler ved representasjon fra den politiske ledelsen og administrasjonen i eierkommunene skal vurderes opp mot forvaltningslovens regler om habilitet, jf. fvl. § 6 første ledd bokstav e. Eierkommunene vil ved framtidige revideringer av selskapsavtalen vurdere hvorvidt det er formålstjenlig å avtalefeste bruk av valgkomité ved valg av styremedlemmer.

Det skal søkes å oppnå kontinuitet i styret gjennom å ha alternerende valgperioder for medlemmene/varamedlemmene. Dette kan oppnås for eksempel ved at valgperioden for representanter med politisk tilhørighet ikke er sammenfallende med valgperioden for eksterne- og ansattrepresentanter.

Konsernstyret bør i utgangspunktet ikke sitte i styret til datterselskap siden konsernstyret utgjør generalforsamlingen i datterselskap. Dette for å sikre generalforsamlingens kontrollfunksjon overfor styret. Strukturen i IVAR-konsernet tilsier imidlertid at det kan være hensiktsmessig at styret i heleide næringsdrivende datterselskap består av de samme medlemmene som representantskapet har oppnevnt til styret i IVAR IKS. På denne måten kan det sikres en sammenheng i IVARs aktivitet innenfor både selvkostområdet og næringsområdet.

Styret har et selvstendig ansvar for å iverksette tiltak for å videreutvikle egen kompetanse. Styret skal også årlig evaluere eget arbeid og kompetanse.

- fastsette retningslinjer for sammensetning av representantskapet

Representantskapet ivaretar eierfunksjonen i IVAR. *Innkomsel* regulerer det minste antall medlemmer, men ikke hvem som kan velges til representantskapet. Stavanger kommune skal oppnevne medlemmer som har kompetanse og kapasitet til å ivareta eierkommunenes interesser. Kompetansekravene som er gjeldende ved valg av styremedlemmer skal være retningsgivende ved valg av medlemmer til representantskapet.

Selskapsavtalen angir antallet medlemmer/varamedlemmer som den enkelte eier skal oppnevne. Nye habilitetsregler kan medføre at færre sentrale folkevalgte påtar seg styreverv i kommunale selskap. En oppnevning av sentrale folkevalgte til representantskapet kan bidra til å sikre at den politiske ledelsen har inngående kjennskap til selskapets virksomhet samt en effektiv samordning med relevante politiske organ i de respektive kommunene.

- forhindre rolleblanding

Eierkommunene ivaretar en rekke roller overfor IVAR. Kommunene er eier, myndighetsutøver, kunde, samarbeidspartner mv. Eierkommunene skal søke å rendyrke rollene for å ha legitimitet i utøvelsen av de ulike rollene. En slik rolleavklaring knyttet til relasjonen mellom IVAR og eierkommunene vil skape forutsigbarhet for selskapet.

- fastsette overordnede prinsipper for eierstyring

Eierkommunene skal fastsette overordnede prinsipper for kommunens eierstyring. Prinsippene revideres én gang i valgperioden og ellers ved behov. Prinsippene reguler kommunens eieroppfølging og angir mål og forventninger til selskapenes virksomhet. De overordnede prinsippene bidrar således til å skape forutsigbare rammevilkår for IVAR.

- utarbeide og revidere en langsiktig eierstrategi

Stavanger kommune skal bidra til å skape forutsigbarhet for IVAR og de andre eierne ved å utøve kommunens eierstyring i tråd med en langsiktig eierstrategi overfor selskapet. Eierstrategien skal revideres minimum én gang hver kommunevalgperiode.

3. Mål og strategier for selskapets virksomhet

3.1 Stavanger kommune skal uttrykke motivasjonen for eierskapet og mål for IVARs virksomhet

Stavanger kommune skal være en tydelig eier overfor IVAR gjennom å uttrykke motivasjonen for eierskapet og angi klare mål for selskapets virksomhet. En klar målangivelse vil gjøre det lettere for styret å forvalte selskapet i tråd med eiernes interesser. Medlemmene av representantskapet vil også ha et klarere mandat fra kommunestyrene ved behandlingen av saker i eierorganet. En klar målangivelse er videre en forutsetning for vurdering av måloppnåelse og vil således bidra til å lette eierdialogen med selskapet. Stavanger kommune skal sikre en klar målangivelse gjennom følgende strategier;

- uttrykke motivasjonen for eierskapet i IVAR

Stavanger kommunes eierskap i IVAR kan karakteriseres som industrielt motivert.³⁹ IVAR driver hovedsakelig virksomhet innenfor et lovregulert selvkostregime. Selvkostprinsippet er ikke forenelig med et finansielt motivert eierskap. IVAR er en betydelig eier av kommunalteknisk infrastruktur og leverer samfunnskritiske tjenester til kommunene i regionen. Eierskapet er følgelig primært motivert ut ifra sektorpolitiske hensyn. IVARs oppgaver kan betegnes som kommunale kjerneoppgaver.

Kostnadseffektive, sikre og miljøvennlige løsninger innenfor VAR-sektoren er av stor betydning for utviklingen av regionen. Infrastruktur og tjenesteleveranser må være dimensjonert og tilpasset bl.a. nye lovkrav, befolkningsvekst og endrede forbruksmønstre. Stavanger kommune ønsker å videreføre eierskapet i IVAR for å sikre en direkte innflytelse innenfor VAR-området. Eierne utøver også innflytelse overfor VAR-området gjennom rollen som politikktutformer og myndighetsutøver.

Eierne har som mål at gebyrene innenfor VAR-sektoren skal være blant de laveste i landet. Eierkommunene forventer at det interkommunale samarbeidet innenfor VAR-sektoren vil muliggjøre regionale løsninger, som utløse stordriftsfordeler og andre positive synergieffekter, som igjen sikrer en kostnadseffektiv tjenesteproduksjon.

Eierskapet i IVAR er også motivert ut ifra behovet for å etablere regionale løsninger for å oppnå en tilfredsstillende forsyningssikkerhet og kvalitet på tjenesteleveransene. Virksomhetens karakter og de geografiske forholdene i regionen tilsier at den enkelte eierkommune ikke kan ivareta IVARs grossistfunksjon på en effektiv måte alene. Det er imidlertid viktig at administrasjonen i Stavanger kommune besitter nødvendig kompetanse for å utvikle lokalt tilpassede VAR-tjenester og være en konstruktiv samarbeidspartner overfor IVAR.

- definere IVARs kjernevirksomhet

Formålet fastsatt i selskapsavtalen for IVAR angir den ytre rammen for konsernets virksomhet. IVARs virksomhet endrer kontinuerlig karakter på bakgrunn av endringer i rammevilkår, markedsforhold, teknologisk utvikling mv. Det vil således være hensiktsmessig at eierkommunene spesifiserer IVARs formål ved å definere hva som anses for å være konsernets kjernevirksomhet.

³⁹ Et rendyrket finansielt eierskap kjennetegnes ved en ensidig målsetting om å oppnå størst mulig avkastning av den investerte kapitalen. En videreføring av eierskapet vil således avhenge av risikoen og den forventede avkastningen forbundet med investeringen. Eierne vil som regel innta en passiv eierrolle. Et rendyrket industrielt eierskap kjennetegnes derimot av en aktiv eierstyring. Selskapet vil ofte anvendes som et virkemiddel for å sikre lokal kompetanse, næringsutvikling, sysselsetting mv. Eierne har en bevisst holdning til selskapets organisering, virksomhet, strategi mv. som uttrykkes overfor selskapets ledelse gjennom eierorganet.

IVARs virksomhet kan deles inn i følgende virksomhetsområder;

- *Selvkostvirksomhet*. Selvkosttjenestene omfatter bl.a. leveranse av drikkevann, mottak og behandling av avløpsvann samt mottak og behandling av avfall fra eierkommunene.

- *Drifts-, vedlikeholds- og utbyggingsoppgaver på kommuners distribusjonsnett for vann og avløp*.

IVAR har inngått samarbeidsavtaler vedrørende de ovennevnte oppgavene med eierkommunene Strand, Time, Rennesøy og Kvitsøy.

- *Næringsvirksomhet med naturlig forbindelse til formålet*. IVAR kan f.eks. etablere virksomhet innenfor ulike ledd i verdikjeden for tjenestoområdene vann, avløp og renovasjon. IVAR kan også drive annen næringsvirksomhet, herunder delta på eiersiden i andre selskaper.

Stavanger kommune legger til grunn at selvkostvirksomheten skal være IVARs kjernevirksomhet. IVAR har imidlertid anledning til å etablere virksomhet i tråd med kulepunkt 2 og 3. En slik virksomhet skal fortrinnsvis understøtte konsernets kjernevirksomhet.

Ved etablering av ny virksomhet skal IVAR foreta en grundig vurdering av de samfunns- og bedriftsøkonomiske konsekvensene ved engasjementet. IVAR driver virksomhet innenfor en sektor som kan karakteriseres som et naturlig monopol. En økt integrasjon i verdikjeden initiert av IVAR skal ikke medføre betydelige konsekvenser for konkurransen i enkeltmarkeder, som igjen kan lede til et samfunnsøkonomisk effektivitetstap.

Eierne er særlig opptatt av at IVARs tjenesteproduksjon skal være kostnadseffektiv, sikker og miljøvennlig. IVAR skal balansere målet om lave gebyrer med målet om å etablere framtidsrettede og miljøvennlige løsninger innenfor tjenestoområdene vann, avløp og renovasjon, samt sikre en god forsyningssikkerhet for drikkevann.

IVARs geografiske nedslagsfelt bør tilpasses slik at det oppnås effektive og bærekraftige regionale løsninger innenfor VAR-sektoren. Et eventuelt opptak av nye eiere skal således gi positive synergieffekter for de eksisterende eierkommunene.

- uttrykke forventninger til avkastning/utbytte

Eierskapet i IVAR er ikke finansielt motivert som følge av virksomhetens karakter og det faktum at selskapet driver virksomhet innenfor tjenestoområder som er underlagt et lovregulert selvkostregime. Eierkommunene har følgelig ikke anledning til å motta utbytte fra denne delen av virksomheten.

IVAR driver også en begrenset kommersiell virksomhet gjennom datter-/tilknyttede selskap. Det skal stilles krav til utbytte fra slike selskap i tråd med bestemmelsene i aksjeloven. IVAR bør legge til grunn en utbytteforventning som sikrer en effektiv kapitalisering av selskapet. Som hovedregel bør minimum 60 % av årsresultatet utdeles som utbytte dersom dette er forsvarlig med henblikk på soliditeten til selskapet. IVARs kommersielle virksomhet bør fortrinnsvis være av en slik karakter at den også understøtter selvkostvirksomheten med hensyn til effektive løsninger.

Stavanger kommune forventer at IVAR kontinuerlig arbeider for å oppnå en kostnadseffektiv tjenesteproduksjon selv om eierskapet ikke er finansielt motivert. Kommunen har klare forventninger til kostnadsutviklingen innenfor tjenestoområdene, herunder utviklingen i de kommunale gebyrene. Kommunen forventer også at IVARs virksomhet medfører høy verdiskapning i regionen.

3.2 Stavanger kommune skal angi klare forventninger til selskapets forretningsdrift

Eierkommunene har konkrete mål med eierskapet i IVAR. Kommunene er imidlertid også opptatt av hvordan eierne og de styrende organ i selskapet realiserer de aktuelle målene. Eierne legger til grunn at IVARs virksomhet skal drives i samsvar med kommunenes overordnede prinsipper for eierstyring samt allment aksepterte retningslinjer for god eierstyring og selskapsledelse. I det følgende oppstilles konkrete forventninger til selskapets forretningsdrift;

- åpenhet knyttet til kommunens eierstyring og IVARs virksomhet

Det skal være åpenhet knyttet til Stavanger kommunes eierstyring basert på prinsippet om meroffentlighet. Stavanger kommune forutsetter også at IVAR praktiserer meroffentlighet knyttet til konsernets virksomhet.

- overholdelse av selvkostregelverket

IVAR har et ansvar for å påse at virksomheten drives i tråd med gjeldende lover, forskrifter og regler. Adgangen til å belaste eierne – som igjen belaster abonnentene – for kostnader knyttet til ivaretagelsen av formålet, innebærer at IVAR har et særskilt ansvar for å påse at selvkostregelverket overholdes.

Det kan være problematisk med en utstrakt videreføring av avfallsfraksjoner mv. innenfor rammen av selvkostvirksomheten. Dette er spesielt problematisk dersom hovedformålet med denne delen av virksomheten er å genere et overskudd og virksomheten skjer i konkurranse med private.

Dersom IVAR velger å forfølge kommersielt interessante nedstrømsløsninger er det viktig at selskapet trekker opp klare skillelinjer mellom selvkost- og næringsvirksomheten. IVAR skal i slike tilfeller påse at abonnentene ikke blir urettmessig belastet for kostnader knyttet til næringsvirksomheten og at gebyrene ikke er utsatt for kommersiell risiko.

Når IVAR driver både selvkost- og næringsvirksomhet er det avgjørende å overholde selvkostregelverket for å unngå at det forekommer kryssubsidiering mellom den skjermede og den konkurranseutsatte delen av virksomheten. En slik kryssubsidiering vil ha en konkurransevridende effekt som rammer andre aktører i markedet.

Tjenester som IVAR utfører for en enkeltstående kommune skal fullfinansieres av den aktuelle kommunen for å unngå kryssubsidiering mellom eierkommunene. IVAR skal iverksette effektive tiltak for å forhindre at det forekommer kryssubsidiering.

- å uttrykke forventninger til selskapets risikoeksponering

Eierkommunene forventer at IVAR-konsernet forvaltes i tråd med en risikoprofil som kan karakteriseres som moderat. IVAR skal således ikke foreta disposisjoner som medfører en høy risiko for at selskapet ikke evner å ivareta formålet på en tilfredsstillende måte. Investeringer som ikke er direkte knyttet til selskapets kjernevirksomhet skal være gjenstand for en særskilt risikovurdering.

Selskapets formuesforvaltning skal i henhold til § 13 i *intkomsel* være gjenstand for betryggende kontroll. IVAR bør sikre en betryggende kontroll over formues- og gjeldsforvaltningen ved bl.a. å utarbeide/ajourholde et finansreglement som regulerer selskapets risikoeksponering.

- uttrykke forventninger til IVARs forretningsdrift

Stavanger kommune forventer at samfunnsansvar er en integrert del av IVARs virksomhet. Samfunnsansvar kan utøves gjennom en sunn forretningsdrift som medfører høy verdiskapning og sysselsetting. Begrepet samfunnsansvar omfatter imidlertid også hvordan IVARs virksomhet påvirker omverden.

Interessentene vil forvente at virksomheten foregår på en måte som er etisk, miljømessig og sosialt forsvarlig. IVARs utøvelse av samfunnsansvaret er også avgjørende for selskapets omdømme. Et selskap som leverer samfunnskritiske tjenester som finansieres gjennom kommunale gebyrer er avhengig å ha tillitt blant interessentene.

Eierkommunene forventer at IVAR utarbeider og følger opp etiske retningslinjer, samt integrerer økonomisk, miljømessig og sosial rapportering. IVAR er i dag sertifisert i henhold til ISO 9001 som er en standard for kvalitetsstyringssystem. IVAR er videre sertifisert i henhold til ISO 14001 som er en standard for håndtering av virksomhetens innvirkning på det ytre miljø. IVAR vil også søke å oppnå sertifisering i tråd med ISO 26000 som er en standard for samfunnsansvar, herunder en standard for hvordan organisasjoner kan opptre sosialt ansvarlig.

IVARs virksomhet medfører at selskapet kan spille en viktig rolle i realiseringen av eiernes klima- og miljøpolitikk. En forsvarlig håndtering av husholdnings- og næringsavfall gjennom material- og energigjenvinning vil for eksempel kunne gi betydelige miljøgevinster. Eierkommunene forventer at IVAR utøver samfunnsansvar gjennom å ta initiativ til å implementere miljøvennlige løsninger innenfor VAR-sektoren. Mål og strategier i eierkommunenes gjeldende klima- og miljøplaner skal ligge til grunn for dette arbeidet.

IVAR og eierkommunene er avhengig av å kunne rekruttere og beholde nødvendig kompetanse innenfor VAR-området. IVAR og eierkommunene har således et felles ansvar for å etablere en rekrutterings- og lønnspolitikk som styrker konkurransevnen overfor privat sektor, og samtidig bidrar til å opprettholde dynamiske fagmiljø i både kommunene og selskapet. Det bør følgelig være en balanse med hensyn til lønnsnivået for sammenlignbare stillinger i IVAR og eierkommunene.

- godtgjøring til styre og representantskap

Stavanger kommune forventer at godtgjøringen til styre og representantskapet holdes på et moderat nivå. IVAR bør se hen til de øvrige interkommunale selskapene i regionen ved fastsettelsen av nivået på godtgjøringer. Det kan i enkelte tilfeller være hensiktsmessig å fastsette et avvikende nivå på bakgrunn av særskilte forhold, herunder behov for å rekruttere rett kompetanse, stor saksmengde mv.

Representantskapets godtgjøring fastsettes av representantskapet selv etter forslag fra styret. Siden godtgjøringen skal utbetales av selskapet, bør ikke representantskapet vedta en høyere godtgjøring enn styrets forslag. Representantskapet kan vedta en lavere godtgjøring. Denne ordningen anses ikke som problematisk ut ifra lojalitetshensyn.

- uttrykke forventninger til verdiskapning og samfunnsnytte

IVAR skal bidra til økt verdiskapning i regionen gjennom kjernevirksomheten og næringsutvikling med tilknytning til kjernevirksomheten. IVAR skal bidra til regional utvikling gjennom å tilby tjenester og utbygge infrastruktur som stimulerer til vekst i regionen. IVAR leverer samfunnskritiske tjenester til eierkommunene i regionen. Konsernet skal kontinuerlig videreutvikle tjenestene i tråd med kundenes behov.

Eierkommunenes vedtak felles eierstrategi IVAR

(Utkast til felles eierstrategi utarbeidet av den interkommunale eierskapsgruppen - 20.08.12)

Stavanger kommune vedtak

Bystyret 10.09.12

Stavanger bystyre godkjenner eierstrategien overfor IVAR IKS datert 20. august 2012 (vedlegg 1).

Sandnes kommune vedtak

Bystyret 23.10.12

Sandnes bystyre godkjenner eierstrategien overfor IVAR IKS slik den fremgår av denne sakens vedlegg 1.

Sola kommune vedtak

Kommunestyret 01.11.12

Sola kommunestyre godkjenner eierstrategien overfor IVAR IKS datert 20. august 2012 med følgende endringer:

- Aktiv deltakelse i IVARs eierorgan side 7 andre avsnitt: Kommunens representanter i eierorganet skal avklare/drøfte saker av uvanlig art eller stor strategisk betydning med kommunestyret i forkant av eierorganets behandling av saken.
- Uttrykke motivasjon for eierskapet i IVAR. Side 11 - tillegg i nest siste avsnitt: Ved valg av løsninger for oppgaver som ligger innenfor ansvarsområdet skal IVAR vurdere og ta hensyn til hele kostnadsbilde, også kostnader i kommunene, slik at kommunene kan levere den mest effektive løsningen for innbyggerne totalt sett.
- Endring i siste avsnitt, første setning: Eierskapet i IVAR er også motivert ut ifra behovet for å etablerer regionale løsninger for å oppnå en god forsyningssikkerhet og kvalitet på tjenesteleveranse.
- Å uttrykke forventninger til selskapets risikoeksponering side 13: Sola kommune forventer at IVAR-konsernet forvaltes i tråd med en risikoprofil som kan karakteriseres som lav. IVAR skal således ikke foreta disposisjoner som medfører høy eller moderat risiko for at selskapet ikke evner å ivareta formålet på en tilfredsstillende måte.

Klepp kommune vedtak

Kommunestyret 12.11.12

Formannskapet si einstemmige tilråding blei godkjent.

(Formannskapet 15.10.2012 Einstemmig TILRÅDING: Klepp kommunestyre godkjenner eierstrategien overfor IVAR IKS datert 20. august 2012.)

Hå kommune vedtak

Vedtatt av kommunestyret 18.10.12

Hå kommunes eierstrategi overfor IVAR IKS, datert 20.08.12, godkjennes, jf. vedlegg.

Time kommune vedtak

Vedtatt av kommunestyret 06.11.12

Time kommunestyre godkjenner eierstrategien overfor IVAR IKS datert 20. august 2012.

Gjesdal kommune vedtak

Vedtatt av kommunestyret 01.10.12

Gjesdal kommune godkjenner eierstrategien overfor IVAR IKS datert 20. august 2012.

Randaberg kommune vedtak

Vedtatt av kommunestyret 04.10.12

Randaberg kommunestyre godkjenner eierstrategien overfor IVAR IKS datert 20. august 2012 (vedlegg 1).

Kommunene utenfor eierskapsgruppen

Kommunene Strand (med i eierskapsgruppen fra 2016), Rennesøy, Finnøy, Hjelmeland og Kvitsøy har ikke foretatt politisk behandling av forslaget til felles eierstrategi overfor IVAR IKS.

Oversikt over innholdet i selskapsavtalen

Gjeldende versjon 2016/2017

Tabell V3 IVAR IKS - Oversikt over innholdet i selskapsavtalen	
<ul style="list-style-type: none"> • KAPITTEL 1 ALMINNELIGE BESTEMMELSER Eiere, eierandeler, selskapets formål og forretningskontor. • KAPITTEL 2 KOSTNADSFORDELING Salg til eierne. Regnskap totalt og for hvert tjenesteområde. • KAPITTEL 3 ORGANISASJON Selskapets og eiernes organer. • KAPITTEL 4 REPRESENTANTSKAPET Oppgaver og myndighet. • KAPITTEL 5 STYRET Oppgaver og myndighet. 	<ul style="list-style-type: none"> • KAPITTEL 6 OPPTAK AV LÅN Låneramme og kommunens ansvar. • KAPITTEL 7 AVTALER Tjenesteavtalen • KAPITTEL 8 UTTREDELSE, AVVIKLING OG UTVIDELSE • KAPITTEL 9 TVISTER OG ENDRING AV SELSKAPSAVTALEN

IKS-loven § 4 Selskapsavtalen

For interkommunalt selskap skal det opprettes en skriftlig selskapsavtale. For de enkelte deltakere skal kommunestyret eller fylkestinget selv vedta avtalen. Det vises til IKS-loven § 4.1. IKS-loven § 4.3 sier hva en selskapsavtale minst skal angi.

Oversikt over innholdet i tjenesteavtalen

Gjeldende versjon 2016/2017 - Avtalen gjelder alle eierkommunene

Tabell V4 IVAR IKS - Oversikt over innholdet i tjenesteavtalen	
<ul style="list-style-type: none"> • KAPITTEL 1 BAKGRUNN OG FORMÅL Selskapets formål og regulering av vilkårene for levering av tjenestene. • KAPITTEL 2 LEVERANSE AV DRIKKEVANN Leveransens omfang, vannkvalitet, leveringssted, drift og vedlikehold, stengningsrett, planarbeid etc. Kommunens plikter. • KAPITTEL 3 LEVERANSE AV AVLØPSTJENESTER Bygging og drift av avløpsanlegg og slambe-handlingsanlegg. Kapasitet og driftssikkerhet, drift og vedlikehold, driftsavbrudd, planarbeid etc. Kommunens plikter. 	<ul style="list-style-type: none"> • KAPITTEL 4 LEVERANSE INNENFOR AVFALLSHÅNDTERING Mottak av avfall og planarbeid etc. Kommunens plikter. • KAPITTEL 5 FELLESREGLER Betaling for vann med drikkevannskvalitet, avløpstjenester og renovasjonstjenester. • KAPITTEL 6 BESKATNING Fritak for kommunale eiendomsskatt. • KAPITTEL 7 KOMMUNENE SIN OPPSIGELSE • KAPITTEL 8 IVAR SIN OPPSIGELSE • KAPITTEL 9 HEVNING • KAPITTEL 10 TVIST

Tjenesteavtalen følger av selskapsavtalens kapittel 7 (§§ 16-1 og 16-2). Avtale om levering av vannforsyning, avløpstjenester og renovasjonstjenester mellom IVAR IKS og eierkommunene. Det vises til selskapsavtalens kapittel 7. Kommunens plikter går i hovedsak ut på å legge til rette for at IVAR kan oppfylle sine plikter etter selskapsavtalen.

Oversikt over innholdet i samarbeidsavtaler

Det er slike avtaler for eierkommunene Rennesøy, Kvitsøy, Time, Strand, Hjelmeland og Finnøy

Tabell V5 IVAR IKS - Oversikt over innholdet i samarbeidsavtaler

<ul style="list-style-type: none"> • KAPITTEL 1 BAKGRUNN FOR AVTALEN Kommunens ønske om utvidet samarbeid. • KAPITTEL 2 OVERORDNET MÅLSETTING Mål om å sikre effektive og konkurransedyktige VAR-tjenester i kommunen. • KAPITTEL 3 AVTALE OM MEDLEMSKAP I IVAR IKS Avtalen er basert på selskapsavtalen for IVAR IKS. Det vises til selskapsavtalen § 3. • KAPITTEL 4 OVERORDNET ANSVARSFORDELING <ul style="list-style-type: none"> ○ Kommunen sitt ansvar og oppgaver ○ IVAR IKS sitt ansvar og oppgaver • KAPITTEL 5 ARBEIDSFORM OG EVALUERING Årlig evaluering og revisjon av samarbeidet. IVAR IKS utarbeider årlig virksomhetsplaner på grunnlag av vedtatte hovedplaner. 	<ul style="list-style-type: none"> • KAPITTEL 6 ØKONOMI IVAR IKS sitt engasjement skal skje innenfor økonomiske rammer vedtatt i kommunens økonomiplan. • KAPITTEL 7 SELVKOSTREGNSKAP Kommunen har hovedansvaret for å føre selvkostregnskap. IVAR IKS skal gi nødvendig grunnlag til dette. • KAPITTEL 8 FAKTURERING Faktureringen fra IVAR til kommunen. • KAPITTEL 9 AVTALEMESSIGE FORHOLD Herunder om lengde, oppsigelse, mislighold etc.
---	---

Samarbeidsavtaler følger av selskapsavtalen § 3. «Selskapet kan også påta seg andre arbeidsoppgaver ei-erne og selskapet måtte bli enige om. Selskapet kan inngå samarbeidsavtaler med kommuner, andre selskaper og virksomheter.» Oversikten ovenfor er tatt fra samarbeidsavtalen med Time kommune. Alle samarbeidsavtalene med eierkommuner er laget over samme lest og er nesten helt like.

IVAR–styret sin styreinstruks

Styreinstruks vedtatt av styret i IVAR IKS 21.11.08.

0. INSTRUKS FOR STYRINGEN AV IVAR IKS

Formålet med styreinstruks er å gi en oversikt over styret i IVAR IKS (IVAR) sin funksjon, oppgaver og ansvar. Ved eventuell motstrid mellom denne styreinstruks og Selskapsavtalen, vedtak fattet av representantskapet, eller ufravikelige bestemmelser i lovgivningen, viker bestemmelsene i denne instruks for disse.

En styreinstruks er en selvpålagt veiledning for hvordan styret skal arbeide. Enkelte av eierne har også uttrykt ønske om at en slik instruks utarbeides. Styreinstruks utarbeides og vedtas av styret selv, og legges frem for representantskapet til orientering.

Styrets arbeid baseres på IVARs verdier: Åpne – Pålitelige – Engasjerte.

1. STYRETS ANSVAR OG OPPGAVER

I styret skal det sitte representanter fra selskapets eiere og ansatte slik det fremgår av Selskapsavtalen, og slik at det som kollegium har relevant og tilstrekkelig kompetanse innenfor selskapets drift.

Styrets ansvar og oppgaver følger av den til enhver tid gjeldende lovgivning, Selskapsavtalen, fullmakter og instruks gitt fra Representantskapet, samt denne styreinstruks. Styret har det formelle ansvar for både strategisk, forvaltnings- og kontrollmessig ledelse av selskapet.

Styret skal som hovedregel behandle alle saker som etter selskapets forhold er av uvanlig art eller stor betydning. Nedenfor følger en oversikt over en del av styrets oppgaver. Listen er ikke uttømmende.

1.1 Styrets forvaltning av selskapet

Styrets forvaltning av selskapet manifesteres gjennom styrets møter. Av større saker som skal behandles gjennom året er:

- Tilsynsplikt ved internkontroll i selskapet
- HMS
- Styrets egenvurdering
- Årsregnskap og budsjett

1.1.1 Forvaltning og organisering

Styret skal sørge for en forsvarlig forvaltning og herunder organisering av virksomheten, inklusiv ansettelse og oppsigelse av daglig leder og utarbeidelse av instruks for denne.

Styret er ansvarlig for at selskapet utarbeider og følger opp etiske retningslinjer. Styret skal også se sitt ansvar i å integrere samfunnsansvar i forretningsdriften.

1.1.2 Budsjettering, planlegging og strategi

Styret fastlegger selskapets overordnede mål og strategi, herunder den overordnede forretningsstrategi i tråd med Representantskapets føringer. Innenfor strategiområdet skal styret være pådriver for administrasjonen, spesielt innenfor omstruktureringer og/eller omlegginger av driften.

Styret skal senest i desember fastsette selskapets budsjett og Økonomiplan for kommende år.

1.1.3 Økonomisk styring og kontroll

Styret skal holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling og plikter å påse at dets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning er gjenstand for betryggende kontroll.

Administrasjonen skal orientere styret minimum hvert kvartal om oppnådde resultater og utsiktene framover. Orienteringen kan være i møte og/eller skriftlig eller via e-post.

Årsoppgjør med årsberetning skal fremlegges styret for godkjenning senest innen 4 måneder etter regnskapsårets slutt. Styret avgir årlig sin beretning som bl.a. skal gi opplysninger om oppnådde resultater og framtidsutsikter.

Styret fastsetter selskapets finansstrategi og investeringsplan under behandling av budsjett og Økonomiplan. Styret skal godkjenne investeringer som er av uvanlig art eller stor betydning.

1.2 Styrets tilsynsansvar

Styret skal føre tilsyn med den daglige ledelse og selskapets virksomhet for øvrig.

1.3 Forsvarlig egenkapital

Styret skal sørge for at selskapet til enhver tid har en egenkapital som er forsvarlig ut fra risikoen ved, og omfanget av, virksomheten i selskapet.

2. STYRETS SAKSBEHANDLING OG ARBEIDSFORM

2.1 Behandling av saker i styret

Styret skal behandle saker i møte, med mindre styrets leder finner at saken kan forelegges skriftlig eller behandles på annen betryggende måte. Styremedlemmene og daglig leder kan kreve møtebehandling. Årsberetning og årsregnskap skal behandles i møte. Styrebehandlingen ledes av styreleder. Deltar ikke styreleder, ledes styrebehandlingen av nestleder. Deltar heller ikke denne velger styret møteleder.

Daglig leder har rett og plikt til å delta i styrets behandling av saker, og til å uttale seg, med mindre annet er bestemt av styret i den enkelte sak. Daglig leder kan ha med andre fra ledelsen i styrets møter etter behov og dersom ingen av styrets medlemmer har innvendinger til dette.

Styret er beslutningsdyktig når minst 4 medlemmer er til stede.

Styremøtene holdes for åpne dører, med unntak for personalsaker, saker som omfattes av taushetsplikt, saker som berører selskapets konkurranseforhold eller andre spørsmål som styret mener bør behandles for lukkede dører. Saker som i innkallingen er merket med «B-SAK» er uansett unntatt offentlighet, og behandles for lukkede dører.

2.2 Innkalling til styrebehandling

Styreleder skal sørge for behandling av aktuelle saker som hører inn under styret. Styremedlemmene og daglig leder kan kreve at styret behandler bestemte saker.

Innkallinger til styremøter gjøres skriftlig (post, telefaks eller e-post) med minst 5 dagers varsel, og disse skal vise dagsorden, eventuell dokumentasjon på saker, samt tid og sted for møtet. Styrets leder sørger for at styret holder møte så ofte det anses å være nødvendig. Det avholdes normalt 8-10 ordinære styremøter årlig. Ekstraordinære styremøter bør innkalles med minst 5 dagers varsel, men styret kan kalles inn på kortere varsel dersom sakens natur tilsier umiddelbar styrebehandling.

Styrets medlemmer har plikt til å møte og avgi stemme hvis de ikke har gyldig forfall. Ved forfall gis beskjed til administrasjonen som innkaller varamedlem.

2.3 Delegasjon av myndighet

Styret kan delegere bestemte oppgaver til styreleder eller administrasjonen eller til utvalg som springer ut fra styret selv.

2.4 Styreprotokoll

Det skal føres protokoll over styrebehandlingen. Den skal minst angi tid og sted, deltakere og styrets beslutninger. Er styrets beslutning ikke enstemmig skal det angis hvem som har stemt mot.

Styremedlem og daglig leder som ikke er enig i en beslutning kan kreve sin oppfatning innført i protokollen. Protokollen skal underskrives av de medlemmene som har deltatt i styrebehandlingen. Protokollen godkjennes i neste styremøte.

2.5 Inhabilitet

Et styremedlem må ikke delta i behandlingen av spørsmål som har særlig betydning for egen del eller for noen nærstående at medlemmet må anses å ha framtrædende personlig eller økonomisk særinteresse i saken. Det samme gjelder for daglig leder.

2.6 Taushetsplikt

Samtlige styremedlemmer har taushetsplikt om fortrolige selskapsforhold de gjøres kjent med og om forhandlingene og avstemningene i styret og dets utvalg. Dette gjelder også for ansattes representanter og deres taushetsplikt også overfor de som de er valgt inn i styret av.

2.7 Avtaler med eier eller annen nærstående part av eier

Styret skal behandle avtaler av betydning mellom selskapet og en eier eller annen nærstående av eier og er pliktet å utøve aktsomhet for å ivareta likebehandling av eierne.

3. STYRETS FULLMAKTER

Styret representerer IVAR utad. Styrets leder, sammen med daglig leder, tegner selskapet. Styret kan meddele prokura.

4. STYRETS ERSTATNINGSANSVAR

Styrets overordnede ansvar for forvaltningen av selskapet følger av selskapslovgivningen. Styrets medlemmer kan hver og en bli stilt solidarisk ansvarlig for skade som de forsettlig eller uaktsomt har voldt selskapet under utførelsen av sine oppgaver. Skaden må ha medført økonomisk tap for selskapet. Erstatning kan også kreves av styremedlemmene fra deltakere, kreditorer eller andre som har lidt tap fordi selskapet er påført tap.

5. DAGLIG LEDERS OPPGAVER OG PLIKTER OVERFOR STYRET

5.1 Daglig leders oppgaver

Daglig leder står for den daglige ledelsen av IVARs virksomhet og skal følge de retningslinjer og pålegg styret gir. Den daglige ledelse omfatter ikke saker som etter selskapets forhold er av uvanlig art eller stor betydning. Daglig leder kan ellers avgjøre en sak etter fullmakt fra styret i det enkelte tilfelle eller når styrets beslutning ikke kan avvendes uten vesentlig ulempe for selskapet. Styret skal i så tilfelle snarest underrettes om avgjørelsen.

Daglig leder skal sørge for at IVARs regnskap er i samsvar med lover og forskrifter, og at formuesforvaltningen er ordnet på en betryggende måte.

5.2 Daglig leders plikter overfor styret

Daglig leder skal minst hvert kvartal, i møte eller skriftlig, sørge for at styret får underretning om selskapets virksomhet, stilling og resultatutvikling.

Daglig leder skal halvårlig orientere styret om oppnådde resultater innen helse, miljø og sikkerhet.

Styret eller det enkelte styremedlem kan til enhver tid kreve at daglig leder gir styret en nærmere redegjørelse om bestemte saker. Daglig leder forbereder i samråd med styrets leder saker som skal behandles av styret. Saker forberedes og fremlegges slik at styret har et tilfredsstillende beslutningsgrunnlag.

Styremedlemmer i IVAR

Tabell V6 IVAR - Styremedlemmer 2016/2017 - Kilde: Proff.no

IVAR IKS	IVAR Næring AS
STYRET I IVAR IKS	STYRET I IVAR Næring AS
Styrets leder Stanley Wirak (f 1950)	Styrets leder Stanley Wirak (f 1950)
Nestleder Sissel Knutsen Hegdal (f 1965)	Styremedlem Leif Arne Moi Nilsen (f 1964)
Styremedlem Leif Arne Moi Nilsen (f 1964)	Styremedlem Sissel Knutsen Hegdal (f 1965)
Styremedlem Tom Henning Slethei (f 1974)	Styremedlem Tom Henning Slethei (f 1974)
Styremedlem Egil Raugstad (f 1955)	Styremedlem Merethe Elin Kvia (f 1967)
Styremedlem Eline Nilsen Furre (f 1970)	
Styremedlem Merethe Elin Kvia (f 1967)	

Oversikten viser faste styremedlemmer i IVAR IKS og det heleide datterselskapet IVAR Næring AS.

Fordelingen av styremedlemmer i IVAR IKS fremgår av selskapsavtalen § 9:

- Stavanger skal ha 2 styremedlemmer
- Sandnes skal ha 1 styremedlem
- Finnøy, Hjelmeland, Kvitsøy, Randaberg, Rennesøy, Sola og Strand skal til sammen ha 1 styremedlem
- Gjesdal, Hå, Klepp og Time skal til sammen ha 1 styremedlem
- I tillegg skal de ansatte ha 2 styremedlemmer

Daglig leder for begge selskapene er Kjell Øyvind Pedersen. Revisor for begge selskapene er KPMG AS.

Valg av leder og nestleder for representantskapet og valg av styre (IVAR IKS 2016–2020)

Representantskapet sak 02/2016

Saken gjelder

Valgkomiteens innstilling til styret i IVAR IKS, samt leder og nestleder for representantskapet 2016-2020.

Innstilling

Styret i IVAR IKS som i tabellen ovenfor (med unntak for nestleder, se senere endringer nedenfor).

Vedtak

Valgkomiteens innstilling ble enstemmig vedtatt.

Senere endringer (nestleder i styret)

Det ble senere på året valgt ny nestleder i styret. Dette skyldes at Stavanger sin valgte styrerepresentant kom med i styret for Lyse AS. Stavanger utpekte da en annen styrerepresentant i IVAR IKS. Representantskapet i IVAR IKS har godkjent styreendringen. Det vises til sakene 11/2016 og 12/2016 i representantskapet. Styret i tabellen ovenfor er dagens styresammensetning.

Generelt om styrets kompetanse

Styret er det øverste, operative ansvarlige organ i et selskap. Vurdering av hvordan et selskap styres bør derfor begynne med styret og hvordan det forvalter selskapet.

Samtidig som styret har det øverste ansvaret i et selskap, hører det til sjeldenhetene at styremedlemmer bruker en vesentlig del av sin tid på styrevervet. Den daglige ledelsen bruker derimot all sin tid, eller i alle fall den vesentlige delen av tiden, på sine funksjoner i selskapet. Dette gir styret en ulempe i forhold til ledelsen hva gjelder muligheter for fordypning og informasjonstilgang. Denne ulempen må styret som helhet mestre gjennom egen kompetanse og andre egenskaper som det enkelte styremedlem tilfører.

Ingen enkeltperson kan forventes å dekke alle krav som stilles til et styre. Men samlet sett må et styre kunne dekke alle viktige aspekter. Dette tilsier at styremedlemmene har ulik bakgrunn og ståsted. Men kompetansekravet i forhold til den enkeltes plattform må gjelde uansett.

Blant de forhold som også bør vektlegges er personlig integritet og uavhengighet. Jo sterkere et foretak er knyttet til lokale forhold og jo større og mer komplekst et foretak blir, jo viktigere er vektleggingen av å bringe inn også personer som er uavhengig av det lokale. Dersom det oppstår vanskelige saker, kan uavhengighet vise seg helt avgjørende for at den «rådende mening» i det hele tatt blir utfordret. Verdien av dette kan i enkelttilfelle være høy.

Kravene som på denne måten stilles til et styremedlem, er meget høye.

Generelt sett kan man si at kravene til styret øker i takt med at et selskap vokser, blir mer komplisert og mer konkurranseutsatt. (For ordens skyld: Det samme gjelder kravene til ledelsen.)

De høye kravene som stilles til et styre, særlig hva gjelder store selskaper, medfører at det er en fordel at det enkelte styremedlem kan fungere gjennom flere år. Dette gir bedre muligheter for læring om særforhold knyttet til det enkelte selskap og, alt annet like, vil derfor bedre styringsevnen.

Erfaring og kompetanse som en valgkomite kan legge vekt på ved styrevalg

- Utdannelsesnivå
- Erfaring fra samme type virksomhet
- Innsikt i viktige områder for det aktuelle selskapet
- Ledelseserfaring
- Erfaring fra store selskaper (når det gjelder styreverv i store selskaper)
- Tidligere funksjonstid i styret
- Politisk erfaring
- Kollegial styresammensetning
- Styrets jevnbyrdighet med den administrative ledelsen i selskapet

IVAR–styret sin egenvurdering (MAL)

Behandlet av styret 27.08.2012

Styrets egenvurdering betyr i korthet at styret selv skal se på selskapets strategiske utfordringer og så vurdere egen kompetanse og kapasitet opp mot disse, samt se på om egen arbeidsform er tilstrekkelig. Relevante spørsmål å stille seg selv i denne forbindelse kan for eksempel være:

Tabell V7 IVAR IKS - Styrets egenvurdering (mal/innholdsfortegnelse)	
<ul style="list-style-type: none"> • Har styret en klar forståelse av forutsetninger og mål med styrearbeidet? • Har eierne kommunisert klare forventninger til styrets arbeid? • Kunne valgprosessen vært annerledes, slik at styresammensetningen ble bedre? • Kunne styrets kompetanse og sammensetning vært bedre? • Er styret tilstrekkelig fokusert på risiko og konsekvens av beslutninger? • Har styret forstått hva som lovmessig skal behandles i styret? • Finnes det bedre arbeidsmåter enn slik som styret jobber i dag? • Burde det vært flere/færre møter og lengre/kortere møter? 	<ul style="list-style-type: none"> • Burde styret selv vært flinkere til å følge opp egne vedtak? • Savner styret noen typer saker eller diskusjoner? • Bør en jobbe mer med fellesfølelsen i styret/bli tryggere på hverandre? • Kan samarbeidet med eierne og/eller med administrasjonen bli bedre? • Bør styreleder ha en annen styring på møtene eller på saksfremleggene? • Bør daglig leders arbeid evalueres grundigere/oftere? • Har alle forberedt seg godt før styremøtene? • Oversikten er ikke uttømmende.

IVAR sin stillingsbeskrivelse for daglig leder

Formål/hovedoppgaver

- Stå for den daglige ledelsen av IVARs virksomhet, og skal følge de retningslinjer og pålegg styret gir.
- Lede den strategiske og organiske utviklingen av selskapet.
- Ansette og avskjedige selskapets ansatte og fastsette deres lønn.

Ansvar tillagt stillingen

- Ansvar for at selskapet utvikles i forhold til strategiske, tekniske, økonomiske og finansielle planer.
- Ansvar og plikt til å møte i styre og representantskap.
- Ansvar og anvisningsrett innen rammen av selskapsavtalen, styrevedtak og vedtatte budsjetter og planer.
- Ansvar for selskapets mål, visjoner og verdier.

Krav til selvstendighet

Stillingen krever høy selvstendighet og evner til å takle omstillinger.

Typiske krav til kompetanse

Relevant utdannelse på høyskolenivå, universitetsnivå

Relevant praksis og ledererfaring

IVAR sine rutiner vedrørende risikovurderinger før større investeringsprosjekter og deltakelse i andre selskaper

Informasjon mottatt fra selskapet 06.12.2016

Større investeringsprosjekter

Risikostyring i investeringsprosjekter styres av kravene satt i byggherreforskriften. Det innebærer at sikkerhet, helse og arbeidsmiljø er i fokus, i prosjekterings-, bygge- og driftsfase. IVAR utarbeider ulike risikovurderinger og tilhørende planer for å sikre dette. Kun operativ risiko vurderes i denne sammenheng.

For større prosjekter og prosjekter med en mer sammensatt kontantstrøm utarbeides det forretningsplaner med lønnsomhetsberegninger ved hjelp av nåverdmodeller. Det kan også utarbeides følsomhetsanalyser der konsekvensene av alternativ utvikling for en del forutsetninger blir verdsatt.

I henhold til IVAR sine vedtatte målsettinger og strategier arbeider IVAR for å lage bærekraftige løsninger miljømessig og økonomisk. Dette innebærer samarbeid med andre aktører i både offentlig og privat sektor, bl.a. nedstrømsløsninger med salg av biogass, gjødsel mv. samt mottak av ulike avfallsprodukter fra næringslivet.

Nytt risikostyringssystem for investeringsprosjekter

For å få til dette, må IVAR være villige til å gå inn på investeringsprosjekter som er mer avanserte, noe som gir store muligheter, men som også har elementer av usikkerhet. For å håndtere denne virksomheten, har IVAR erkjent at de må ha en mer robust og systematisk vurdering av risikoer i prosjektene.

I 2016 har IVAR derfor ved hjelp av ekspertise fra KPMG gjennomført et pilotprosjekt for risikovurdering av utbyggingen på Grødaland og sorteringsanlegget på Forus. Dette vil i første omgang være et konkret styringsverktøy for de nevnte prosjektene. For fremtiden skal så denne modellen brukes på nye, større investeringsprosjekter. Modellen skal også brukes for å vurdere risikoer i driftssituasjoner for anlegg med mer sammensatte kontantstrømmer.

I den nye modellen skiller IVAR mellom investeringsprosjekter og drift. Risikoene deles opp slik:

- Økonomisk konsekvens
- Interessenter
- Omdømme
- Framdrift

Per definisjon har IVAR følgende formel: risiko = sannsynlighet x konsekvens. Sannsynlighet graderes i 5 nivåer fra svært lite sannsynlig til svært sannsynlig. Konsekvenser graderes fra ubetydelig til kritisk. Det gjøres egne vurderinger for det enkelte prosjekt og driftskonsept.

Deltakelse i andre selskaper (tilknyttede selskaper)

Det er utarbeidet forretningsplaner/lønnsomhetsanalyser for noen av selskapene. IVAR viser til dette for Forus Energigjenvinning 2 AS og Minorga AS. For Forus Energigjenvinning 2 AS revideres forretningsplanen løpende og legges til grunn for styrets beslutninger.

IVAR sine etiske retningslinjer

Gjeldende versjon 2016/2017

Tabell V8 IVAR IKS - Etiske retningslinjer - Oversikt over innholdet

<ul style="list-style-type: none"> • Taushetsplikt/fortrolige opplysninger Ved ansettelse og opphør av arbeidsforhold. • Etikk og verdier Definisjon av etikk i IVAR, hovedmål for etikk og verdier i IVAR, virkemidler i etikkarbeidet, ansvar ved etikkarbeidet. • Redelighet og lojalitet • Annet lønnet arbeid Fast bistilling/kortvarig ekstraarbeid • Retningslinjer kunde- og leverandørforhold Personlige fordeler, representasjon, interessekonflikt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Retningslinjer vedrørende bruk/misbruk av rusmidler • Retningslinjer for fjernarbeid (hjemmekontor) Herunder om datasikkerhet. • Retningslinjer for bruk av informasjonssystemer, sosial medier og spill Herunder om bruk av passord og bruk av epost. • Retningslinjer for bruk av E-post og Internett Herunder om opphør av arbeidsformål, overvåking (gjøres ikke) og loggføring • Innsyn i arbeidstakers epostkonto Herunder om fremgangsmåte ved innsyn
--	---

I de etiske retningslinjene står innledning under etikk

Med etikk menes det sett av leveregler som skal hjelpe de ansatte å opptre korrekt i forhold til kolleger og samarbeidsparter samt opptre slik at bedriften blir oppfattet i henhold til de verdier som er godkjent av IVARs styre: åpen, pålitelig og engasjert.

Hovedmål for etikk og verdier i IVAR

- IVARs virksomhet skal være basert på sunne etiske prinsipper
- IVAR IKS skal være en sterk merkevare med et godt omdømme
- IVAR ønsker å skape felles holdninger i måten bedriften drives, slik at eiere, ansatte og alle samarbeidsparter til enhver tid har tillitt til selskapets profesjonalitet og integritet.
- IVAR skal være en bedrift som både innad og utad er preget av følgende verdier: åpen – pålitelig – engasjert

I selskapets etiske retningslinjer fremgår følgende om gaver og representasjon

«Gaver av ubetydelig verdi, f.eks. reklamemateriell, blomster, konfekt eller lignende kan mottas. Ved tilbud om gaver o.l. som har et omfang som går ut over dette, skal nærmeste overordnede kontaktes. Slike gaver skal returneres avsender sammen med et brev som redegjør for IVAR sine regler om dette.

Moderate former for gjestfrihet og representasjon hører med i samarbeidsforhold og informasjonsutveksling. Graden av slik oppmerksomhet må imidlertid ikke utvikles slik at den påvirker beslutningsprosessen, eller kan gi andre grunn til å tro det. Reise- og oppholdsutgifter i faglig sammenheng dekkes av IVAR, ev. egen fagforening, annen offentlig instans eller ideelle organisasjoner. Unntak fra dette prinsippet kan bare skje etter godkjenning av daglig leder.»

IVAR sin anskaffelsesstrategi

Gjeldende versjon 2014-2017

Tabell V9 IVAR - Anskaffelsesstrategi - Oversikt over innholdet	
<p>Innledning</p> <ul style="list-style-type: none"> • Overordnet mål • Rammebetingelser • Målgruppe for anskaffelsesstrategien <p>Oversikt over nåsituasjonen på anskaffelsesområdet i IVAR, samt enkelte utfordringer</p> <ul style="list-style-type: none"> • Investeringer i bygg og anlegg • Kjøp av varer og tjenester til drift • Offentlige anskaffelser – dokumentasjon <p>Regelverk og innkjøpsprosedyrer</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvilke regelverk for anskaffelser gjelder for IVAR IKS? • Terskelverdiene • Kunngjøring av konkurransen • Innkjøpsprosedyrer 	<p>Strategier og tiltak</p> <ul style="list-style-type: none"> • Organisering – roller og ansvar • Kvalitetssikring – intern kontroll • Kompetanse • Miljø-, etikk- og samfunnsansvar • Innkjøpsamarbeid med andre og bruk av rammeavtaler/avtaler • Elektroniske verktøy – etablering av systemer <p>Implementering av anskaffelsesstrategien – handlingsplan</p> <ul style="list-style-type: none"> • Strategiske føringer • Spesifikke føringer for innkjøp i IVAR IKS • Avdelingsledere • Særskilt ansvar i Avdeling for Plan og utbygging • Særskilt ansvar i Avdelingene for Drift, Tjenesteutvikling og Gjenvinning • Særskilt ansvar i Avdeling for Økonomi og administrasjon

Strategien omfatter både anskaffelsesforskriften og forsyningsforskriften.

Vår kontroll av offentlige anskaffelser (2016)

Kontroll av offentlige anskaffelser ut fra selskapets leverandørreskontro 2016 (pr. 28.11.16): 10 leverandører ble valgt ut av oss. Beløp er i mill kr (avrundet til nærmeste 100 tusen kroner). Utvalget omfatter 13 anbud/kjøp.

Leverandør	Beløp	Kjøpstype	Avtaletype	Kunngjøring	Forskrift	Protokoll	Evaluering	Vekting	Valg	Anbudssum
Atea	1,0	IT-tjenester	Ramme	doffin/ted	x	x	x	x	x	x
Bjelland Entreprenør	7,1	Entreprise	Anbud	doffin/ted	FOA	x	ja	ja	score	lavbyder
Byggmester Torgersen	16,2	Entreprise	Anbud	doffin	FF	ja	ja	ja	score	lavbyder
Cambi	13,4	Entreprise	Anbud	doffin	FF	nei	ja	ja	score	# lavbyder
Kemira	9,9	Varer	Ramme	doffin	FF	x	x	x	x	x
Kongsberg Maritime	9,3	Entreprise	Anbud	doffin	FF	ja	ja	ja	score	lavbyder
MT-Technology	1,8	Entreprise	Anbud	doffin	FF	nei	x	x	x	enbyder
Osv Sivertsen	9,0	Entreprise	Anbud	doffin	FF	nei	ja	ja	pris	lavbyder
Stangeland Maskin (1)	26,0	Entreprise	Anbud	doffin/TED	FF	ja	ja	ja	pris	lavbyder
Stangeland Maskin (2)	26,0	Entreprise	Anbud	doffin	FF	nei	ja	ja	score	lavbyder
Stangeland Maskin (3)	26,0	Tjeneste	Anbud	doffin	FOA	nei	ja	ja	score	enbyder
Stangeland Maskin (4)	26,0	Anlegg	Anbud	doffin	FOA	ja	ja	ja	pris	lavbyder
Brødrene Helland mv.	0,6									

FF står for forsyningsforskrift (gjelder vann og avløp). FOA står for klassisk forskrift (gjelder avfall/renovasjon). Protokollføring er krav etter FOA, men ikke etter FF.

Beløp er årets kjøp fra den utvalgte leverandør. Vi har her innhentet dokumentasjon for det enkelte anbud /kjøp. Det er disse størrelsene vi har tatt utgangspunkt i ved selve kontrollen. Stangeland Maskin hadde fire forskjellige anbud til IVAR. X betyr at IVAR ikke hadde dokumentasjon på anbudsprosessen, men forklaringer på dette fremgår stort sett av kommentarer under den enkelte leverandør nedenfor. Typiske kriterier ved vekting av anbudet: Pris, kvalitet, plan og fremdrift. Det er også benyttet andre kriterier. I tillegg stilles det en del krav til leverandørene (som ikke vektet, men som kan være absolutte krav). Anbudssum viser valgte «tilbyder». # lavbyder betyr at det ikke var lavbyder som fikk oppdraget.

Leverandør	Kommentarer
Atea	Felles rammeavtale med Lyse IT (Lyse konsernet) - Forskrift, protokoll, evaluering, vekting, valg og anbudssum ligger i Lyse
Bjelland Entreprenør	Bygg og anleggsarbeid - Grunnarbeid Forus Avfallssorteringsanlegg (åpent anbud etter FF, skulle vært etter FOA, ingen praktisk betydning iht. notat)
Byggmester Torgersen	Bygg og anleggsarbeid - Utvidelse av administrasjonsbygg - Sentralreanseanlegget Nord-Jæren
Cambi	Leveranse av termisk hydrolyse, biogassanlegg og varmesentral
Kemira	Leveranse av jernklorid til Sentralreanseanlegget Nord-Jæren - Avtale (2007) er ikke fornyet da jernklorid fases ut ved overgang til biologisk rensning
Kongsberg Maritime	Bygg og anleggsarbeid - Automatiseringsanlegg - Sentralreanseanlegget Nord-Jæren (utvidelse)
MT-Technology	Bygg og anleggsarbeid - Transportanlegg for containere - Sentralreanseanlegget Nord-Jæren (tre interessenter, men kun en leverte inn tilbud)
Osv Sivertsen	Bygg og anleggsarbeid - Varme og sanitær - Sentralreanseanlegget Nord-Jæren (utvidelse) - Det var kun satt opp pris som kriterium ved vektingen
Stangeland Maskin (1)	Bygg og anleggsarbeid - Utvidelse av Langevatn Vannbehandlingsanlegg - Forberedende arbeider - Det var kun satt opp pris som kriterium ved vektingen
Stangeland Maskin (2)	Bygg og anleggsarbeid - Ny vannforsyning Rennesøy/Finnøy - Pumpestasjoner
Stangeland Maskin (3)	Henting og omsetning av kompost fra IVAR komposteringsanlegg Hogstad (det ble satt opp evaluering selv om det kun var en tilbyder)
Stangeland Maskin (4)	Bygg og anleggsarbeid - Anleggsarbeider - Kloakkering Ree-Line - Det var kun satt opp pris som kriterium ved vektingen
Brødrene Helland mv.	Kjøpet er utført av Strand kommune - Vi har her kun en enkel vurdering på timepriser gitt fra kommunen til IVAR (med noe vedlegg)

IVAR sine rutiner for offentlighet

Gjeldende versjon 2016/2017

Offentlighetsvurdering og skjerming

IVAR IKS skal utvise meroffentlighet. Dette innebærer at alle dokumenter i utgangspunktet skal være offentlige såfremt de ikke skal unntas i henhold til lov. Hele saker skal bare unntas offentlighet hvis opplysninger i ett eller flere av dokumentene er unntatt fra offentlighet og de gjenværende dokumentene gir en feil fremstilling av saken. Offentlighetsvurdering og skjerming av saker, journalposter og saksdokumenter er saksansvarliges ansvar. Alle brukere vil automatisk få lese informasjon som ikke er skjermet.

I IVAR IKS brukes følgende tilgangskoder:

UO - Unntatt fra offentlighet

UP - Personalsaker

UI - Adm. direktør

UL - Ledergruppa

UA - Anbudssaker

Tilgangskodene og NOARK-standardene som definerer tre nivåer for skjerming er nærmere omtalt i rutinenene.

Selskapets rutiner vedrørende innsyn etter offentlighetsloven

Tabell V10 IVAR - Rutine angående innsyn i offentlig postliste (redigert utdrag)

Postliste

Postliste ligger på IVAR sine nettsider under «Om IVAR». IVAR IKS sin postliste gir oversikt over inngående og utgående dokumenter i IVAR IKS sin administrasjon. Alle har rett til å kreve innsyn i offentlige dokumenter, journaler og lignende register som det ikke er unntak for i lovhjemmel.

Det klikkes på aktuell dato for å få fram dagens postliste. Ønsker en innsyn i dokumenter fra postlisten, sendes det en e-post til ivar@ivar.no. En kan også bruke feltene for «fri søk» for å få fram saker. Det er felter for Dokument/tittel og Avsender/mottaker.

Arkivet skal:

- Gå gjennom firmaposten flere ganger til dagen.
- Arkivet skal kvalitetssikre og journalføre før dokumenter kommer på postliste.
- Arkivet skal påse at saksbehandler har skrevet riktig mottaker/ avsender på journalposten
- Arkivet skal påse at saksbehandler har skrevet tilstrekkelige titler på journalposten i samsvar med saksbehandler.
- Spørsmål/epost om innsyn blir videresendt saksbehandler som skal se på innsynskravet for deretter snarest svare på kravet.
- Arkivet skal sende en bekreftelsesmail at de har mottatt kravet og videresendt mail til saksbehandler.

Saksbehandler skal:

- Legge en merknad i journalposten at det er begjært innsyn i den. En kan da føre statistikk over innsynsbejæringer.
- Sende ut svar på innsynskravet enten elektronisk eller på papir.
- Avslag på krav om innsyn skal alltid være skriftlig, og en skal vise til paragrafen i loven som hjemler avslaget (inkl. leddet, bokstaven eller nummeret som er brukt) (§ 31). Dersom en bruker § 13 til å nekte innsyn, skal en også vise til loven (inkl. paragraf, ledd, bokstav og/eller nummer) som pålegger taushetsplikt i det konkrete tilfellet
- Frist for innsynskrav. Dersom det går 5 arbeidsdager etter at organet mottok kravet og kravsetter fortsatt ikke har fått en tilbakemelding, regnes det som et avslag som kravsetter kan klage på (§ 32).

Informasjon til nyansatte om IVARs HMS- og kvalitetssystem

Fellesområde IVAR / HMS / Vernetjenesten, vernearbeid og arbeidsmiljø

Nye ansatte blir registrert i TQM av KS/HMS- leder når informasjon om ansettelse blir mottatt fra personal. KS/HMS-leder oppretter ny bruker med brukernavn og passord, samt informasjon om arbeidssted og epostadresse. Telefonnummer registreres under opplæringen.

Alle nyansatte i IVAR skal ha en generell informasjon om IVARs HMS- og kvalitetssystem ved oppstart. Denne informasjonen gis av KS/HMS-leder eller HMS ingeniør.

Informasjonen skal omfatte følgende punkter:

- Kontroller brukerinformasjon i TQM og registrer tlf.nr. og e-postadresse
- Kort innføring i IVARs kvalitetssystem:
 - Innføring i IVARs miljø- og kvalitetspolitikk
 - IVARs sertifiseringer
 - IVARs akkrediteringer
 - Hvordan systemet er bygget opp med ledelses-, støtte- og kjernefunksjoner
 - Hva vi finner under de forskjellige prosessene
 - Informasjon om hva vi mener med avvik og uønskede hendelser og hvordan vi registrerer disse hendelsene via pc og tlf.
- Informasjon om BHT, bli enige om oppstarts kontroll for den ansatte og evt. behov for vaksiner (avløp, kompost etc.)
- Informasjon om IVARs leverandør av verneutstyr, arbeidsklær etc.
- Informasjon/innføring i Eco online, herunder leselink og hvordan skrive ut sikkerhetsdatablad. For ansatte som vil komme i befatning med kjemikalier må en også informere om hvor i sikkerhetsdatabladet en finner informasjon om faresetninger etc.
- Informasjon om faste kurs, f.eks. førstehjelp, brannvern, asbest etc.
- Vurdere behov for HMS-kort for byggebransjen

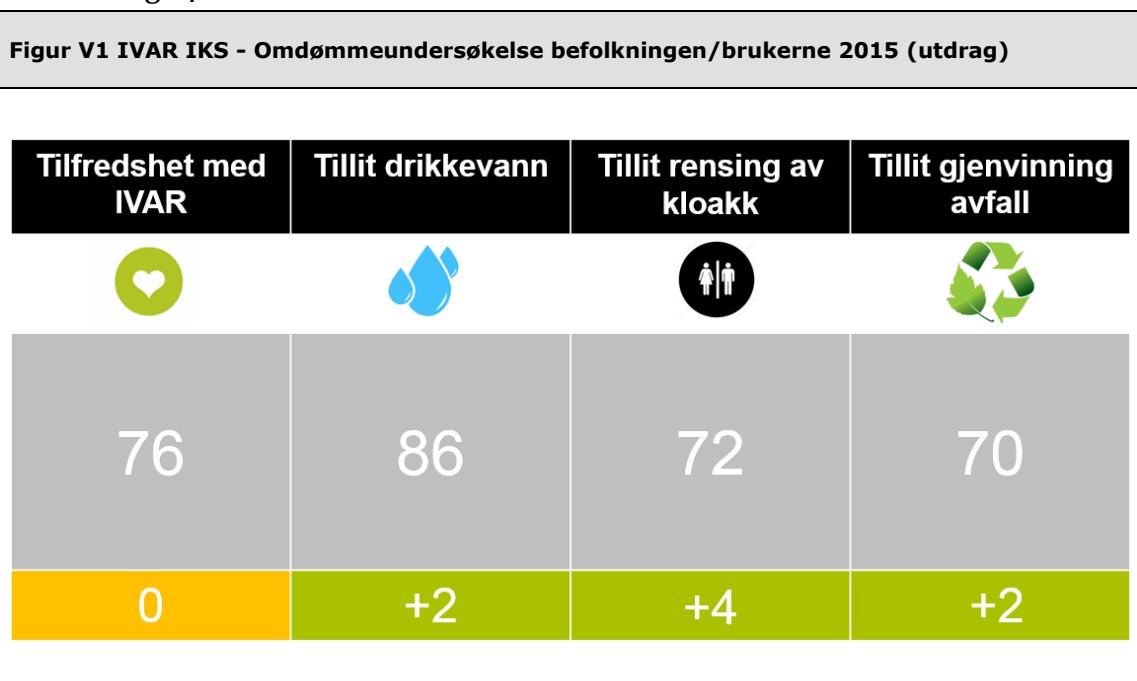
Alle nyansatte skal ha spesifikk opplæring i arbeidsoppgaver og HMS knyttet til den jobben de skal utføre. Det er nærmeste leder som er delegert ansvaret for opplæringen på arbeidssted.

IVAR Omdømmeundersøkelser 2015

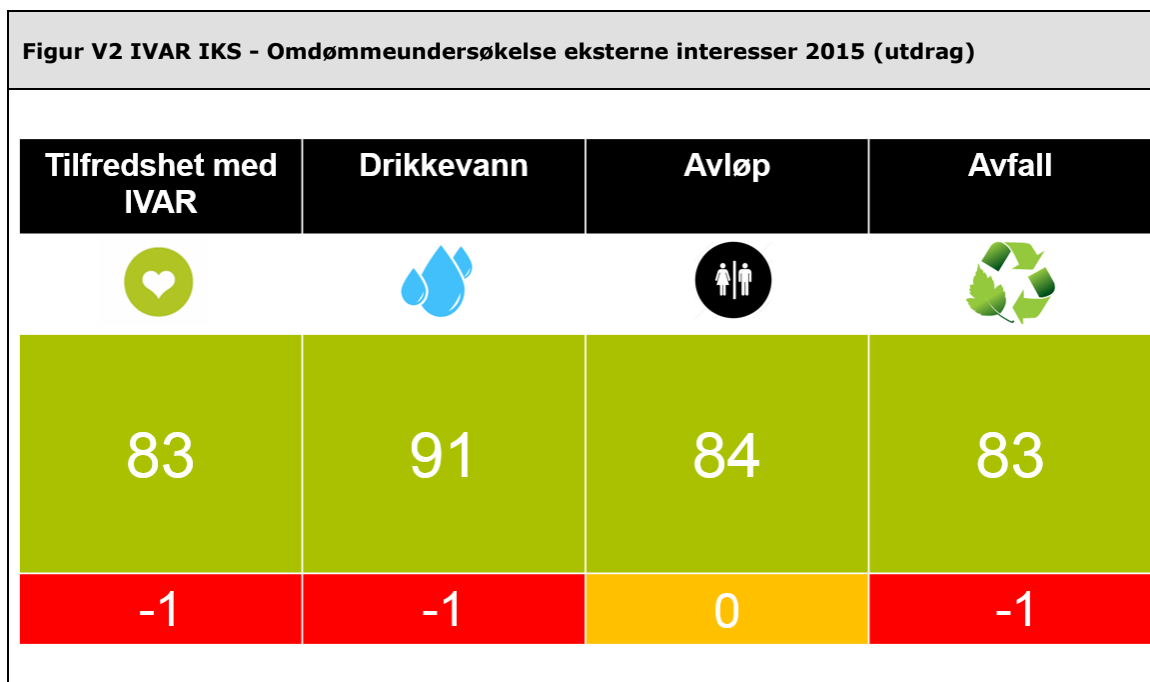
Omdømmeundersøkelser overfor befolkningen/brukerne og eksterne interesser

Undersøkelsene gjelder tilfredshet og tillit overfor IVAR (2015). Tallene nederst i figurene gjelder i forhold til de forrige omdømmeundersøkelsene (2013).

Befolkningen/brukerne

Eksterne interesser⁴⁰

⁴⁰ Eksterne interesser er leverandører og konsulenter, kommunalt ansatte, rådmenn og renovasjonsgruppen. Det er her også tatt med IVAR sitt representantskap og styre.

Henvendelse til ekstern revisor (KPMG)

Vår mail av 01.03.2017

Selskapskontroll - Forespørsel til revisor i IVAR IKS

Kommuneloven og forskrift om kontrollutvalg pålegger kontrollutvalget å gjennomføre selskapskontroll av kommunens selskaper.

Rogaland Revisjon IKS er av kontrollutvalgene i eierkommunene bedt om å utføre en selskapskontroll av IVAR IKS. Kontrollen er underlagt kommuneloven § 77.5 om selskapskontroll og samme lov § 80 om innsynsrett i selskapskontroll.

For å sikre en best mulig gjennomføring av selskapskontrollen henvender vi oss til selskapets revisor. Det følger av kommuneloven § 80 om selskapskontroll at «kommunens kontrollutvalg og revisor har rett til å kreve de opplysninger som finnes påkrevd for deres kontroll, så vel fra selskapets daglige leder som fra styret og den valgte revisor for selskapet».

Vi ber om å få tilsendt nummererte brev, informasjon om rådgivning som har vært utført samt andre opplysninger som kan være av interesse for vår kontroll. Dette gjelder for regnskapsårene 2013-2016. Og eventuelle forhold i 2017. Revisjonsberetninger innhentes fra selskapet, slik at dette ikke trenger sendes oss.

Vi spør spesielt om forhold som gjelder selskapets praktisering av konserninterne avtaler, lovregler om offentlige anskaffelser og selvkostreglene.

Vi gjør oppmerksom på at selskapskontrollen også vil kunne bygge på revisors arbeid. Når det gjelder vår rapport, vil selskapet få denne på høring før den sendes til andre og offentliggjøres.

Tilbakemelding fra ekstern revisor (KPMG)

Revisors mail av 20.03.2017

Som avtalt her er vår tilbakemelding knyttet til deres spørsmål ifbm selskapskontroll på IVAR IKS.

Nummererte brev

Vi har ikke avgitt nummererte brev til IVAR IKS.

Ifbm revisjonen av 2015, avgav vi et notat til IVAR IKS for å komme med innspill og kommentarer til selskapets ledelse og styre (se vedlagt).⁴¹

Vi kommer og til å sende et notat ifbm 2016 revisjonen, men pr dagsdato så er ikke notatet ferdig. Forhold som vil bli omtalt er følgende; avdekkede feil og avvik i revisjonen, avvik/mangler/svakheter knyttet til internkontroll.

Omorganisering i 2014

IVAR Næring AS er et datterselskap av IVAR IKS og i 2014 gav IVAR IKS et tingsinnsudd til IVAR Næring AS. Tingsinnskuddet besto av aksjer og andeler i følgende selskaper; Forus Energigjenvinning KS, Forus Energigjenvinning 2 AS, SVAR AS, Svaahaia Avfall AS, Minorga Vekst AS, Rekom AS og Stølskraft AS. Det ble også avgitt et kontantinnsudd på 10 MNOK. IVAR Næring AS aksjekapital ble økt med kr 23 046 000 samt overkurs på kr 53 740 511. (Erklæring er vedlagt).

⁴¹ Dette gjaldt diverse mangler vedrørende selskapets IT-miljø, gammel tilgang bankkonto og manglende rutine for periodisering av inngående fakturaer for investeringsprosjekter.

Omorganiseringen har blitt gjennomført for å bedre skille mellom på selvkost og næring.

Lov om offentlige anskaffelser

IVAR jobber for tiden med å gjennomgå alle innkjøpsområder og har tjenestene ute på anbud. Dette gjelder rammeavtaler og andre tjenester som revisjon, bank og forsikring mm.

Selvkost

IVAR IKS har gjennom omorganiseringen sin i 2014 (nevnt ovenfor) økt fokus på hva som er selvkost og hva som er næring. Tjenester knyttet til næring selges fra IVAR Næring AS. IVAR Næring AS kjøper tjenestene fra IVAR IKS, og IVAR IKS har et påslag på dette salget som tilsvarer 7 % for å sikre prising på armlengdes avstand. Denne avtalen er behandlet ihht asl §3-8 og meldt i Brønnøysund.

Rådgivning

I løpet av perioden regnskapsåret 2013 til i dag så har vi bistått med følgende rådgiving.

- Kurs om kontantstrøm i 2013
- Kurs om pensjon i 2014
- Kurs om sikring i 2014
- Rådgivning knyttet til omorganiseringen 2013
- Attestering åpningsbalanse + attestasjon 3-8
- Rådgiving/bistand knyttet til FE KS og selvkost og avfallsforskriften

Levering av tjenesten revisjon

Revisjon har vært ute på anbud og IVAR IKS kommer til å bytte revisor til BDO i løpet av 2017.

KS Anbefalinger om eierstyring, selskapsledelse og kontroll (oversikt)

Versjon november 2015

KS sine nærmere omtaler av anbefalingene er ikke tatt med her. Dette kan leses i selve anbefalingene (som ligger på KS sine nettsider).

Nr. 1 OBLIGATORISK OPPLÆRING AV OG INFORMASJON TIL FOLKEVALGTE

Kommunene bør som en del av sitt folkevalgtprogram gjennomføre obligatoriske kurs eller eierskapsseminarer. Den første opplæringen bør gjennomføres i løpet av de første 6 månedene av valgperioden. Det anbefales også at det nye kommunestyret tidlig i perioden får en oversikt over status for selskapene.

Nr. 2 VURDERING OG VALG AV SELSKAPSFORM

Det er eiers ansvar å sikre en selskapsform som er tilpasset selskapets formål, eierstyringsbehov, samfunnsansvar, hensynet til innsyn, markedsforhold og det aktuelle lovverket.

Nr. 3 FYSISK SKILLE MELLOM MONOPOL OG KONKURRANSEVIRKSOMHET

Selskaper som opererer i et marked i konkurranse med andre aktører i tillegg til monopolvirksomhet, bør som hovedregel skille ut den markedsrettede delen av virksomheten for å unngå rolleblanding og kryssubsidiering.

Nr. 4 UTARBEIDELSE AV EIERSKAPSMELDINGER

Kommunestyrene bør hvert år fastsette overordnede prinsipper for sitt eierskap ved å utarbeide en eierskapsmelding for alle sine selskaper.

Nr. 5 UTARBEIDELSE OG REVIDERING AV STYRINGSKAPASITETER

Kommunestyret skal utarbeide og bør jevnlig revidere styringsdokumentene og avtalene som regulerer styringen av selskapet.

Nr. 6 EIERMØTER

KS anbefaler at det jevnlig gjennomføres eiermøter for å bidra til god eierstyring og kommunikasjon med ed selskapet. Et eiermøte er et møte mellom representanter fra kommunen som eier, styret og daglig leder for selskapet.

Nr. 7 EIERORGANETS SAMMENSETNING OG FUNKSJON

Avhengig av selskapets formål, anbefales det som en hovedregel at kommunestyret oppnevner sentrale folkevalgte som selskapets eierrepresentanter i eierorganet. Eierstyring skal utøves innenfor rammen av kommunestyrets vedtak.

Nr. 8 GJENNOMFØRING AV GENERALFORSAMLINGER OG REPRESENTANTSKAPSMØTER

De formelle eiermøtene er generalforsamling eller representantskap. Det er styret som innkaller. Bestemmelser om innkallingsfrist bør tas inn i vedtektene, slik at det tas hensyn til kommunens behov for å ha tid til å behandle aktuelle saker.

Nr. 9 SAMMENSETNINGEN AV STYRET

Det er eiers ansvar å sørge for at styrets kompetanse samlet sett er tilpasset det enkelte selskaps virksomhet. Det anbefales at kommunen sikrer opplæring av styremedlemmene.

Nr. 10 VALGKOMITE OG STYREUTNEVNELSER

Ved valg av styrer til kommunalt eide selskaper bør det vedtektsfestes bruk av valgkomite.

Nr. 11 KJØNNMESSIG BALANSE I STYRENE

Det anbefales at eierorganet uavhengig av organisasjonsform tilstreber balansert kjønnsrepresentasjon. Styremedlemmene behøver ikke være bosatt i kommunen.

Nr. 12 RUTINER FOR Å SIKRE RIKTIG KOMPETANSE I SELSKAPSTYRENE

Eier har ansvar for å sikre at styret har den nødvendige kompetansen for å nå selskapets mål. Eier bør også anbefale styret selv jevnlig å vurdere egen kompetanse ut fra eiernes formål med selskapet. Det er derfor anbefalt flere rutiner for å sikre nødvendig kompetanse.

Nr. 13 STYRESAMMENSETNING I KONSERNMODELL

Styremedlemmer i morselskap bør ikke sitte i styret til datterselskap. Konserndirektøren kan være representert i datterselskapenes styre.

Nr. 14 OPPNEVNELSE AV VARAREPRESENTANTER

Der det utpekes varamedlemmer til styret bør ordningen med numeriske varamedlemmer benyttes for å sikre kontinuitet og kompetanse i styret.

Nr. 15 HABILITETSVURDERINGER

Det anbefales at styrene etablerer faste rutiner for å håndtere mulige habilitetskonflikter. Ordfører og rådmann bør ikke sitte i styre i selskaper.

Nr. 16 GODTGJØRING AV STYREVERV

Kommunen bør i forbindelse med utarbeidelse av eierskapsmelding ha en prinsipiell diskusjon om godtgjøring av styreverv. Denne bør danne grunnlag for eierorganets fastsetting av styrehonorar.

Nr. 17 REGISTRERING AV STYREVERV

Alle som påtar seg styreverv for kommunale selskaper bør registrere vervene på www.styrevervregisteret.no.

Nr. 18 ARBEIDSGIVERTILHØRIGHET I SELVSTENDIGE RETTSSUBJEKTER

Det anbefales at selskapene søker medlemskap i en arbeidsgiverorganisasjon. KS Bedrift vil være et naturlig valg for mange av disse selskapene.

Nr. 19 UTARBEIDELSE AV ETISKE RETNINGSLINJER

Eier bør påse at selskapsstyrene utarbeider, og jevnlig reviderer, etiske retningslinjer for selskapsdriften.

Nr. 20 SÆRLIG OM ADMINISTRASJONSSJEFENS ROLLE I KOMMUNALE FORETAK

Det anbefales at kommunestyrene ved opprettelse av kommunale foretak diskuterer administrasjonssjefens rolle og handlingsmuligheter overfor daglig leder.

Nr. 21 UTØVELSE AV TILSYN OG KONTROLL

Kommunestyret har både et tilsyns og kontrollansvar for å sikre at kommunen når sine mål, at regelverket etterlevs og at etiske hensyn ivaretas. Kontrollen utføres blant annet gjennom regnskapsrevisjon, forvaltningsrevisjon og selskapskontroll. Kontrollansvaret gjelder også når virksomheten er skilt ut i egne selskaper.

Retningslinjer for beregning av selvkost for kommunale betalingstjenester (sammendrag)

KMD H 3/14

Innenfor de områder der selvkost er satt som den rettslige rammen for brukerbetaling, må kommunen utarbeide en selvkostkalkyle. Kommunene skal utarbeide en budsjettkalkyle (forkalkyle) og foreta en etterkalkulasjon (etterkalkyle) av de reelle kostnadene innenfor de aktuelle tjenesteområdene. Dette gjøres for å føre kontroll med at gebyrinntektene ikke overstiger kommunens selvkost. Der hele selvkosttjenesten er ivaretatt av ett selskap, kan selskapet utarbeide selvkostkalkylen.

Til grunn for anbefalingene i disse retningslinjene ligger følgende prinsipper:

1 Definisjon

Selvkost er den totale kostnadsøkningen en kommune eller et selskap har ved å produsere en bestemt vare eller tjeneste.

2 Generasjonsprinsippet

En generasjon brukere skal ikke subsidiere eller bli subsidiert av neste generasjon. Kostnadene ved tjenestene som ytes i dag skal dekkes av de brukerne som drar nytte av tjenesten.

3 Uavhengig av finansieringsform

Hvordan anskaffelsene er finansiert, skal ikke påvirke selvkost.

4 Kostnadsdekning

Kommunen eller selskapet skal kunne få tilbake de utlegg den opprinnelig hadde ved anskaffelsen, samt bli kompensert for den kapitalen som har blitt bundet opp ved anskaffelsen. Retningslinjene bygger derfor på at kostnaden må være pådratt og reelt sett utgjøre en utgiftspost i regnskapet og at historisk kost legges til grunn ved beregning av kostnader.

Det anbefales at selvkostkalkylen utarbeides etter følgende retningslinjer:

5 Direkte kostnader

Direkte kostnader er arbeid, varer og tjenester som anvendes for å yte tjenesten. Direkte kostnader kan alltid henføres til den aktuelle selvkosttjenesten.

6 Indirekte kostnader og fordeling

Indirekte kostnader er deler av kostnader som i KOSTRA er henført til administrasjonsfunksjonen eller funksjonen for kontroll og revisjon. Fordelingsnøkkel for indirekte kostnader bør primært være en nøkkel som gir best uttrykk for selvkosttjenestens bruk av interntjenesten. Alternativt benyttes selvkosttjenestens andel av kommunens samlede brutto driftsutgifter som fordelingsnøkkel.

7 Administrative ledere

Kostnader knyttet til administrativ ledelse og utarbeidelse av beslutningsgrunnlag for administrativ ledelse regnes ikke som henførbare i selvkostkalkylen. Administrative ledere som yter tjenester for betalingstjenesten, fordeler denne andelen til betalingstjenesten. Prinsippet følger KOSTRA-veiledningen.

8 Anskaffelseskost

Avskrivningsgrunnlaget i selvkostkalkylen baseres på historisk anskaffelseskost. Gjenanskaffelseskost justert for prisstigning ved hjelp av byggekostnadsindeks (SSB), kan brukes der hvor historisk kost ikke lar seg skaffe (deflatert gjenanskaffelseskost).

9 Anleggsbidrag

Investeringsstilskudd/anleggsbidrag fra eksterne (andre enn kommunen) kommer til fradrag fra anskaffelseskost ved fastsettelse av avskrivningsgrunnlaget i selvkostkalkylen. Tilknytningsgebyr er en driftsinntekt og kommer ikke til fradrag i anskaffelseskost.

10 Avskrivninger

Kostnader ved bruk av varige driftsmidler som brukerne av betalingstjenester drar nytte av over flere år, fordeles over samme avskrivningsperiode som i årsregnskapet. For tomt, som ikke avskrives i regnskapet, legges det til grunn en avskrivningstid på 50 år. Avskrivninger i selvkostkalkylen er lineære.

11 Alternativkostnader (kalkulatorisk rentekostnad)

I selvkostkalkylen er kostnadene ikke avhengig av hvilken finansieringsform som velges (bruk av lån eller egenkapital). Kalkulatorisk rentekostnad beregnes for alle anskaffelser av varige driftsmidler, fratrukket anleggsbidrag (netto anleggskost).

12 Kalkylerente

Kalkylerenten settes lik 5-årig swaprente tillagt ½ prosentpoeng.

13 Nye investeringer og renter

Byggelånsrenter på nye investeringer trekkes ut av anskaffelseskost, og kalkulatorisk rentekostnad beregnes for hvert års investeringer. Ved nye investeringer starter avskrivningene i selvkostkalkylen samtidig med at avskrivningene starter i regnskapet.

14 Salg av anleggsmidler

Ved salg av anleggsmidler tillegges differansen mellom anleggsmidlets restverdi og salgssum årets inntekter eller kostnader i selvkostkalkylen. Ved utrangering av anleggsmidler tillegges eventuell restverdi årets kostnader som en nedskrivning i selvkostkalkylen.

15 Kapitalkostnad på indirekte tjenester

Beregning av kapitalkostnader på indirekte tjenester gjøres etter henførbarehet. Fordelingsmetode bør primært være den som best gir uttrykk for bruken av interntjenesten, eller alternativt et sjablongmessig påslag på anslagsvis 5 prosent av netto indirekte kostnader for selvkosttjenesten.

Det anbefales at selvkost praktiseres etter følgende retningslinjer:

16 Selvkostfond

Hvert selvkostområde skal ha sitt eget selvkostfond. Selvkostresultat, dvs. differansen mellom alle inntekter og kostnader i etterkalkylen, avsettes til et selvkostfond (ved overskudd) eller motregnes mot et selvkostfond (ved underskudd) dersom gebyrområdet gjennom lov eller kommunestyrevedtak skal ha full kostnadsdekning. Tilsvarende gjelder for det over- eller underskytende i de tilfeller der kommunestyret har vedtatt at bare en bestemt andel av selvkost skal dekkes av gebyrer.

17 Framføring av underskudd og overskudd

Et positivt selvkostresultat (overskudd) tilbakeføres som hovedregel til brukerne av selvkosttjenesten innen fem år. Tilsvarende dekkes et underskudd som hovedregel inn senest innen fem år.

18 Alternativkostnader selvkostfond

På selvkostfondet beregnes det kalkulatoriske renter. Beregningsgrunnlaget vil være gjennomsnittlig beholdning det enkelte år. Selvkostfondets kalkulatoriske renter er lik beregningsgrunnlaget multiplisert med kalkylerente.

Høring endringer i IKS-loven

Det har vært på høring endringer i IKS-loven med høringsfrist 20.02.15. Endringer er enda ikke satt i verk.

Lov om interkommunale selskaper (IKS-loven) - Endringsforslag

Høringsnotatet inneholder forslag om at IKS-lovens ansvarsregler erstattes av nye regler om begrenset deltakeransvar. Videre åpnes det for at interkommunale selskaper kan tas under ordinær konkursbehandling. Det foreslås også andre endringer i IKS-loven som en konsekvens av at det innføres begrenset ansvar, som nye regler om selskapskapitalen og regler som skal styrke vernet om kreditor når det ubegrensede ansvaret faller bort. Det foreslås å lovfeste et krav om at interkommunale selskaper skal ha en forsvarlig egenkapital.

De foreslåtte endringer er en konsekvens av å gjøre tilpasninger til regelverket om offentlig støtte ved å sikre mest mulig like konkurransevilkår mellom offentlige og private aktører som opptrer i markedet. KMD sin foretrukne løsning er å åpne for at et IKS kan gå konkurs, kombinert med at det innføres begrenset deltakeransvar, samt stilles krav om at selskapet til enhver tid skal ha en forsvarlig egenkapital ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten i selskapet. Ved sin høringsuttalelse ber KS departementet vurdere nærmere om ikke det er en bedre løsning å reservere IKS-formen for virksomheter som er av ikke-økonomisk karakter.

IKS-lovens endringer er satt på vent

KS Bedrift • Nyhetsartikkel 11.05.2016 • Skrevet av Tone Molvær Berset

I kommuneproposisjon 2017 er det klart at eventuelle endringer i IKS-loven fortsatt er på vent. I tillegg vil det komme endringer i kommuners adgang til å drive økonomisk aktivitet i egen etat.

Høsten 2014 sendte Kommunal- og regionaldepartementet forslag om endringer i lov om interkommunale selskaper (IKS-loven) på høring. KS Bedrift ga et omfattende høringssvar, og mange medlemmer leverte selvstendige høringssvar.

Departementet har nå vurdert innspillene fra høringsrunden og utredet nærmere løsningsalternativet om å begrense bruken av selskapsformen til såkalt ikke-økonomisk aktivitet.

Ved å forby IKS-ene å drive med såkalt økonomisk aktivitet, vil ikke selskapene være omfattet av regelverket om offentlig støtte.

Mange ønsker lovendring

Departementets foreløpige vurdering er at en lovendring som avskjærer IKS-ene fra å utføre økonomisk aktivitet i statsstøtterettslig forstand har flere fordeler. Dette løsningsalternativet fikk også klart mest støtte blant høringsinstansene.

Det videre arbeidet med å fremme konkrete forslag til endring av IKS-loven må sees i sammenheng med annet pågående arbeid. Dette arbeidet og de problemstillingene som vurderes, herunder forståelsen av begrepet «økonomisk aktivitet», vil også være relevante for regulering av IKS-loven.

Den videre oppfølgingen av høringen om endringer i IKS-loven vil derfor skje i tilknytning til oppfølgingen av arbeidet.

ESA om skattefritak og offentlige garantier

EFTAs overvåkingsorgan ESA stilte sommeren 2013 spørsmål til Norge om det generelle skattefritaket for stat, helseforetak og (fylkes-)kommuner er i strid med EØS-avtalens regler om offentlig støtte - når disse offentlige organene driver økonomisk aktivitet.

Regjeringen satte i gang et arbeid med å vurdere de EØS-rettslige problemstillingene ESA tok opp. ESA har også problematisert om de ovennevnte offentlige organene får økonomiske fordeler i form av ubegrensede garantier.

Det følger av kommuneloven at verken kommuner eller fylkeskommuner kan gå konkurs. Et spørsmål er om dette kan gi kommunene økonomiske fordeler når de driver økonomisk aktivitet i konkurranse med private.

ESA har foreløpig konkludert med at verken det norske generelle skattefritaket eller ubegrensede garantier er i overensstemmelse med EØS-avtalens regler om offentlig støtte.

Som et forslag til løsning har ESA foreslått at det innføres et krav om at aktiviteter som er å regne som økonomisk aktivitet legges i selskaper som er skattepliktige, og som kan gå konkurs.

Både Finland og Sverige har gjort endringer i sitt regelverk som følge av tilsvarende saker. I Finland har man nylig innført en plikt til å opprette selskap når kommunene skal drive økonomisk aktivitet.

Betydning for kommunesektoren

Vurderingen av den EØS-rettslige holdbarheten av dagens generelle skattefritak for kommuner og ubegrensede offentlige garantier, reiser en rekke problemstillinger.

Regjeringen arbeider med dette og arbeidet vil kunne få betydning både for IKS, kommunale foretak (KF) og kommuner som driver næringsvirksomhet i egen etat. På sikt vil det nok være behov for å omorganisere virksomheten, både for en del selskaper og kommuner.

KS Bedrift har god kontakt med departementet og følger denne saken tett. Følg med på våre nyhetsbrev, hvor oppdateringer kommer.

Rogaland Revisjon IKS

Lagårdsveien 78
4010 Stavanger

Tlf 40 00 52 00
Faks 51 53 40 03

www.rogaland-revisjon.no